

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

BODIL NEERGAARD

SPREDTE TRÆK
AF MIT LIV

G. E. C. GADS FORLAG - KØBENHAVN
MCMXXXI

*Tilegnet
de Unge i Slægten*

Efter Tegning af Gerda Ploug Sarp

Bodie Christensen

BODIL NEERGAARD

F. HARTMANN

SPREDTE TRÆK
AF MIT LIV

G. E. C. GADS FORLAG · KØBENHAVN

1941

INDHOLD

<i>Forord.</i>	
I. <i>Min Moders Optegnelser</i>	9
II. <i>Min Barndom.</i>	
Min Fader og Moder	30
Søllerød	32
Det gamle Hjem	37
Lidt om min Oldefader	41
Hjuleberg	43
III. <i>Ungdomsaar.</i>	
Min Farfars og min Fars Hjem	45
Mine Søkende	50
IV. <i>Fuglsang.</i>	
Mit eget Hjem	55
Livet paa Fuglsang og Fuglsangs Venner	61
Einar Prip	69
V. <i>Sommerlejre og Sønderskovhjemmet.</i>	
Sommerlejre	71
Joh. Munck	75
Sønderskovhjemmet	81
Mathilda Wrede	84
VI. <i>Arbejde i Thoreby.</i>	
Menighedsarbejde i Thoreby Sogn	89
Nyborgmøderne	92
VII. <i>I København.</i>	
Det gamle Hjem	94
Venner i København	94
VIII. <i>Til Østerland.</i>	
Paa Vej til Syrien	97
Fra Beirut til den danske Missionsmark	99
Første Indtryk af »Huset paa Højen«	101

Indtryk af Missionærernes Liv	105
I Nebk	111
Besøg i Karjatén	113
De sidste Besøg paa Missionsmarken	119
I Damaskus	122
IX. <i>Fra mit Besøg i Palæstina.</i>	
Fra Damaskus til Jerusalem	125
Fra mit Besøg i Jerusalem	129
Den svenske Missionsskole	129
Spedalskhedsasylet	130
Hos de russiske Nonner paa Oliebjerget	131
I Bethania	132
Tell Aviv	133
Til Galilæa	135
X. <i>Hjem igen.</i>	
Paa Hjemrejsen	136
Slutning	138

FORORD

Naar jeg nu vil prøve paa at samle Minder og Optegnelser sammen fra et langt og rigt Liv, er det, fordi nogle af mine Venner stærkt har opfordret mig dertil. — Jeg føler mig helt afmægtig overfor Opgaven, vel vidende, at den sandsynligvis ligger udenfor mine Evners Rækkevidde. Da jeg ingen Optegnelser har gjort eller ført Dagbog undtagen paa større Rejser, maa jeg tilføje, at en Del Aarstal og Data, ligesom hist og her Begivenhedernes Rækkefølge, kan være lidt usikre.

Jeg mener, det er rigtigt og naturligt at indlede med nogle Optegnelser, som min Moder faa Aar før sin Død overlod mig fra hendes Barndom og Ungdom. — Vi Søskende havde bedt hende meget om at nedskrive sine Minder, og det var kun modvilligt, hun gik ind derpaa. Jeg overlader altsaa først Ordet til hende.

I.

MIN MODERS*) OPTEGNELSER

Naar jeg tænker paa min Barndom, er der to Steder, som staar tydeligt for mig, nemlig Kristianshavn i den gamle Købmandsgaard i Lille Torvegade og Landstedet »Krathuset« i Ordrup. Mine Forældre **) ejede Gaarden paa Kristianshavn sammen med min Onkel, Konsul Alfred Hage, og der, i de storstilede Omgivelser tilbragte mine Søskende og jeg de lykkeligste Barndomsaar. Huset laa lige ud til Vandet med kun en ret rummelig Plads mellem dette og Bolværket, hvor Firmaets store Skibe lagde til, efterhaanden som de kom hjem med deres store Ladninger fra Rio og andre fjerntliggende Steder. Høje Pakhuse knejsede rundt omkring de store Pladser, Hvede, Sukker og Kaffe blev bragt fra Skibene til Pakhusene ved Hjælp af en lille Jernbane.

Det var et Herreliv, vi førte der; vi kendte alle Kaptajnerne og Folkene paa Skibene. Vi kørte tilbage med det lille Jernbanetog, naar Varerne var bragt i Land, vi legede paa de store Kornlofter, hvor den gyldne Hvede laa i store Dynger, vi turede omkring i alle Krinkelkroge og oplevede de vidunderligste Ting og hørte paa Søfolkenes Æventyr fra de fremmede Lande. Naar Skibene

*) Bolette Hartmann, f. Puggaard. B. N.

***) Rudolph og Signe Puggaard. B. N.

kom, var vi øjeblikkelig om Bord. Nogle af Kaptajnerne medbragte udstoppede Fugle og Konkylier, ja endogsaa levende Aber og Skildpadder, som de forærede os. Skibene bar Familiens Navne som Arnette Hage, Bolette Puggaard, Marie Lehmann, Charlotte og Johannes Hage o. s. v. I Gaarden havde vi Hestestald, hvor der ogsaa var Plads til Køer og Kalkuner, saa Adspredelse manglede vi ikke.

Kristianshavn var dengang en Verden for sig, hvor mange af vore største Handelshuse havde deres Kontorer og Oplagspladser foruden store, fortræffelige Beboelser. Jeg husker saaledes Brobergs, Jacob Holms, Andreas Hansens, Brandts og Heerings. Lige over for vor Bolig paa Københavns Side laa Sukkerraffineriet Phoenix, der brændte omkring 1850. Det er den mægtigste Brand, jeg har oplevet, pragtfuld og skrækindjagende. Intet Fyrværkeri kan have været mere storartet. Vi var alle oppe hele Natten, parat til at forlade Huset. Vinduerne blev uafbrudt afkølede med vaade Lagener, alt Sølvtøj blev indpakket, og vor Ven Sonne var parat til at skære Malerierne ud af Rammerne for sammenrullede at kunne redde dem. Paa Pladsen udenfor Huset laa dengang enorme Kulbunker; jeg husker, at Stadsfolkene gik hele Natten for at slukke de brændende Træstykker, som uophørligt regnede ned over Kullene. Skibene maatte trækkes bort, baade hos os og ovre paa Københavner-Siden.

Mine Forældre var meget gæstfri. Huset stod aabent for deres Venner; men ud i Selskaber og deslige kom mine Forældre ikke. Det var den Tids Kunstnere, som var deres Venner. Moder var en udmærket Husmoder, som styrede Huset med stor Dygtighed. Hendes Tjenestefolk holdt af hende og skiftede kun

paa Grund af Ægteskab eller Alder. Fader passede med stor Flid sin store Forretning og var hele Dagen i Arbejde: gik paa Børsen, var om Bord paa Skibene og talte med Folk. Fader gav sig ikke meget af med os, men god og kærlig var han; vi var jo ogsaa smaa dengang.

Hver anden Søndag spiste vi hos Bedstefader, Etatsraad Hans Puggaard, som havde sin Gaard i Store Kongensgade. Bedstefader førte et meget gæstfrit Hus, mest var det Politikere og Kunstnere, som kom der. Hans Hjem var behængt med Malerier fra Gulv til Loft, og Møblerne var gamle, solide Mahognimøbler, mest fra Empire-Tiden. Der var meget smukt og stemningsfuldt. Den største Stue, som kaldtes »Salen«, var dekoreret af Hilker, Aleksandertoget af Thorvaldsen løb som en Frise øverst oppe ved Loftet. Vægge, Døre og Loft var smukt dekorerede efter Thorvaldsens Anlæg. Sammen med min afdøde Bedstemoder havde han indrettet det hele. Bedstemoder, som selv var Kunstnerinde, havde malet de 4 Dørstykker og 4 Malerier, som hang paa Væggen. Eckersbergs dejlige Portræt af Thorvaldsen hang paa Hæderspladsen. Møbler, Gardiner og Gulvtæppe var nøje afpasset efter Rummet. Spisestuen var meget stor, oval, med mange Malerier. Over den gamle Empire-Buffer hang »En Hollænderinde« af Jan van Ravenstein; dette hænger nu paa Kunstmuseet. Paa den største Væg var der et meget stort Maleri, en Kopi efter Peruginos »Gravlæggelsen«, malet af Kùchler*). Det var dejligt; men vi saa det kun sjældent, det var næsten altid skjult af et grønt Gardin; kun naar der var ganske

*) Billedet erhvervede jeg senere til Thoreby Kirke. B. N.

stille eller ved meget højtidelige Lejligheder blev Gardinet fjernet.

Min Bedstefader var en stor Original, uhyre godgørende. Han trak sig ret tidligt ud af Forretningen for helt at hellige sig sine filantropiske Interesser. Han var Stifteren af de store Legater for fattige københavnske Dreng; men desuden gav han store Summer ud hver Maaned til trængende Familier. Han understøttede Studenter, Kunstnere og Trængende af enhver Art. Den 1ste i hver Maaned var det næsten en Umulighed at komme op ad hans Trapper for Supplikanter, saadan en Trængsel var der. Jeg har hørt, at han paa denne Maade gav indtil 1000 Kr. ud om Maanden i Smaapenge. Han havde i sit Hus forskellige unge Mennesker, som han understøttede. Han tog ofte en af dem med paa sine Rejser til Italien, f. Eks. Julius Lange. Han samlede hver Ugedag en Kreds af unge Studenter ved sit Bord; hans Middage var gode, men tarvelige. Den Tids betydelige Kunstnere var hans nærmeste Omgang. Han understøttede dem paa enhver Maade, købte deres Billeder og interesserede sig for dem.

Bedstefader talte gerne, naar han havde Selskab. Han indledede med at erindre fraværende Venner og sluttede saa Maaltidet med at ønske Danmarks Grænse til Ejderen.

Bedstefader var en selvgjort Mand. Han kom som fattig Dreng fra Ribe-Egnen og tjente sig op til stor Rigdom. Vi ærede og beundrede ham og nærede stor Respekt for ham.

Min Moders Plejefader var fra Nakskov; han var Skipper og hed Brandt. Han havde en Jagt, som han rejste med mellem Lolland og København. Naar han

lagde til med sin Jagt »Bag Børsen«, var der stor Glæde. Han var den sødeste gamle Mand, som man kan tænke sig, og der var vi saa meget som muligt, spiste med ham, hans Styrmand og en Dreng; dette var hele Besætningen.

Bedstefader Brandt, som vi kaldte ham, havde oplevet meget; han fortalte morsomt og med Lune, og aldrig blev han træt af vore Spørgsmaal og af vore Besøg. Det endte gerne med, at vi fik nogle Skillinger af ham, som vi købte Smaating for paa Børsen, dér var nemlig dengang Butikker.

Moder var fra Nakskov; hun var Datter af en Lods, hvis Herkomst var italiensk. Han døde, da hun var ganske lille, og Moderen giftede sig igen. Derfor adopterede Brandts min Moder. Disse gamle Mennesker var meget elskværdige, og Bedstemoder Brandt boede hos os, naar han sejlede.

Et af Minderne fra Barndommen var vor Rejse hver Februar til Stege, hvor min Oldemoder havde sit Hjem. Familien tog derhen for at fejre hendes Fødselsdag. Jeg var det ældste Oldebarn, derfor kom jeg med. Vi var mange Mennesker; men den gamle Købmandsgaard var stor. Gamle Arnette Hage, som hun kaldtes, havde 6 Sønner: Konsulerne Alfred og Christopher Hage, Gustav Hage, Byfoged Hother Hage, Johannes og Emil Hage samt 3 Døtre, min Bedstemoder, Jette Hofborg og Frøken Arnette Hage. Oldemoder var i høj Grad indtagende; hun saa aldeles ud som paa Maleriet*). Denne Rejse foregik med egen Vogn; Jernbane var der ikke. Det var en stor Begivenhed; vi maatte overnatte i Rønnede Kro, og mellem Kallehave og Koster

*) Af Marstrand. B. N.

blev baade Vogn og Heste ført ud paa en Pram, og paa denne Maade sejlede vi over Ulfesund. Hestene blev bange og gebærdede sig, som om de havde Lyst til at springe i Vandet. Der var storartet hyggeligt, naar vi endelig kom til Stege; hele det store Hus straaled af Gæstfrihed, og jeg husker tydeligt alle Enkeltheder. Oldemoder styrede selv alt, sad øverst ved Bordet og saa henrykt ud over at have alle sine Børn samlede.

Endnu en Slægtning havde jeg paa Møen, min Tante, Kammerherreinde Kalmette. Hun boede paa »Liselund«, det smukke, lille Slot, som ligger ved Lille Klint i den smukke, store Have. Der kom jeg næsten hvert Aar; hun var den fineste gamle Dame, man kan tænke sig, fornem, men yderst elskværdig. Hendes Hjem var som et Æventyr: Møbler og Slottet i Ludvig XVI's Stil; der var ubeskriveligt i enhver Henseende, end ikke Spøgelserne manglede; der er utallige Oplevelser i den Retning.

Efter min Bedstemoders Død 1847 bestyrede Juliane Heger Huset*). Hun var en Veninde af min Tante Marie**). Frøken Heger var af den kendte Hegerske Slægt, hvorfra Kamma Rahbek og Christiane Oehenschläger var Medlemmer. Juliane holdt vi meget af; hun var klog, morsom og dygtig, hun forstod at styre Huset og var min Bedstefader en god Hjælp. Der blev optaget flere forskellige Børn i hans Hus; i 1853 en lille Pige paa 10—11 Aar, som havde mistet sine Forældre af Kolera; hun var fra Roskilde. En jydsk Bondedreng, som var anbefalet af en Skolelærer paa Grund af sine gode Evner, tog Bedstefader ogsaa i Huset. Han hed Søren Sørensen og blev senere Professor i

*) Min Oldefars forskellige Hjem. B. N.

***) Gift med Orla Lehmann. B. N.

Sanskrit ved Universitetet. To smaa Sønnedøtre kom ogsaa til at bo i Huset hos ham. De var Døtre af Christoffer Puggaard, som ejede »Hjuleberg« i Halland. Disse to Børn kom til Byen for at gaa i Skole.

Juliane havde altsaa nok at gøre i det store Hjem, hvor der næsten altid var aabent Hus — Folk kom af sig selv — hun maatte til enhver Tid være belavet paa, at Gæster kunde komme. Næsten hvert andet Aar rejste Bedstefader til Italien; han blev saa borte godt et halvt Aar. Juliane var altid med; men dette tror jeg dog var paa et lidt senere Tidspunkt af hans Liv.

Da vi boede paa Kristianshavn, havde vi Lærerinde. Vi var dengang 4 Søskende, 2 Piger og 2 Drengene; senere kom 3 Børn til. Da vi blev større, kom Drengene i Borgerdydskolen i Wildersgade. Vi to Søstre maatte om Sommeren hver Dag til Kristianshavn, hvor forskellige Lærere kom og underviste os. Vi kørte frem og tilbage med egen Vogn, altid fulgt af Lærerinden, som overværede alle Undervisningstimerne. Fader kørte med; hans Kontor var jo samme Sted paa Kristianshavn.

Naar vi kom hjem til »Krathuset«, stormede vi straks ned i Haven, hvor vi havde Hunde, Æsel og en Hest. Denne var min Ejendom.

Vi boede paa Kristianshavn, til jeg blev 14 Aar og flyttede derfra til Kvæsthusgade 3, den gamle Zinnske Gaard. Fader havde Pakhuse i Kvæsthusgade, derfor antager jeg, vi kom til at bo netop der. Den gamle Gaard paa Kristianshavn blev solgt. Jeg synes, vi kun blev 2 Aar i Kvæsthusgade; min Broder Hans og jeg blev konfirmerede i de Aar, vi boede der. Vi flyttede derfra til Schimmelmanss Palæ, som dengang stod tomt. I disse Aar, inden jeg blev konfirmeret, rejste vi

flere Gange til Udlandet; engang tog Fader, Moder og vi 4 Børn til Aachen, naturligvis ledsaget af en Jomfru, som især skulde passe de mindre Børn. Denne Rejse var for Faders Skyld; han skulde drikke det varme Vand, som kom dampende ud af Kilden. Jeg husker Lugten, den var næsten som raadne Æg. Vi blev i Aachen i 6 Uger, og det var en drøj Tid; vi længtes saa skrækkeligt efter »Krathuset«. En anden Gang var jeg alene med paa en Rejse til England. Denne Rejse var ogsaa for Faders Skyld. London blev valgt, fordi der var en dygtig Læge netop for Faders Sygdom (en Hudsygdom), og fordi han i England havde mange Forretningsforbindelser. Heller ikke denne Rejse mindes jeg med Glæde; jeg var vist 14 Aar dengang. I Holland var vi paa samme Rejse; vi var i Amsterdam, Haag og Haarlem, sidste Sted for Zwiblernes Skyld, som netop paa den Aarstid laa paa Hylderne i Pakhusene. Fra Rotterdam tog vi med Dampskib til London, og den Tur husker jeg; det var storartet at se Themsen, og det Liv, som rørte sig dér, ser jeg endnu tydeligt i Tankerne.

Jeg har fortalt, at vor Omgang var Kunstnere, og blandt disse indtog *Sonne* en Særstilling; han var ugift og derfor mest henvist til sine Venner. Han var hos os bestemte Dage i Ugen, desuden til enhver Festdag og Fødselsdag og naar en af hans Livretter var paa Bordet. Moder vidste til Punkt og Prikke, hvad han holdt af, f. Eks. Aalesuppe, Kraasesuppe og Kallunsuppe. Han havde mange Venner, og alle hans Aftener var besat; en Aften om Ugen hos Marstrands, en anden hos Roeds, hos Bissens, Høyens, Medaillør Krohn og hos en, som han altid betegnede som »min Ven Møller«. *Sonne* var egentlig tavs; men naar det faldt ham

pinx. Marstrand.

Bolette Hartmann, f. Puggaard.

ind, kunde han blive ivrig og faa en stor Modsigelseslyst op i sig, som især irriterede Moder, der ogsaa havde sine bestemte Meninger. Dog endte det altid paa bedste Maade. Over for os Børn var han storartet forstaaende og elskværdig, men han drillede os, hvilket ogsaa var en Tiltrækning. Han tegnede for os om Aftenen,

Sprede Træk af mit Liv

alt hvad vi ønskede, og mange af disse Tegninger eksisterer endnu. Han elskede Musik paa sin egen stilfærdige Maade, han svigtede aldrig Musikforeningen, og hans Plads var øverste Række paa Galleriet i Casino; dér afholdtes Koncerterne dengang. Det var især Mozart, Beethoven og Haydn, han elskede. Han havde bestemte Meninger om alt, hvad han hørte og saa; men han ytrede sig sjældent, og gjorde han det, var det med Fynd.

Gamle *Bindesbøll* husker jeg ikke, men han var en god Ven af mine Forældre, og saa vidt jeg husker, var han svagelig de sidste Aar, derfor kom han ikke saa ofte. Sønnen, Thorvald, derimod var vor Legekammerat op gennem Aarene; alle Ferier tilbragte han hos os paa »Krathuset«. Han var meget uregerlig; han elskede at slaas med mine Brødre, han laa under Borde og Sofaer og gøede som en Hund, naar vi nærmede os, han spiste alle vore Stikkelsbær og opførte sig i det hele meget ubændigt; men ikke desto mindre holdt vi af ham og savnede ham, hvis han ikke kom. Mine Forældre var meget gode imod ham, de undskyldte ham og talte godt med ham, og jeg tror, det for en Del var for hans Faders Skyld, som de holdt saa meget af. — *Marstrand* kom ogsaa meget hjemme; men han giftede sig tidligt, og dette forandrede noget paa Forholdet; han havde nu sit eget Hjem. Hans Hustru var Grethe Weidemann, en smuk og elskværdig Dame, men lidt tilbageholdende. Naar han kom, blev han modtaget med aabne Arme. Han var morsom og altid yderst elskværdig. Han var meget musikalsk; hvor ofte har jeg ikke hørt ham synge eller rettere brumme Mozart'ske Partier, især Leporello! Der var musikalske Sammenkomster hos de forskellige Familier, især Kvartet-Sang

af Operaer. Damerne var: Fru Marstrand, Elise Ploug og min Moder. Herrerne var: Marstrand og en Hr. Hegner, som de andre kaldte »Tamino«. Fru Marstrand akkompagnerede. Marstrand malede i de Aar min Moder og Fader, min Bedstefader, min Søster og mig selv.

Det var morsomt at se, hvorledes han tegnede paa alt, hvad han kunde faa fat paa, Klatpapir, Breve, Konvolutter, smaa, afrevne Papirstumper, alt blev overtegnet med humoristiske og fortællende Skitser til vorde Arbejder. I Almindelighed var han elskværdig; men jeg har ogsaa set ham gnaven. Saa var det, fordi han ærgrede sig over noget i Kunsten, som han ikke vilde være med til, og saa rev han sig med højre Haand i venstre Overarm og udslyngede en eller anden ret skarp Bemærkning.

»Gamle Bissen«, som vi altid kaldte ham, var en elskelig Mand; han hørte til de stille. At se ham i sit Atelier var en Oplevelse. Han havde forskellige Dyr som Salamandre, Snoge, Frøer og Skildpadder, som kravlede frit omkring i hans Atelier. De blev behandlet med Varsomhed og Godhed, men vi andre syntes jo nok, at disse Skabninger var mindre tiltalende.

Bissen var gift anden Gang med Sonnes Søster, en rar, venlig Dame. Børnene var alle tre af første Ægteskab. Hans første Hustru (deres Moder) var Søster til Sonnes Ven Møller. Bissen boede ved Frederiksholms Kanal i Freunds gamle Bolig.

Maleren Professor *J. Roed* var en fin og smuk Mand, men noget indesluttet; der var ligesom noget afbleget over ham, og han blev altid overfløjet af sin Hustru, Emilie, født Kruse, som var morsom og velbegavet med meget bestemte Meninger. Fru Roed var meget musikalsk, naturligvis i klassisk Retning. Jeg husker en

Ytring af hende, da hun havde hørt Operaen »Faust«; vi spurgte hende, om hun havde moret sig, og hun svarede: »Jeg følte mig, som jeg havde faaet Prygl af en Sjover og lovede mig selv, at jeg nok skulde forhindre Roed i at gaa hen og høre den.« Roeds Datter Helene var min Veninde gennem Aarene. Hun var en smuk og begavet Pige, langt mere udviklet end jeg selv var i 15—16 Aars Alderen. Hun blev 20 Aar gammel gift med Professor Nyblom ved Uppsala Universitetet. — *Kyhn* lærte vi noget senere at kende, vi kom en Del sammen med ham, hans Kone og Døtre. Han var meget smuk og elskværdig.

Alle Somrene tilbragte vi i uforstyrret Ro paa »Krat-
huset« i Ordrup; vi flyttede ud midt i April — min Moders Fødselsdag blev fejret der — og flyttede ind i Oktober. Det var en Regel, at vi blev der Oktober Maa-
neskin.

»Krat-
huset« var bygget af Gottlieb Bindesbøll og dekoreret af Sonne. Det var planlagt, at Købke skulde male Freskerne i Dagligstuen, men dette mislykkedes af en eller anden Grund; Kalken blev hugget bort, og Sonne tog saa fat. »Krat-
huset« ligger i Ordrup Krat, Haven var en Del af selve Krattet, som skraaner jævnt ned mod Mosen. Baade Skoven og Mosen var dengang ubetraadte; man saa aldrig et Menneske, kun Folkene, som skar Tørv, herskede over Mosen og alle dens Herligheder. I Skoven var der ingen rigtige Veje, kun Stier; den var underlig, syntes vi; der var nemlig Ræve, som pludselig viste sig, og saa var der smaa, dybe Mosehuller, hvor de skønneste Blomster voksede. Men Mosen var dog den dejligste; vi vidste, at der dybt nede under Overfladen fandtes Oldsager, og vi saa dem ofte, ligesom de kom op til Jordens Overflade, dette var

vidunderligt! Om Aftenen lagde Taagen sig over Mosen, og saa lignede den en Flod, som den maaske ogsaa engang har været.

Paa den anden Side af Mosen laa Dyrehaven med Bakken, hvorfra Musik og Støj lød over til vor stille Skov. Modsætningen var stor, Skov-Ensomheden blev brudt.

Min Faders Ven, Professor Japetus Steenstrup, kom af og til og besøgte os, og han var altid optaget af, hvad Mosen havde bragt til Syne; gennem ham fik vi Interesse for Oldsager. — Vi tilbragte alle Barndoms- og Ungdomsaarene paa »Krathuset«, enhver Ferie var vi hjemme, og vi kendte ikke den Trang til at komme et andet Sted hen i en Ferie; vi var saa fuldkommen lykkelige dér.

Bedstefader havde sit Landsted *Skovgaard* lige ovenfor »Krathuset«, kun en Mark med en Sti laa der imellem, og der var vi meget ofte. Skovgaard havde den dejligste Frugthave, som man kan tænke sig; især var de gule, spanske Kirsebær udmærkede. Gaarden selv var en stor, gammel Bondegaard, 4 Længer med en meget stor Gaardsplads, hvor der i Midten stod en Post. Bedstefader sagde altid. »Der findes intet Sted saa dejligt Vand som paa Skovgaarden.« Stuehuset havde han selv bygget, 2 Etager, stort og rummeligt, og jeg tror holdt i italiensk Stil, overalt med grønne Tremme-Skodder. Spisestuen (Kuppelstuen) var meget stor, Loftet var hævet helt op i Taget af en af Længerne, og der var to store Loftsvinduer, som altsaa gav Ovenlys. Stuen var helt dekoreret med Thorvaldsens Basrelieffer. Bedstefader var meget bestemt i alle sine Vaner; han gik f. Eks. hver Dag paa en bestemt Tid med Vand i Munden samtidig med, at han læste i Avisen. Dette

var dels for at være fri for at tale og ogsaa for at tvinge sig til at trække Vejret gennem Næsen*). Han red ogsaa en Tur hver Dag til Trepile-Laagen i Dyrehaven, ligeledes paa en bestemt Tid. Han red i Luntetrav, fulgt til Hest af sin Kusk. Han var iført en lilla, sribet Frakke, gul Vest og Straahat; han saa ud ligesom et Portræt.

Vor Lærerinde, som jeg tidligere har nævnt, Frøken Hanne Sørensen, blev vor Familie en trofast og kær Veninde; hun blev hos mine Forældre lige til sin Død. Hvor dygtig hun var som Lærerinde, ved jeg ikke; men vi havde jo ogsaa Lærer i de fleste Fag. Hun var meget opofrende overfor min Moder og min yngste Søster Marie, som elskede hende som en Moder. Hun hjalp Moder paa alle Maader, læste højt for hende, brodede, passede Linnedskabet og fulgte Moder overalt, da hun blev ældre og svagere; vi elskede hende allesammen.

Omtrent 1860 blev Moder syg. Lægen tilraadete Søbade, og et Ophold paa Marienlyst blev besluttet. Vi boede der en eller to Maaneder, fem Personer, altsaa: Moder, vi tre Søstre og Tante Hanne, som vi kaldte Frk. Sørensen. Fader og mine Brødre kom af og til. Det var dejligt, syntes vi Unge, men Moder var ikke rigtig glad for at være der; hun var vant til mere Ro og sin egen Husholdning. Fader fik saa gennem Moldenhawer, som var Administrator over de Schimmelmannske Fideikomisser, det aldeles yndige, gamle Sted**) i Aalsgaard

*) Jeg husker, min Moder har fortalt, at naar han mødte en og anden, som tiltalte ham, spyttede han Vandet ud for at svare; men hjemmefra havde han medbragt en Flaske Vand, saa han kunde fylde Munden igen, naar Samtalen var forbi. B. N.

**) Stedet kaldes nu »Majorgaarden«. B. N.

overladt som Livsfæste. Til at begynde med var der kun tre Værelser og Køkken, men snart flyttede den daværende Kontrol-Opsynsmand Nielsen (jeg tror, han var Løjtnant), som havde Opsyn med Øresunds-Tolden, og saa fik mine Forældre hele Huset. Dette var noget for Moder; hun var henrykt, og der var aldeles dejligt. Vi boede saa der hver Sommer en Tid for at bruge Badene. Huset er henrivende og Beliggenheden enestaaende; det ligner ikke noget andet.

Om Vinteren boede vi i Schimmelmanns Palæ*). Det var en meget stor Lejlighed. Vi havde 2den Etage, Grev Lerche 1ste Etage, og i Stuen havde Administrator Moldenhawer sin Bolig. Der var dengang en stor Have med høje Træer; den laa bag Palæet, der hvor nu Koncertsalen er. Der var et stort, bredt Bælte dengang af Haver mellem Bredgade og Amaliegade, og alle vore Opholdsværelser vendte ud mod Havesiden. Værelserne var meget store og høje, flere af dem var saa store, at der var bygget mindre Stuer inden i dem, og endda var der højt til Loftet. Det var en aldeles dejlig Bolig, rigtig egnet til Ungdom og Glæder. Der var overordentlig smukt møbleret og Masser af Malerier; der var hyggeligt trods de store, mærkelige Rum. Min Fader førte i de Aar et meget stort og selskabeligt Hus, og vi Unge morede os storartet. Det var ikke alene hjemme, at Selskabeligheden florerede; baade hos min Bedstefader, hos Hages og hos Onkel Orla Lehmann samledes mange Mennesker. Hos Hages og hos os var der nogle Vintre Sang-Aftener, som endte med Dans. Det var uhyre morsomt, og undertiden var der Ordsprogslege, som blev ledsaget af Musik, f. Eks. Zigeuner-Lieder med

*) Det nuværende Koncertpalæ i Bredgade. B. N.

'Schumanns Musik. Dette foregik i Faders meget store Stue, hvor der var en stor Kamin; alle Lamperne blev slukkede, og kun Baalet oplyste Stuen. Det var Emil Hartmann, som arrangerede alt dette.

Baade hos Hages og hjemme var det ham, som indøvede alle Korene, han dirigerede med Liv og Lyst og morede sig lige saa godt som vi andre. Hos Onkel Orla var der Tableauer, ligeledes med Musik, »Torneroses Eventyr«. Af og til var der ogsaa Foredrag og Deklamation af Godfred Rode;*) men Sammenkomsterne endte altid med Dans, baade hos Lehmanns og hos os. Der var mange nydelige, unge Piger, og enkelte vil jeg nævne: Clara og Emma Hartmann, Margrethe Lehmann, Thyra Hammerich, Helene Roed og mange flere.

En stor, meget smuk Kanetur husker jeg fra en af disse Vintre. Den udgik fra Palæet. Der var 22 Kaner samlede i den store Gaard. Hele Gaden genlød af de muntre Bjælder, da vi i straalende Vintervejr kørte ud af Gaarden ad Strandvejen til Bellevue, hvor der var arrangeret Middag. At der var høj Stemning, behøver jeg vist ikke at nævne. Hjemturen gik gennem Dyrehaven, hvor Sneen laa hvid og ubetraadt; Turen endte hjemme i Palæet, naturligvis med Dans. Nogle andre Festdage vil jeg dog nævne, det var da Grækerne var her for at vælge Prins Georg til Konge. Det var ogsaa mærkelige Oplevelser. Disse fremmedartede Mennesker kom alle hos os baade paa Palæet og paa Krat- huset. Naar de var til Middag, var de fulgt af deres Tjenere, som opholdt sig i Forstuen, lige til deres Herskab tog afsted. Tjenerne var i græske Nationaldragter, de saa pragtfulde ud. Grækerne kom ogsaa hos Bed-

*) Senere gift med Marie, Orla Lehmanns eneste Barn. B. N.

stefader baade i St. Kongensgade og paa Skovgaard. Det var virkelig en Oplevelse, det kan vist alle forstaa.

Da jeg var 17 Aar, rejste vi til England. I London var der Verdensudstilling. Min Søster Signe var med, hun var omtrent 15 Aar. Vi kom meget omkring hos min Faders Bekendte, var ogsaa Ture i Omegnen og oplevede ikke saa lidt. Verdensudstillingen var overvældende, for os purunge var det næsten for meget. Mine Forældres Ven, Konsul Berry fra Skotland, kom og besøgte os i London. Han tog saa mig med til sit Hjem i Edinburgh, hvor han havde en smuk Bolig med en vidunderlig Udsigt til Holyroad Castle. Han var gift med en dansk Dame, Frøken Emily Hansen. Hun var Datter af Etatsraad Hansen, det store Handelsfirma. Berrys havde fire søde Børn, som blev mine gode Venner. Jeg var borte flere Maaneder, oplevede og saa meget, men længtes ogsaa *meget* efter Hjemmet.

Medens jeg var i Skotland, var jeg en dejlig Tur i Højlandene. Den foregik i en stor Diligence med Sæder ovenpaa og inde i Vognen; vi sad naturligvis ovenpaa. Den var forspændt med 4 Heste. Det var en uforglemmelig Tur. Der er ret egenartet i det skotske Højland; det ligner Norge, er dog mere melankolsk, men meget smukt. De underlige Sækkepiber, man hørte af og til, stemte En til Vemod og Stilhed. Medens jeg var hos Berrys, læste jeg Walter Scott; hans Værker smelter saa mærkeligt sammen med Højlandene. Det staa saa levende for mig alt, hvad jeg har læst af ham, fordi det passer helt til den Natur, som er beskrevet i hans Bøger.

Efter min Hjemkomst fra Skotland havde vi den store Sorg, at min yngste lille Broder døde, en dejlig lille Dreng, som vi var saa lykkelige for. Et Par Aar før,

medens vi boede i Kvæsthusgade, mistede vi ogsaa en lille Dreng. Begge disse hed Alfred August, og de er begravet paa vort Gravsted paa Holmens Kirkegaard. I Begyndelsen af Aaret 1863 blev jeg forlovet. Bekendtskabet var gjort gennem de før omtalte Musikaftener. Jeg kom nu ind i den store, elskværdige Kreds, som kom hos mine Svigerforældre; Clara og Emma kendte jeg allerede fra Kristianshavn, men Sønnerne og Forældrene var mig ukendte. Frits var den eneste af disse, som jeg kom sammen med paa Ballerne. Jeg var meget lykkelig mellem alle disse elskelige Mennesker, som modtog mig med saa megen Venlighed.

Jeg husker ikke, om det var i 1864 eller 1865, at min Onkel Christopher Puggaard døde; min Fader overtog nemlig Godset Hjuleberg*) efter hans Død, og det var en ret stor Begivenhed, som vi saa hen til med Forventning. Jeg havde været der i min Onkels Tid; dengang var Beboelseshuset et 2 Etages Træhus, ganske hyggeligt, men ikke kønt. Dette Hus brændte nogle Aar efter, at Fader havde faaet Godset, og saa byggede han det nuværende store Stenhus, som ligger højt med en dejlig Udsigt over Omegnen. Thorvald Bindsbøll var Arkitekten. Huset er smukt, men ikke praktisk. Vi har tilbragt mange glade, smukke Timer dér, især tænker jeg med Glæde paa den sidste Sommer, jeg opholdt mig der med Eders Fader. Han havde været meget syg i mange Maaneder, saa tilbød min Moder mig at tage derop med Fader. Han kom til Kræfter der i den sunde, friske Luft, og den store Stilhed hjalp paa hans syge Nerver, saa han blev helt rask igen. Der var dejligt i den storartede Natur, saa forskellig

*) Ligger i Sverige mellem Halmstad og Falkenberg. B. N.

fra vort eget smilende Lands. Linierne er saa store, at man kører milevidt uden at se et Menneske, de smukke Vandfald, Elvene og Fjældene med blanke Søer, hvor der findes dejlige Fisk, alt var saa tiltrækkende og fremmedartet. Naar saa Efteraaret kommer, rødmer Markerne af Tyttebær, og paa Fjældene vokser de dejligste Brombær og Jordbær med en Aroma, som vi ikke kender her. Der var udmærket Jagt, Masser af Agerhøns og andet Vildt.

Jeg gaar nu lidt tilbage i Tiden, til det sørgelige, men for mig minderige Aar 1864. Krigen med alle dens Følger mærkedes paa alle Omraader. Mine Forældres bekymrede Miner og deres Tale om, hvem der faldt i Krigen, og de sørgelige Tilbagetog optog os meget. Min Fætter, Christopher Hage, faldt ved Dybbøl, min anden Fætter, Johannes, blev haardt saaret; det var, som om Krigen rykkede mig saa nær med disse Ulykker; thi disse to havde været mine Legkammerater paa Kristianshavn. — Oppe fra vore Vinduer i Palæet saa vi de lange Sørgetog, som kom fra Havnen gennem Bredgade; det var de Døde og de Saarede, og det gjorde et ubeskriveligt sørgeligt Indtryk.

I dette sørgelige Aar havde vi tre Bryllupper; vort var i Slutningen af Aaret, 4. November, Emma Hartmann havde Bryllup 2. Februar, »Mysunde-Dagen«, og Clara 10. Maj samme Aar.

Vort Bryllup var i Vor Frue Kirke, hvor der var smukt og festligt. Paulli viede os. Det blev fortalt mig, at min Bedstefader satte sig paa Brudens, altsaa min Plads i Kirken, og Aarsagen var, at der var lagt en Fodpose, som en af mine Veninder havde syet til mig, ved min Stol, og denne stiledede han lige hen til. Da han blev gjort opmærksom derpaa af Kirkebetjenten, sagde

han: »Jeg sidder overmaade godt og ønsker ingen anden Plads.« Jeg antager dog, at han fandt sig i at flytte; jeg sad nemlig, hvor Fodposen var anbragt. Til Festligheden i Kirken havde Gade og H. C. Andersen i Forening skrevet Kantaten. Den var meget smuk, og jeg ejer endnu Partituret til denne. Der var Middag i Palæet; til denne var der skrevet en smuk Bordvise af Godfred Rode. Der var mange Taler og en udmærket Stemning. Seks Brudepiger fulgte mig: to Kusiner Puggaard, Maria og Louise, fra den Hegerske Side Arnette Hage og desuden Margrethe Lehmann og mine Søstre Signe og Maria.

Vi opholdt os paa »Krathuset« de første Dage efter vort Bryllup, rejste saa til Paris og Schweiz; Bedstefader gav os Bryllupsrejsen. Det var egentlig Meningen, at vor Rejse skulde have varet Vinteren over; men dette blev der ikke noget af, fordi min Bedstefader blev syg. Planen var, at vi skulde møde ham og rejse sammen med ham til Rom. Vi blev altsaa kun borte i henimod to Maaneder. Vi kom tilbage til Jul og maatte bo Vinteren over hos mine Forældre i Palæet; vi havde nemlig lejet en Lejlighed til April Flyttedag, saa den var foreløbig ikke færdig. Vi havde det godt hos mine Forældre, men vi længtes dog efter vort eget Hjem.

Vor Bryllupsrejse var dejlig, og især var der dejligt i Schweiz, hvor vi blev i tre Uger. Hotellet var udmærket, laa lige ved Søen med den vidunderligste Udsigt til Bjergene. »Ouchy« hed Stedet, og det er en lille Forstad til Lausanne. I Paris blev vi i tre Uger. Vi hørte en Masse Musik; næsten hver Aften var vi i Operaen, især interesserede Fader sig for de gamle, franske Komponister, hvis Arbejder dengang gik ofte

paa »Théâtre Lyrique«. Adelina Patti og Kristina Nilsson var ganske unge i 1864, og de gjorde stormende Lykke. Eders Fader var begejstret for Patti, som ogsaa var straalende. Kristina Nilsson optraadte paa den store Opera, hvor vi hørte hende synge »Ofelia« i Operaen »Hamlet«. — Vi havde begge tidligere været i Paris, og vi kendte Museerne m. m., saa vi var ikke ret meget paa Farten. Fader arbejdede paa Klaver-Udtoget til »En Nat mellem Fjældene«*) næsten hele Dagen, og han holdt ikke af, at jeg gik ret meget omkring paa egen Haand, altsaa førte vi en stille Tilværelse. Vi boede paa »Grand Hotel du Louvre«, hvor vi nød alle vore Maaltider; det var dengang et Førsterangs Hotel.

Her ender Moders Optegnelser brat. Vi faar derigennem et Indtryk af den Tids Liv, som var saa forskelligt fra vor Tid.

*) Syngestykke med Tekst af Hostrup. B. N.

II. BARNDOM

Min Fader og Moder.

Jeg er født 10. Februar 1867 som ældste Barn af Emil Hartmann og Bolette Puggaard. Min Daabsdag var 16. April samme Aar. Min Mormoder var min Gudmoder, og som Faddere havde jeg min Faders Fader, J. P. E. Hartmann, min Moders Fader, Rudolph Puggaard og H. C. Andersen. Jeg har altid haft en stor Kærlighed til hans Fortællinger og Eventyr, og jeg har følt det som en Slags Daabs gave fra ham, at jeg tidligt har faaet Øjnene opladt for saa meget i Naturen og Menneskelivet, som ellers vilde have været skjult. Jeg husker, han kom til en Middag hos min Bedstefader, hvor han en Aften læste et af sine senere Eventyr højt. Moder fortalte om et Besøg, han gjorde i vort Hjem i Rosenvænget. Han havde været bortrejst og ikke fulgt Familiens Udvikling. Da vi Børn blev præsenterede for ham, sagde han: »Jeg vidste om et, anede to, og saa er der tre.«

Fader var Organist, først ved Sct. Johannes Kirken i København, senere ved Christiansborg Slotskirke, i hvilken Stilling han var mindre bundet og havde lettere ved at dyrke sin Komponistvirksomhed og rejse ud paa Koncert-Tournéer som Dirigent for egne Værker. Særlig var han meget søgt i Tyskland. Han kæmpede for »Folkemusiks« Udbredelse baseret paa Folkesan-

gene, som han syntes burde være hver Mands Eje, hvad der den Gang ikke var slaaet til Lyd for.

Vort Hjem var smukt og harmonisk, og vi fire Søskende, senere fem, levede en lykkelig Barndom. Det bedste, vi vidste, var at samles om Klaveret og synge Børnesange og andre Viser. Jeg husker, at min Søster Agnete engang spurgte: »Far, hvad er en Salme? Er det saadan en som »Ræve luske gennem Buske?« Vi havde i hvert Tilfælde een, som vi satte Tabu over, de andre maatte ikke synge den uden at spørge om Forlov. Jeg mener at huske, at min var »Naar Egene knoppes«, min Søsters »Jeg gik mig i Lunden«, min Broder Johannes' »Gutter om Bord« og Rudolphs »Dansen har Sejer vundet«. Vi dansede ogsaa meget, og Fader spillede aldeles henrivende dertil og komponerede en Mængde yndige Danse til os, rigtignok i en helt anden Stil end den nu brugte.

I det hele var Fader en Mester i at improvisere, han havde et blødt og smukt Anslag og kunde spille Time efter Time og flette kendte Kompositioner og de i Øjeblikkets Inspiration kommende Overgange ind i hinanden. Han var et fint musikalsk Gemyt. For os Børn har det betydet meget, men ogsaa gjort at vi ikke selv blev ydende; vi var for forvante til at kunne taale at høre paa vore egne Præstationer. Vi fik alle Undervisning, ikke af dygtige Lærere, men af nogen, Fader vilde støtte paa denne Maade. Dette var maaske ogsaa Grunden til, at vi hørte saa tidligt op.

Min Moder var meget smuk, blid og yndig. Hun var fra et rigt Hjem, og det kom i en vis Grad til at præge vor Tilværelse. Men det skal siges til hendes Ære, at da det gik noget tilbage med Indtægterne, og der maatte tages Reb i Sejlene, tog hun det paa den sødeste Maade og prøvede at lempe sig derefter.

Søllerød.

Fra jeg var 7 Aar til 14 Aars Alderen boede vi i Søllerød, hvor Fader købte den smukke Ejendom »Carlsminde« med et lille Landbrug og en stor Have paa 7 Tdr. Land. Der var en herlig Tumbleplads for os. Om Vinteren kælkede vi ned ad de høje Bakker sammen med Børn fra Byen; om Sommeren byggede vi Huse og Lejer af Mos i Geels Skov og legede oppe i de store Kirsebærtræer eller Linde i vor Have. Vi havde to Heste og en Karl, hvis Arbejde vi fulgte med den største Interesse, og hvem vi ogsaa bildte os ind, at vi hjalp.

Vi havde i de 7 Aar som Lærerinde Frk. *Sofie Haselquist*, som senere blev gift med Dr. *Axel Olrik*. Hun var et herligt Menneske og aabnede vore Øjne for alt i Naturen og lukkede op for Historiens Storhed og Litteraturens Rigdom lige fra Sagaerne til de dengang levende Digtere.

Sofie Olrik og senere hendes elskelige Mand blev nogle af vore allerbedste Venner lige til deres alt for tidlige Død. — Naar jeg tænker paa Livet i Søllerød, kan jeg ikke undlade at tale om, hvilken stor Rolle min Onkel, Pastor Frants Vedels spillede for os alle. Han var gift med min Faders yngste Søster Emma, det mest ejendommelige og morsomste Menneske, jeg har truffet. Dertil var hun meget smuk og havde en uforlignelig Charme, som betog alle fra den mest kultiverede til den fattigste Sognebeboer. Hvor havde vi herlige Dage der i den gæstfrie Præstegaard. Tante Emma tog os paa Ture, lavede Mad paa Baal i Haven, fortalte gamle Historier og Eventyr om Vinteren foran den aabne Ovndør, medens vi laa paa Gulvet for ret

at nyde Ilden. Onkel Frants spillede om end med stive, ubehjælpssomme Fingre, men vi holdt af det, for det hørte med. Han var en elskelig, fredfyldt Mand uden store Ord, med en varm Følelse for Fædreland og for alt godt. Han var indtil 1864 Præst i Flensborg og blev derfra kaldet til Søllerød, hvor han blev til sin Død.

Samtidig med Forflyttelsen blev han gift.

Det var en lang og lykkelig Tid, de to tilbragte i Præstegaarden. De var utrolig forskellige, men just derfor supplerede de hinanden; han beundrede hende, og hun fik stor Indflydelse i Sognet og Hjemmet, hvor ikke blot Sognets Folk, men hele Familien paa begge Sider havde herlige Dage. Som Præst kan jeg ikke bedømme ham, dertil var jeg for ung, men han samlede mange. Hans Prædiken var kort og vel nok noget rationalistisk. Fra mine tidligste Aar elskede jeg at komme i den yndige lille Kirke.

Af Begivenheder var der de tilbagevendende Skovture pr. Vogn, f. Eks. til Humlebæk eller Esrom, og saa var der Samværet med vor Bedstefader, *J. P. E. Hartmann*, som om Sommeren boede i Nærum i alle de Aar, jeg kan huske. Han blev hentet i vor Vogn af Niels, og noget af det første, der skete, naar han kom indenfor Døren, var, at han halede en Pose Godter op af Lommen til os, hvad der straks stemte os og bragte os i Kontakt med ham. Altid var han lige mild og from; men blev noget utilbørligt sagt, eller en Uret øvet, tog han kraftigt til Genmæle. Alle hans Børn og Børnebørn elskede ham og saa op til ham som det naturlige Overhoved for Familien. Vi var meget frimodige overfor ham, hvad følgende lille Episode bærer Vidne om. Som sædvanlig under et Besøg paa Carlsminde skulde vi synge, og han tilbød at spille til. »Men

Min Fader Emil Hartmann

hvad skal det saa være?» spurgte han, hvortil min Broder Rudolph, som vel var en 5—6 Aar, svarede: »Spil du bare, hvad du kan, Bedstefader, saa skal vi nok synge med.« —

Det er uvurderligt at have et saadant Samlingsmærke i en Familie. Den Dag i Dag staar der Glans af Min-

Min Moder Bolette Hartmann, f. Puggaard.

derne om ham og det gamle Hjem i Kvæsthusgade 3, hvor han flyttede ind som nygift med vor Bedstemoder i 1829, og hvor han lukkede sine Øjne i Aar 1900. Alle Børnene blev født der, saa Pladsen har ikke været overdreven stor; men som jeg har kendt Lejligheden, da alle var fløjet af Reden, var den meget rummelig og

3*

hyggelig, om end gammeldags. Dog en saadan Konservatisme og Trofasthed overfor Traditioner skaber en rig Familiefølelse og Minders Mangfoldighed, som aldrig kan opstaa, hvor Folk flytter fra Sted til Sted.

I 1879 fik vi en lille Broder, Oluf, som vi naturligvis alle var meget optagne af. Den ene af vore to gamle, trofaste Medhjælpere blev udnævnt til Barneplejerske, og en yngre maatte træde til som Stuepige. I Køkkenet havde vi, saa længe jeg kan huske, en trofast, god Sjæl, Karen fra Frederiksborgeggen. Hun blev hos Moder lige til sin Død i 1899. Hun var et Faktotum i Familien og var bl. a. den, der forstod Fader og tog alle hans Ekcentriciteter som en Selvfølge. Engang havde Moder ladet hans Madras stoppe om, medens han var borte. Dette behagede ham ikke, og han skændte og beklagede sig. Men Karen sagde ganske roligt og forstaaende: »Det er da ikke saa underligt. Manden kan jo ikke finde sig selv, naar det vanlige Hul mangler.« Og saa var hele Sagen god igen, og Fader var den første til at le deraf. Naar Fader bad om sine Støvler, spurgte hun ganske alvorligt: »Skal det være Flodhestene?« Det var en egen Slags korte Trækstøvler, som naturligvis fra den Stund altid betegnedes saaledes.

Da jeg var 14 Aar, solgte Fader Carlsminde, hvad der var en Sorg for os alle. Men han var en urolig Natur, saa man maatte tænke paa Goethes Ord: »Dort wo du nicht bist, dort ist das Glück«. Vi flyttede en kort Tid til Gentofte, hvor vi boede paa Vældegaard, men den passede os ikke, og vi drog da til København, hvor vi kom til at bo i en meget smuk Lejlighed i St. Kongensgade 62 paa 1ste Sal. Min Oldefader, Hans

Puggaard, ejede Huset og havde boet der om Vinteren lige til sin Død. Vi var meget glade for den rummelige, smukke Bolig, men atter havde Fader Uro i Blodet, og vi flyttede flere Gange til Østerbro og en Gang til Bredgade.

Jeg var nu kommet i Konfirmationsalderen og gik til Præsten hos den senere Biskop *Schousboe*. Den Sommer boede jeg paa »Skovgaard« ved Ordrup hos Mormoder og Morfader, med hvem jeg fulgtes ind til København de to Gange om Ugen, naar Forberedelsen fandt Sted. Den store Oplevelse, jeg havde haabet paa, kom ikke i den Tid. Saa vidt jeg kan se, var der fra jeg var temmelig lille hos mig en Trang til at leve med Gud; det var noget uklart for mig, og jeg turde ikke tale med nogen derom, derfor var Konfirmationsdagen ogsaa en alvorligere Dag for mig end nogen anede. I Hjemmet var der Respekt for Kirke og for Kristendom, men som Skik var dengang, talte man ikke derom. Det var ofte vanskeligt for mig, og jeg søgte Kirken hver Søndag, hørte Pastor *Chr. Sørensen* i Garnisons Kirke, hvad jeg mente at faa meget ud af. Jeg husker min Nidkærlighed en Fastelavns Mandag, da jeg mødte op med Salmebog og vilde derhen! Man lo af mig, men det viser, hvor uvidende jeg var. —

Det gamle Hjem.

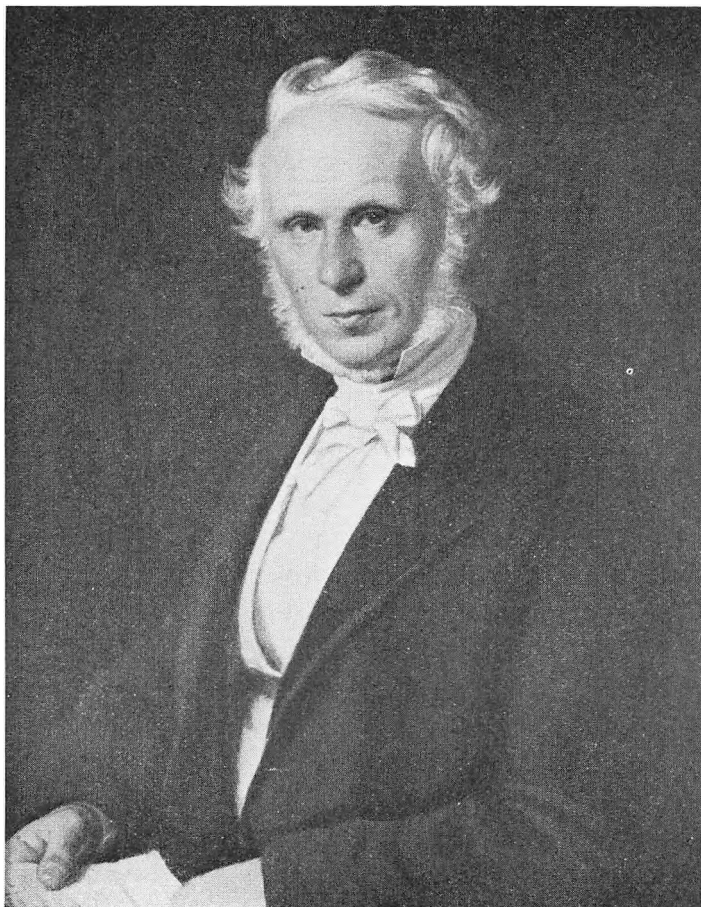
De Aar, vi boede paa Carlsminde, var vi altid en Tid af Vinteren inde hos min Moders Forældre; de boede paa Schimmelmanss Palæ 2den Sal og havde et meget smukt Hjem. Malerier af Tidens Mestre dæk-

pintx Marstrand

Min Mormoder Signe Puggaard

kede Væggene, og smukke Møbler, tegnede af Kunstnere, dannede et harmonisk Hele, som slet ikke kendes nu til Dags, hvor den personlige Smag ikke gør sig gældende. Det var et helt anderledes Liv, dér førtes end i vort Hjem, men Børn finder sig hurtigt tilrette, og vi syntes, at Kusk, Tjener, Jomfruer o. s. v. var ganske i sin

p. ins. Marstrand

Min Morfader Rudolph Puggaard

Orden. Der boede ogsaa min Mormoders Plejemoder, gl. Md. Brandt. Hun havde en Pige til Disposition og en Hund, Stumach, der sandsynligvis af Mangel paa anden Motion gæede som en rasende og løb rundt efter sin egen Hale, hver Gang nogen nærmede sig Døren, hvor de boede.

Det var altsaa en broget Forsamling; jeg kan regne ud, at naar vi var derinde, kunde vi beløbe os til 15 à 16 Mennesker daglig. Jeg har Indtryk af, at der levedes ret stille paa den Tid; ellers havde Hjemmet været Samlingssted for Tidens store Malere og Billedhuggere, om hvem min Mor har fortalt i sine Erindringer. Men det var før min Tid. Den eneste, jeg kan huske, er *Sonne*, som var en meget hyppig Gæst, i ethvert Tilfælde flere Gange om Ugen. Ham elskede vi alle; han drillede os Børn, men det morede os, da det var i al Godmodighed. Jeg husker særlig Aftenerne i den store 3 Fags Dagligstue mod Haven, hvor nu Koncertsalen er. Morfader laa og hvilede paa en indlagt Recamierløjbænk tæt ved , og *Sonne* sad i en lav Lænestol lige foran den og fyrede med Lyngkoste, som man lod hente oppe fra Sverige fra Morfaders Ejendom Hjuleberg. Ofte klagede Mormoder over, at han fyrede for stærkt, men Fristelsen til at se det blusse var for stor, og han fyrede godt ind. *Sonne* fortalte ofte et og andet fra sit eget Liv paa sin egen tørre Maade.

Morfader var en temmelig stille, næsten overkultiveret Mand, stærkt engelskpræget, vel fordi han delvis var uddannet i England og dér havde Forretningsforbindelser. Han var altid god og mild imod os, men var paa Kontoret om Dagen og ret ofte til Møder om Aftenen i Grosserersocietetet. Mormoder var meget dygtig i sit Hus og stærkt interesseret i al Kunst, ogsaa Musik; der var særlig i tidligere Tider ofte Musikafterner, som omtalt i Moders Erindringer, hvor Fader var den Ledende. Der igennem var det vel ogsaa, at han og Moder lærte hinanden at kende.

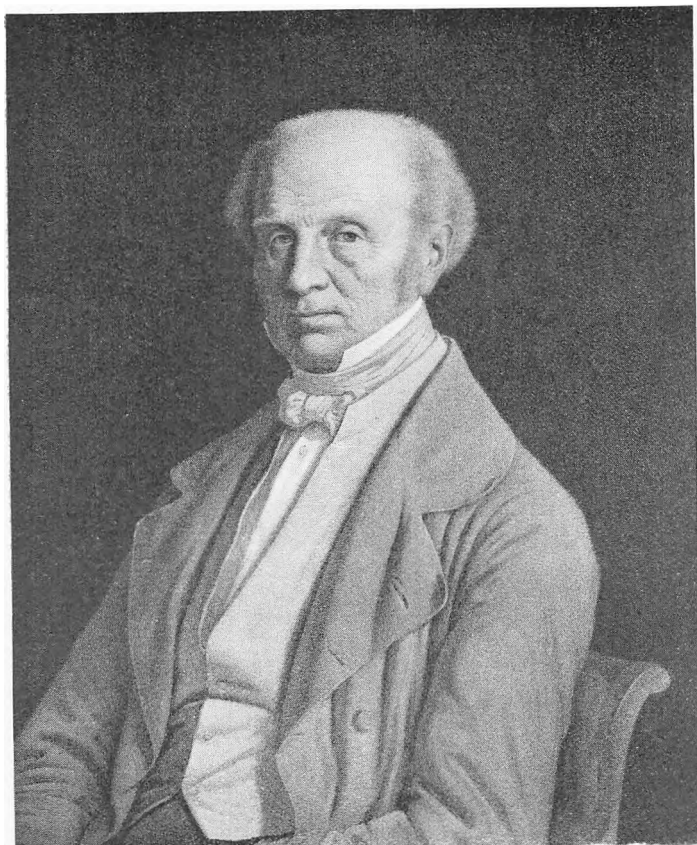
Medens jeg prøver at skildre mine Bedsteforældres Liv fra Moders Side, maa jeg omtale de vidunderlige

Sommerhjem, de til de forskellige Tider havde. Først Krathuset« i Ordrup Krat, bygget af Bindsbøll, højest ejendommeligt med Altanstue med Marmorgulv, stor Spisestue, hvor Loftet var inddelt i Karréer af Egetræ. I hver af disse hang en udskaaren Frugt; det var meget smukt. Dagligstuen var med Ovenlys og dekoreret af Kunstnervennerne.

Omkring 1880 blev denne henrivende Ejendom skænket til min ældste Morbroder, Hans Puggaard, og Familien tilbragte saa Sommeren i Hellebæk, hvor Morfader havde overtaget et Hus som Livfæste under det Schimmelmann'ske Gods. Det laa højt over Øresund med en stenlagt Skrænt ned til Vandet. Udsigten var henrivende; kom man ind i Dagligstuen, var man som paa et Skib, man saa ikke Kysten før helt henne ved Vinduerne. Jeg tror nok, det var Mormoders Yndlingssted; hun ofrede meget paa Haven og elskede at sidde paa en Høj, som var Fortsættelsen af en Mur, der beskyttede Haven mod Stranden; den mindede om italienske Mure med Planter i Stenvaser. Og herfra saa hun ud paa Sejlerne, af hvilke der var mange i de Tider.

Lidt om min Oldefader.

Endnu vil jeg gerne fuldstændiggøre Billedet af mine Bedsteforældres Liv ved at fortælle lidt om *min Oldefader*. Jeg har aldrig set ham personlig, han døde i 1866; men jeg har altid næret en dyb Beundring og, jeg kan sige, Kærlighed til ham paa Grund af hans store Menneskekærlighed. Han kom til København som en fattig Dreng, der skulde bane sig en Vej selv, og han

pinx Marstrand

Min Oldefader Hans Puggaard

brugte sine Evner saa godt, sparsommelig og beskeden som han var, at han efterhaanden blev Chef for det meget store Handelshus, der bar hans Navn. Han oprettede ogsaa store Legater, et for ubemidlede Drengene og et for Piger. Drengene indlogeredes hos Familier, som han selv opspurgte, og han tilsaa dem selv for at paase, at alt var i Orden. For Pigerne var der — ja er

der — et Hjem. Begge Legater er meget søgte den Dag i Dag.

Flere Maaneder af Vinteren tilbragte han og hans Hustru, Datter, Selskabsdame og Tjener i Italien, hvortil de kørte i egen Vogn. Solen tiltrak min Oldefader, men sandsynligvis ogsaa alle de Kunstnere, som opholdt sig der. Naar Oldefader kom saa stærkt i Kontakt med Kunstnerne, skyldtes det først og fremmest hans Ægteskab med min Oldemoder, Bolette Puggaard, født Hage. Hun var Datter af en i sin Tid kendt Købmand i Stege. Der var foruden min Oldemoder flere Sønner, af hvilke den mest kendte var Alfred Hage, der baade som Storkøbmand og Politiker spillede en Rolle. Oldemoder var Malerinde og en højt kultiveret Personlighed, der prægede de forskellige Hjem. Kunstnervennerne satte megen Pris paa hende og regnede hende med som Kollega. I Hjemmet i Rom samledes de om hende og min Oldefader. Mange Billeder bestilte Oldefader hos Vennerne; mange hjalp han derved, og vi Efterkommere glæder os endnu daglig over de Kunstværker, som pryder vore Vægge*).

Hjuleberg.

Til Erindringerne om min Oldefader hører ogsaa Godset Hjuleberg i Sverige (mellem Falkenberg og Halmstad), som han købte til sin yngste Søn, Geologen Christoffer Puggaard. Det var hine Tider, hvor Fædre bestemte over deres Børn og satte dem til »en Bestil-

*) Der er i 1888 udgivet en Bog om Hans Puggaard af Prof. H. Lehmann, Øjenlægen, Broder til Orla Lehmann.

ling«, som maaske slet ikke laa for deres Evner. Selv om det var en stor Gave, der dumpede ned i den unge Geologs Skød, passede den ham ikke, og han opholdt sig meget i Udlandet for sine Studiers Skyld. Han døde ogsaa langt borte fra Hjemmet som en temmelig ung Mand. Hans Hustru sad ene med 5 smaa Døtre, og da hun ikke kunde fortsætte Administrationen af den meget store Ejendom, gik den over til min Morfader.

Det var et vidunderlig smukt Sted, midt i en Skov, omgivet af Klipper. Paa en af disse opførtes der nu en stor og smuk Hovedbygning af Granit, sprængt ud af et nærliggende Bjerg. Thorvald Bindsbøll var Bygmesteren, og der var intet sparet paa Udstyrelsen. Fine Træsorter, hjemført med Handelshusets Skibe, var anvendt, og Marmorgrupper smykkede Vestibule, Gaard og et enkelt Værelse, der kaldtes »Det svenske Kabinet«, der helt var holdt i gule og blaa Farver. Jeg husker saa tydeligt den henrivende lille Bacchus af Holbech, Thorvaldsens Ven og Medhjælper, som kranset med Vinløv og Druer var faldet i Søvn over sin Stav.

Der førtes nu et gæstfrit Liv, og for os var det en helt ny Verden, der oplod sig i det fra Nordsjælland saa forskellige Landskab. Ved Morfadere Død i 1888 blev det dejlige Sted til vor Sorg solgt.

III. UNGDOMSAAR

Min Farfars og min Fars Hjem.

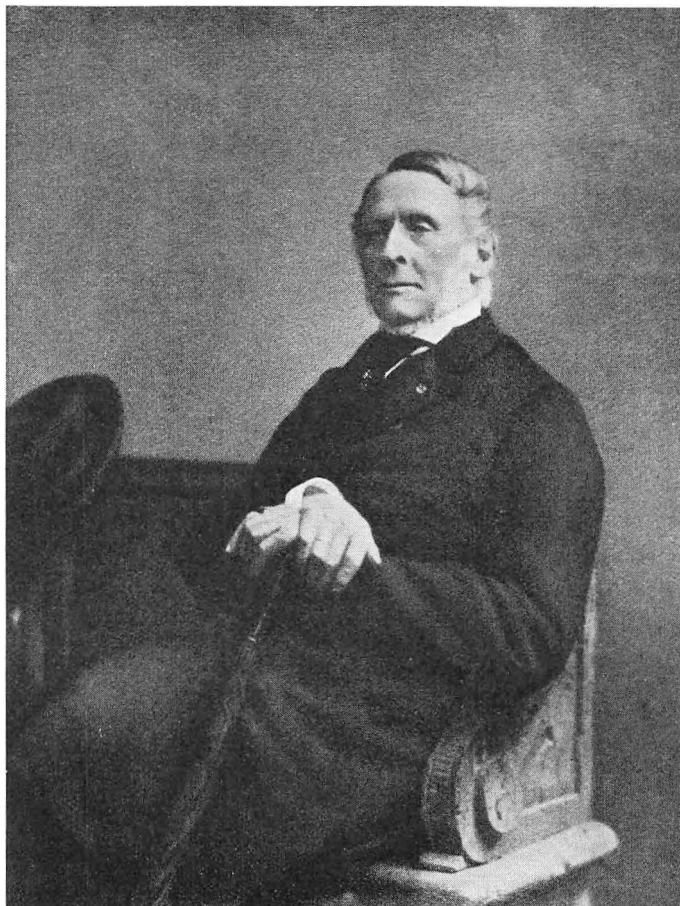
Arene gik og vi blev store. Det er maaske forstaaeligt at Bedsteforældrenes Hjem paa Moders Side med de store Forhold tiltrak os mest i alle de første Aar. Efterhaanden lærte vi bedre at skatte de mere beskedne Kaar, hvorunder Bedsteforældrene paa Faders Side levede. Selv om der aldrig var Tale om Knaphed paa noget Punkt, var hele Indstillingen her en anden. Min yndige Bedstemoder, født Zinn, døde tidligt, vistnok i 1851. Hvor har jeg ofte ønsket at have kendt hende; hun forenede et sprudlende Vid med den dybeste Religiøsitet, og smuk var hun, lille og væver med brune, spillende Øjne. I hendes Regnskabsbog stod anført som Udgift: 2 Daler (Summen kan være en anden) til Thora for ikke at rose Hartmann. Thora var hendes Veninde og senere min Bedstefaders anden Hustru. En anden Gang: saa og saa meget til Thora »for ikke at anskaffe en blaa »Saloppe« som min«. Hun vilde altsaa nok være ene om at bære dette Klædningsstykke. Det var et uendelig lykkeligt Ægteskab, og hun var gennemmusikalsk, hvad hendes meget sungne Sange bærer Vidne om. Hun skrev under Pseudonymet Fr. Palmer. Hendes Fader var Søn af

(Efter Daguerrentypi)

Min Bedstemoder Emma Hartmann, f. Zinn.

den meget velhavende Agent *Zinn*, i hvis Ejendom i Kvæsthusgade 3, de, som før omtalt, boede. Hendes Fader var meget musikalsk og boede ovenover. Han kom ofte ned til Bedstefader med Kompositioner og nynnede dem paa »y«. Om hele Livet der i hendes Tid kan man læse i *H. C. Andersens* »Mit Livs Eventyr«, hvor

Min Bedstefader J. P. E. Hartmann

der meget rørende og smukt gives et levende Billede af Familielivet og af Forholdet til Vennekredsen*). H. C. Andersen var vel nok den nærmeste Ven, men ellers var det Datidens Musikere, der samledes med Digtere

*) F. Eks. læses om H. C. Andersens Sorg ved hendes Død, Side 527 til 531.

og Forfattere. Bedstefader samarbejdede med Inge-
mann, Chr. Winther, Chr. Richardt, Johan Ludvig Hei-
ber og mange andre, Oehlenschlæger ikke at forglemme.

Børnene var alle musikalske.

Om Fader har jeg fortalt før; den næste Søn, *Carl*, var Billedhugger, og den yngste Søn, *Frits*, Overrets-
sagfører. Den ældste Datter, *Sofie*, var gift med *N. V. Gade*. Det var et meget lykkeligt Ægteskab, men saa efter kun et Aars Forløb døde Sofie. Hans rigeste Blomstringstid som Komponist falder i denne Pe-
riode. — Han kunde daarligt tale om hende, selv i de sidste Aar, Smerten over Tabet af hende var for stor. — Den næste Datter, *Clara*, var gift med August Winding og den yngste, *Emma*, med Frants Vedel i Søllerød, om hvis Hjem jeg har fortalt tidligere. De elskede alle deres Fader, ja, tilbad ham næsten, og der var et yndigt Forhold imellem dem. Sønnen Frits var nok den, der var mest for ham i de senere Aar, da han ofte hentede og fulgte ham til Gymnastik, til Konservatoriet eller til Vor Frue Kirke, hvor han var Organist og aldrig forsømte, i hvert Tilfælde ikke Højmessen.

Da Bedstemoder døde, var Børnene, paa nær Sofie, ret smaa, og det var et forfærdeligt Slag. At Bedstefader kom over det — tilsyneladende — skyldtes hans rolige, harmoniske Natur og ikke mindst hans barnlige, fromme Tro. Hun var den, han stadig talte om, og ogsaa talte til paa sit Dødsleje. Førømtalte Veninde af hende, *Thora Jacobsen*, blev hans anden Hustru. Jeg tænker mig, at det noget var, fordi der maatte en ledende Haand i det store Hjem, at han gjorde dette Skridt. Hun var klog og morsom, og vi holdt alle meget af hende. Hun beundrede Bedstefader grænseløst og var

ham en udmærket Støtte. Beundringen tog han ikke højtideligt.

Efterhaanden som Bedstefaders Musik blev kendt og forstaaet, blev hans Stilling ret enestaaende, ikke alene blandt Musikere og i Studenterverdenen, men ogsaa i hele Folket. Talrige er de Fester, vi husker, hvor Æresbevisninger og Lovord regnede ned over ham. — Den 14. Maj, hans Fødselsdag, var en sand Festdag, hvor ikke alene Familien, men alt, hvad der hørte til Musikverdenen, Theater og Universitet, hyldede ham. Særlig husker jeg hans 80- og 90-aarige Fødselsdage, hvor Fest fulgte paa Fest i Theatret, i Casino, hvor dengang Koncerter holdtes, i Koncertpalæet, i Studenterforeningen og i hans eget Hjem. Betagende var det — jeg tror, det var, da han blev 90 — at se et Tog af Musikere om Morgenen komme gennem Kvæsthusgade med Bøgegrene i Hænderne for at hylde ham. Om Eftermiddagen var der stor Modtagelse, og Kong Christian IX kom selv tilstede og overrakte ham Storkorset af Dannebrog i Brillanter med nogle hjertelige Ord. Bl. a. sagde han: »De er en lykkelig Mand, den populære i Danmark«, hvortil Bedstefader sagde noget lignende som, at det var da vor Konge! Det var et smukt Syn at se de to gamle, ridderlige Mænd staa overfor hinanden. Ja, det var straalende Dage, ikke mindst for os Unge. Minderne derom knytter os sammen, og vi opfrisker dem med Glæde, naar vi mødes.

Jeg vil nu omtale de Venner, der kom i vort eget Hjem. Der var først og fremmest *Aug. Winding*, vor meget kære Onkel, som var gift med Faders Søster, Clara Hartmann, en yndig og barnlig Natur; saa var der *Chr. Barnekow*, *Matthison-Hansen*, *Neruda*, *Johan Svendsen*, *N. V. Gade*, hans anden Svoger, og *Grieg*.

Med sidstnævnte og hans Hustru voksede Venskabet stærkt med Aarene; særlig i de senere Aar efter Faders Død blev Baandene knyttet stærkere. I vort Hjem kom ogsaa ofte *Henrik Hennings* med sin berømte Hustru, Skuespillerinden *Betty*, Arkitekt *Hans Holm*, *Holger Drachmann*, Marinemaler *Locher* og *Lange-Müller*. Det var jo ikke kedelige Folk, og jeg tør sige, at vi blev forvante ved at være i Berøring med saa mange af Tidens store Mænd. Men hvor udvikler det dog ens Blik; og hvad mange møjsommeligt maa til-egne sig, fik vi som Gave.

Mine Søkende.

Mine Søkende og jeg var imidlertid blevet voksne paa nær min yngste Broder Oluf. Min eneste Søster, *Agnete*, var mig nærmest i Alder, 1½ Aar yngre end jeg. Hun var ualmindelig smuk, og en Blanding af Lune og Hang til Romantik gjorde hende ganske uimodstaaelig. Vi var som de bedste Veninder, behøvede aldrig andre. En kort Tid var hun Skuespillerinde, efter hendes eget brændende Ønske. Hun optraadte som »*Ophelia*«, »*Agnete*« i »*Elverhøj*« og i flere andre Roller. Der var en egen Charme over hendes Fremstilling og tillige noget »fjernt«, som just passede til de nævnte Roller. Men der var maaske lidt famlende, som gjorde, at hun ikke helt brød igennem og ikke fik Anledning dertil, da hun som 20aarig blev gift med Sceneinstruktør ved Operaen *Julius Lehmann*. Efter nogle Aars Forløb forlod hun Scenen og døde allerede i 1902 af en ondartet Angina. Det var et forfærdeligt, ubegribeligt Slag for os alle. Det lysende, levende, kærlige Menneske laa der

Min Søster Agnete Lehmann, f. Hartmann

i sin Brudedragt, smykket med Violer og med et forklaret Udtryk af Fred paa det skønne Ansigt og lignede en virkelig Ophelia. Min Svoger giftede sig aldrig igen, men tog en lille Dreng til sig, den nuværende Overlæge *Karl Lehmann*, som vi synes hører helt til vor Familie. Julius Lehmann var meget afholdt af os alle, ejendommelig og klog, som han var, og han efter-

lod et stort Savn, da han i 1931 døde efter et Ulykkestilfælde.

Den næste i Rækken er min Broder, *Johannes Palmer Hartmann*, som er Ejer og Leder af den store, kendte Eksportforretning i Gent, hvorfra Palmer, Laurbær, Oranger, Azalea og Rhododendron foruden mange andre Planter udføres til næsten alle civiliserede Lande. Han er en rig og kærlig Natur med Sans for alt godt og skønt. Hans smukke Hjem har været meget skattet og søgt af Slægt og Venner i alle de Aar, han har boet i Gent. Under Verdenskrigen mistede han sin første Hustru Ellen, vor Kusine; en svær Tid var det, og han kunde ikke komme i Forbindelse med os. — Senere giftede han sig med en Datter af Stiftsprovst Kemp og lever et lykkeligt Liv med hende og deres fire Børn. Min anden Broder, *Rudolph Puggaard Hartmann*, er Ingeniør, en fin og kunstelskende Natur. Han har et dejligt Hjem, hvor hele Familien holder af at samles, og hvor en rigtig gammeldags Hygge og Harmoni hersker. Naturlighed kendetegner Hjemmet, som altid er aabent for Slægt og Venner. Man tager det, som det kan falde, men gammel Kultur ligger under som en fast Grundvold. Hans Hustru er født Hammerich fra Iselinge.

Min yngste Broder var Maleren *Oluf Hartmann*, en rigt begavet, meget ejendommelig Natur, med Interesser for Kunst, Musik, Litteratur og Historie. Skoledreng var han ikke skabt til at være, og han kom tidligt ind paa Akademiet. Senere kom han i Zahrtmanns Skole og gjorde en hel Sommer en Rejse til Italien med ham og et Par af hans Elever. Han udviklede sig stærkt, og i Foraaret 1907 udstillede han »Jacobs Kamp« paa Charlottenborg. Det vakte megen Opsigt

Min Broder Oluf Hartmann

og blev 1910 købt til Galleriet. I Efteraaret 1909 udstillede han et stort Billede »Tobias med Fisken«, der skal helbrede hans Faders Øjne (se Tobias Bog 6. 1—10). Den unge Tobias bærer her den store Fisk paa Ryggen, ellers fremstilles han af Kunsten med en lille Fisk i Haanden. Billedet ejes af mig. Vi syntes alle, at hans

Fremtid laa lys og forjættende for ham, men allerede i 1910 blev han revet bort paa faa Dage. Det var et meget smerteligt Tab for os, der alle elskede ham og hans fine, følsomme Natur. Efter hans Død afholdt Kunstforeningen en Udstilling af hans Arbejder. Der var en rig Produktion baade af Malerier, Raderinger og Tegninger, ofte med bibelske Sujetter, altid med Figurer i stærk Bevægelse. — I Serien »Vor Tids Kunst« har Leo Swane sat ham et smukt Eftermæle baade som Menneske og Kunstner.

IV.
FUGLSANG

Mit eget Hjem.

Lidt før min Konfirmation begyndte den Mand at komme i vort Hjem, som jeg senere skulde knyttes til for Livet. *Rolf Viggo Neergaard* var en Søn af Amtmand Neergaard i Ringkøbing, senere for Næstved Amt med Bopæl paa Lindersvold. Hans Hustru var en Kusine til min Bedstemoder, Emma Hartmann, f. Zinn, og var født Olsen. Sønnen var statsvidenskabelig Kandidat og Ejer af Fuglsang paa Lolland. Han blev en meget kær Gæst i vort Hjem, og Moder og Fader besøgte ham i hans Hjem. Senere kom min Søster og jeg med et Par Gange og oplevede skønne Dage med en Del Ungdom. Der blev spillet Komædie — jeg var dog ikke blandt Skuespillerne, — der var Ture til Vands og til Lands. Men det alt overskyggende for mig var den dybe Følelse, som efterhaanden betog mig. Jeg mente at mærke, at den var gensidig, og i December 1884 blev vi forlovede. Der var en meget stor Aldersforskel, 29 Aar, og Kritik var der vist nok af; men det ligesom angaar en ikke, naar man er sikker i sin Sag. Den 2. Maj 1885 stod vort Bryllup i Jakobskirken i København. Biskop Schousboe viede os.

Samme Aften rejste vi til *Fuglsang*, som min Mand

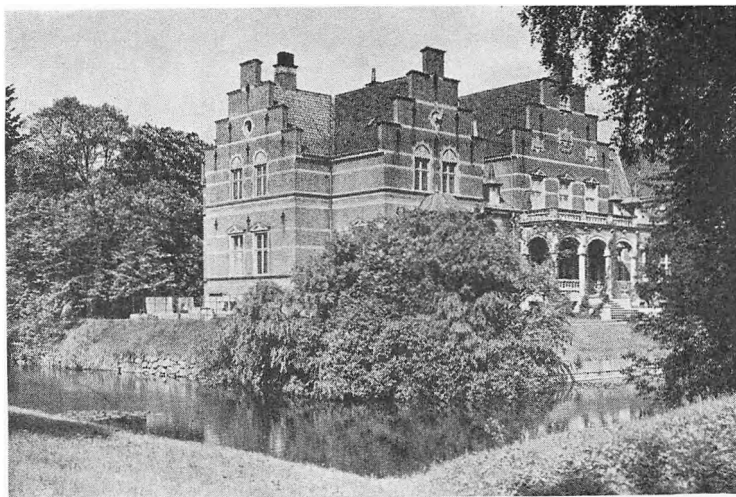
Bodil Neergaard, f. Hartmann

ejede, og hvad ligger der ikke i det Navn for mig: Ungdommens Ideal af et Sted, en Have eller Park med gamle, knudrede Træer og Kanaler, som fortæller om, at her har fordums Slægter forskanset sig. Fuglsang ligger paa Østlolland, midt mellem Nysted og Nykøbing F. Der er ca. 7 km til hver af disse Byer.

Min Mand Rolf Viggo Neergaard

Ejendommen er gammel, der siges fra Dronning Margrethes Tid, og i en gammel Bog »Lollands og Falsters Historie« af Rohde fortælles der morsomt om, hvorledes Munke holdt til Huse her hos en Ejerinde i de fjerne Tider. Tæt ved ligger et Voldsted. Her har sandsynligvis ligget et Kloster, inden det ældste

»Fuglsang« set fra Parken

Fuglsang har været opført, nærmest som en Borg. Der er endnu Rester af Ruiner, men Stedet er delvis ødelagt, da der er lavet en Begravelseshvælving for Ejerne af Fuglsang. Mine Svigerforældre og min ældste Svoger, som var Ejer før min Mand, hviler her i store Egetræs Sarkofager. Ejendommen har været godt hundrede Aar i den Neergaard'ske Slægts Eje.

En anden Hovedgaard, »Priorskov«, har fra tidligere Tid hørt sammen med Fuglsang. Begge Gaardes Jorder ligger langs med Guldborgsund, som paa det Sted udvides til en ret stor Bugt, som kaldes »Bredningen«. Med de store Enge og et Næs ved Navn »Skejten«, der helt har bevaret sin oprindelige Skikkelse med Aarhundreder gamle Ege, vilde Frugttræer, Tjørn og Naur samt en Mængde store Sten danner Landskabet en meget romantisk Ramme om Hovedgaarden. Axel Olrik udlagde Navnet »Skejt« som et

Havestuen

Sted, hvor Hestekampe i Oldtiden havde været ud-kæmpet. Det ligger uopdyrket hen, kun unge Kreaturer og Faar græsser under de store Træer; der er en Fred som faa Steder. Det har altid været et yndet Ud-

flugtssted for os, ogsaa en Del Malere har søgt det. I det hele er Egnen meget rig paa Oldtidsmindesmærker, Langdysser, Kæmpehøje og flere pragtfulde »Jættestuer«.

Den nuværende Hovedbygning opførte min Mand i 1867—68, en ret statelig Bygning i Rosenborg-Stil. Der er anvendt meget paa Husets indvendige Udsmykning.

Saaledes var altsaa det Sted, jeg drog ind til. Jeg var da lige fyldt 18 Aar. Det viser rigtig, hvor ung og uerfaren jeg var, at jeg ikke ængstedes for de store Opgaver, der laa og ventede paa mig! Jeg gik frimodig ind til det altsammen, og det var nok bedst saaledes. Let var det ikke altid, men mit lyse Sind hjalp mig over alt. Jeg føler mig saa fast knyttet til Stedet, er vokset sammen med det. Jeg elsker hver Plet og føler ogsaa tilfulde Ansvar ved at være bleven sat til Vogter for det og for Traditionerne dér.

Huset var fra gammel Tid meget gæstfrit, og en ret fast Kreds var forud vant til at komme der regelmæssigt, bl. a. Emil Hornemann med Familie, Julius Steenbergs og Windings; som man ser mest Musikere. Saa var der min Mands Familie og særlig hans Søskende. Jeg holdt meget af dem alle og morede mig over deres Ejendommeligheder. Meget aparte var de, men vi forstod hinanden, selv om jeg var saa meget yngre, at de maaske betragtede mig som et Barn. Men den Sag udliges jo med Aarene.

Livet paa Fuglsang og Fuglsangs Venner.

Venneskaren voksede efterhaanden og fik en lidt anden Karakter. Jeg vil nævne nogle af dem, der særlig prægede vort Samvær. I 1889 gjorde min Mand og jeg en Rejse til Norge og tog min yngste Broder med. Det var en Herlighed, der aabnede sig for os; Naturens Storslaaethed og Blomsterverdenens Rigdom betog os. Min Mand var meget interesseret i Botanik, og da hans Syn ikke var godt, var jeg med mit skarpe Blik »hans Øjne«, som han sagde. Vi kørte i en lejet Vogn. Fra denne saa jeg hver Plante og mange for os ukendte Blomster, og vi standsede for at tage dem med for senere at bestemme dem, naar vi holdt Rast. Det var saa rørende at se den Glæde, der lyste ud af min Mands Ansigt ved hvert Fund, og man vil forstaa, at Glæden derved ikke blev mindre for mit Vedkommende.

Jeg husker en yndig Blomst, »Fjelddronningen« kaldte de den. Den bar lange Stængler med hvide Blomster og sad indeklemt i Fjeldsprækker, som den hang ud fra, og saa fantastisk smuk ud.

Mange lyse Minder har jeg fra den Tur. Dette frie Liv, hvor vi holdt, naar vi havde Lyst, spiste forskellige Steder og hver Nat sov et nyt Sted, var en Kæde af Oplevelser.

I Eide ved Hardangerfjordens Udgangspunkt var der et lille Ophold, og vi lagde da Mærke til en Familie, et stærkt kunstnerpræget Ægtepar og to yndige Dreng paa ca. 5 og 8 Aar. Mindst anede vi, at de skulde blive vore Venner for Livet.

Vi gik om Bord i Damperen og stod af i Ullensvang, hvor vi havde lejet for ca. 3 Uger. De gjorde det

samme. Vi kom til at sidde ved samme Bord, men talte slet ikke med hinanden, da deres Sprog var Tysk, og vi generede os for vore daarlige Kundskaber i dette Sprog. Endelig en Dag spørger Manden: »Kender De Emil Hartmann i København?« Saa var Isen brudt. Familien hed Röntgen og boede i Amsterdam. Fader kendte ham fra Leipzig, og senere havde han boet hos Röntgens i Amsterdam under en Koncertrejse. Han var af en kendt Musikerslægt i Leipzig og hans Hustru var svensk, født Amanda Meyer og en udmærket Violin-spillerinde. Nu gik det glat med at gøre Bekendtskab; de var mageløs elskværdige, og de spillede flere Gange for os og andre af Hotellets Gæster. Vi gjorde Ture sammen, bl. a. til den pragtfulde Vøringfos. De viste sig at være meget intime Venner af Griegs, og de kom paa Besøg dér en Dag, hvor vi drak Hardangerøl, alle af samme Krus, ikke just noget for vor Smag. Det var dejlige Dage i den yndige Natur med de mest pragtfulde Frugttræer, særlig var Kirsebærrene store og søde som ingen andre Steder. Alle de smaa Flækker ved Fjorden ligger jo lunt dækkede til alle Sider af høje Fjelde! Overfor os knejsede Folgefonnen og Buarbræ med lysende Sne paa Toppen.

Det var en Oplevelse om Søndagen at se Baadene komme fra alle Steder med de søndagsklædte Kvinder for at søge Kirken. Bag om den lagde de sidste Haand paa Værket, ordnede det store, karakteristiske Hovedtøj »Skaut« og de fine Forklæder, før de gik ind i Kirken. Der var en Alvor og Stemning over det hele, som jeg aldrig glemmer. Vi fik ogsaa Lejlighed til at høre Hardangerfelen, spillet af en kendt Mester paa det Omraade, Lars Kinsavik; han var tillige en Kunstner paa Træskæringens Omraade og en fin Mand.

Det var i det hele lyse og gode Dage, vi tilbragte dér blandt Venner, og i Afskedens Stund lovede vi at besøge hinanden. Allerede næste Sommer kom Familien Röntgen til os, og det blev Tradition frem gennem Aarene, at mindst en Maaned tilbragtes paa Fuglsang. Efter ca. 3 Aar døde den betydelige, elskelige Amanda Röntgen, som altid, hvor hun kom, blev et Midtpunkt, trods sin Beskedenhed og absolute Mangel paa at gøre sig gældende. Men hele hendes Væsen udøvede denne Magt. Det Aar, hun døde, kom Röntgen ikke, men ellers fortsattes Traditionen frem gennem Aarene, saa vidt jeg husker ubrudt, indtil Verdenskrigen satte en Stopper for Rejser i nogle Aar.

Röntgen giftede sig anden Gang med en Hollænderinde, som ogsaa blev vor meget kære Ven. Hun var en dygtig Klaverspillerinde og en fin Musiker. De to Dreng, vi lærte at kende som 5- og 8aarige, voksede ind i Hjertet paa alle, som traf dem. Den ældre, Julius, kaldet Lula, er Violinist, den yngre, Engelbert, Cellist, ganske fremragende. Han lever nu i New York, hvor han er Koncertmester ved Metropol Operaen. Naar tilføjes, at der ofte med Familien fulgte fremmede Kunstnere paa Musikens Omraade, forstaar man, at vi ligefrem svælgede i Musik. Det var dem en Livsfordom at musicere, ikke noget Offer.

I Röntgens andet Ægteskab fødtes 4 Sønner, som alle er Musikere paa én nær, der er Arkitekt. Det var en Glæde at følge deres Udvikling, og efter Krigen fortsattes Besøgene fra 1918 hver Sommer indtil vor kære Vens Død. Han var en rig og impulsiv Natur, fin og kultiveret, god og altid parat til en Spøg. Alle vi, som har kendt ham, takker for de rige Minder, vi skylder ham.

Selvfølgelig har vi besøgt Familien adskillige Gange i Amsterdam, hvor vi deltog i Koncertlivet og ogsaa blev taget med i deres Vennekreds. Det første Besøg var vist i 1898, hvor Maalet ogsaa var den store Rembrandtudstilling. Det var en Oplevelse rigtig at studere den herlige Samling, som fra alle Lande var samlet der. Et andet Aar var der Beethovenfest en Uge eller mere i Træk, hvor alle 9 Symfonier, flere Ouverturer og Violinkoncerten samt Klaverkoncerten Nr. 5 i G-Dur blev opført under Mengelberg. Röntgen spillede Klaverpartiet i Koncerten. Under et tredje Besøg var Grieg og Nina Grieg Röntgens Gæster, og Grieg havde en Koncert med Cellisten Casals som Solist ved Udførelsen af hans Sonate. Ja, hvor knytter der sig mange rige Minder til de Ophold i Holland, ikke mindst fra Udflugter til de smaa, morsomme Landsbyer, hvor de fleste endnu gaar i Nationaldragt, og hvor Kanalerne danner Samfærdselsforbindelse.

Efter Röntgens Død har hans Hustru ikke besøgt mig, men Sønnerne, særlig Lula Röntgen med Familie, har hørt til de faste Medlemmer blandt Sommergæsterne paa Fuglsang. Alle de andre paa nær en har besøgt mig adskillige Gange med deres Hustruer, og Musiklivet trives som før i Tiden. Det er dejligt at samles om, og jeg kan aldrig være taknemmelig nok for, hvor megen Musik jeg, og vi alle, har lært at kende, særlig al god Kammermusik. Vi havde den Sorg at faa Budskab om Fru Mien Röntgens Død i August 1940, en af de kæreste af vore Venner er med hende gaaet bort.

Af Musikvennerne har Carl Nielsen og hans Hustru, Billedhuggerinde Anne Marie C. N., betydet meget for os. De har været meget skattede Gæster. Carl Niel-

sens ejendommelige, oprindelige, urkraftige Temperament charmerede os alle, og han udviste en Trofasthed i Venskabet, særlig naar trange Tider indtraf. Ved min Broder Olufs Død skrev han et meget smukt Stykke for Strygere, som første Gang blev spillet ved hans Begravelse. Det er senere brugt ved slige Lejligheder. Mange morsomme Episoder knytter sig til Minderne om de to Venner; ingen var saa dristig og opfindsom paa vore Sejlture, og hans Hustru foranstaltede Tyreopvisninger for at se Dyret i de forskellige Stillinger. Hun opholdt sig meget i Staldene, hvor hun modellerede eller blot observerede. Carl Nielsen var uforlignelig til at fortælle om sine Oplevelser, han var født Komiker, men bagved laa en dyb Alvor og Higen efter at trænge til Bunds i aandelige Problemer. — Telmanyi er fremdeles en kær Gæst, og Johanne Stockmarr en god Veninde af os alle.

Det vil blive for meget at nævne alle Musikere, der har gæstet Fuglsang. De kæreste Minder har jeg om Bedstefaders Besøg og om Edvard og Nina Griegs. Asger og Angul Hammerich var vore gode Venner; Asger kom i en lang Aarrække hver Sommer fra Baltimore, hvor han var Direktør for Peabody-Konservatorium.

Ved at nævne ham vil jeg omtale, at han syntes, min Sangstemme var en Uddannelse værd, og han mødte saa trofast hver Dag Kl. 11 for at synge med mig. Vi gennemgik en Mængde Arier for at faa Stemmen frem, Op-gaver, der egentlig laa over mine Evner. Det morede mig selvfølgelig meget, og jeg var efterhaanden aktivt med i det Koncertliv, der udfoldede sig hver Aften. Han satte ogsaa igennem, at jeg kom til Paris for at faa Undervisning af *Mm. Artôt de Padilla*, en af sin Tids

største Sangerinder. Jeg tror, det var første Gang i 1898. Hvor kom jeg til at elske hende. Hun var fra Bryssel og Typen paa en Flamlænder, jovial, morsom, forstaaende og kærlig som en Moder. Første Gang rejste Moder med mig, og vi boede paa Hotel; andre Gange, vel nok tre eller fire, boede jeg hos hende og hendes Mand i deres smukke, lille »Hotel« ved Parc Monceau. Jeg arbejdede meget, og det var et mægtigt Repertoire, der ophobede sig; hun havde samme Metode som Hammerich: at begynde med de vanskeligste Ting (saa det meste faldt let bagefter). Der var to yndige, unge Døtre, Carmen og Lola, der begge sang. Lola blev senere ansat ved Operaen i Berlin og var en meget skattet og henrivende Fremtoning. Det var en meget interessant Tid for mig, mange kendte Mænd kom i Hjemmet, bl. a. Boïto, Verdis Medarbejder ved Udarbejdelsen af hans Operatekster. Han var Komponisten til Operaen »Mefistofeles«. Ligeledes Gaillard, en i sin Tid kendt Bassanger, men som nu var Leder af den store Opera. Han var Husven, og der faldt adskillige Loger af til Mm. Artôt og hendes Elever, hvad der jo var uhyre morsomt. Det blev et Venskab for Livet, jeg sluttede med de kære Mennesker. Padilla var en ægte Spanier, en enestaaende Sanger, f. Eks. som Barbér'en og Lépopello i Don Juan; men paa den Tid var han noget svækket og forkalket. Han kunde godt tage en Vogn for at købe 12 Appelsiner og saa komme stolt hjem med dem og fortælle, hvor fordelagtigt han havde købt. Men charmerende var han i de første Aar.

Det blev ogsaa indrettet saaledes, at jeg det ene Aar skulde følge med til Biarritz, hvor Familien boede i en stor Villa om Sommeren. Jeg havde saa den store Glæde, at min Mand og min Søster kom ned og rejste med

dertil, hvor vi blev mindst en Maaned. Det var en skøn Egn, kun skilt fra den spanske Grænse ved et smalt Bælte. Vi tog Ture derover fra den lille, gamle, franske By Hendaye til Fuenterrabia, var endog til en Tyrefægtning i Pamplaua. Det var noget af det mest uhyggelige, jeg har været med til. Agnete og jeg overværede da ogsaa kun den første Tyrs Drab. Pragtfuldt var Sceneriet, og de smukke Toreadorer tog sig ud; men vi syntes, de saa raa ud, og vi fik i det hele en Modbydelighed for den Slags Skuespil. Det maa jo holde et Folk nede i Raahed, saa længe de Fester er deres største Glæde. 1 Menneske, 6 Tyre og 24 Heste dræbtes ved den Lejlighed.

Vi havde ellers mange pudsige Scener paa Hotellet i den lille, meget sydlandske By. Blot det at se Damerne hænge ud over Balkonerne i Natdragt, da der om Natten var Optog af de arme Heste eller af unge, vordende Toreadorer, som øvede sig med ufarlige Vaaben paa dertil indkaldte unge Tyre, var et uvant og ejendommeligt Skuespil.

Jernbaneturene i Spanien var ogsaa noget for sig! 1ste Klasse havde vi; men der blev stoppet alle mulige Mennesker ind med en mægtig Bagage, f. Eks. levende Høns, Faarekroppe o. s. v.; men det forøgede jo Charmen. At man ikke kunde stole paa Togenes Afgang til angiven Tid, var en Selvfølge.

Mange Aar senere besøgte Mm. Artôt med Døtre os paa Fuglsang, Padilla var da anbragt i et Hjem, da han var utilregnelig. Hun var en meget taknemmelig og nem Gæst og sad mest ude i Luften. Med min Sang gik det fremad i de Aar. Ni Maaneder ialt lærte jeg hos hende, senere fortsatte jeg med Romancelitteratur, og det var dejlige Stunder, naar jeg med Röntgen gennemgik Schu-

bert, Brahms, Schumann, Sinding, Lange-Müller, Reger og Strauss!

Der sluttede sig lidt efter lidt en fast Kreds om Musik- og Friluftslivet paa Fuglsang, som ved sin Beliggenhed frembyder saa gode Muligheder for Sejlsport og Udflugter. Der var mine Nærmeste og blandt dem min Fættersøn, *Niels Rudolph Gade*, Organist ved Herlufsholm. Han var en ualmindelig fin og rig Musikbegavelse og dertil retlinet og elskværdig. Han havde en pragtfuld Baryton og spillede, hvad der blev sat for ham. Ofte har han glædet og moret os med sine Improvisationer, og blandt andet var han en Mester i at opføre hele smaa komiske Operaer, som han i Øjeblikkets Inspiration fremførte, og hvortil han selv sang alle Rollerne. — Det var en stor Sorg for os alle, da han døde, kun 50 Aar gammel.

Min Mand var aldrig gladere, end naar Huset var fyldt, og han elskede at samle de Unge om sig i sin Stue, efter at Koncerten var forbi. De fortæller endnu om Hyggen og de lyse Minder fra disse Samvær og om hans Forstaaelse af dem. Han var i det hele en vidtfavnende Natur med store Interesser. Musik havde hans største Kærlighed, men ogsaa Litteratur var han meget inde i. Flere Aar studerede han ikke alene hele Shakespeare paa Engelsk sammen med Biskop *Monrad*, men ogsaa Shakespeares Forløbere. En Aften om Ugen kørte han til Nykøbing, hvordan Vejret end var, og Arbejdet interesserede dem begge; der var jo rig Lejlighed til Samtaler om det læste, baade historisk og æstetisk. Alle aandelige Spørgsmaal optog min Mand meget, der var en Trang til at fordybe sig i alt, hvad der hører den usynlige Verden til.

Dette forhindrede ham ikke i at staa med begge

Fødder paa Jorden og interessere sig levende for alt, hvad der foregik i Verden og i vor Kreds. Altid var han rede til at hjælpe, ikke mindst de smaa i Samfundet.

Det er ikke saa let for mig at bedømme eller skrive om den, der har staaet mig saa nær; men een Ting tør jeg fremkomme med: en saa ideelt anlagt Natur, saa ren i sin Tankegang, skal man lede længe efter. Og saa var han det mindst snobbete Menneske, man kan tænke sig, ganske ens overfor alle og fjern fra Forfængelighed og Æresyge.

Einar Prip.

En stor Begivenhed for min Mand var Mødet med Einar Prip, hvis Gerning han længe havde beundret, ligesom han var stærkt interesseret i al ydre Mission. Jeg husker den Glæde, der lyste ud af hans Ansigt, da han engang hos min ugifte Svigerinde, Marie Neergaard, havde truffet Einar Prip. Han havde efter deres Samtale indbudt ham til Fuglsang, og Einar Prip sagde senere til mig: »Jeg plejer ikke at reagere overfor Indbydelser af den Art, men her var jeg ikke i Tvivl om, at denne skulde jeg ikke være overhørig.« Han og hans Hustru kom da ogsaa og besøgte os, dog kom han første Gang alene. Min Mand var lykkelig og meget optaget af Besøget. At det fik Betydning for mig, forstod jeg først rigtigt senere. — Jeg havde aldrig sluppet Gud, men det hele var mig saa taaget og uvirkeligt; det var ikke Liv for mig. Jeg søgte og længtes og fik nogle Aar tidligere det første egentlige Stød igennem en Gudstjeneste i Nykøbing Kirke, hvor Ricard talte som Gæst. Noget saadant havde jeg aldrig været ude

for, og jeg søgte hans Kirke, den Gang Johannes' og senere Garnisons, hver Gang jeg havde Lejlighed der-til. Jeg vil altid være taknemmelig for, hvad jeg derigennem oplevede. Imidlertid knyttedes Venskabet med Einar Prip fastere og fastere, og jeg kom til at se ind i en ny Verden, selv om der manglede meget i Klarhed. Dybest følte jeg, hvor meget jeg manglede under Sygdommen før og Sorgen over min Mands Bortgang i 1915. Jeg følte mig saa raadløs og uden Midtpunkt. Jeg havde jo nok tænkt mig, at det maatte komme en Gang, men det er saa helt anderledes, naar Virkeligheden er der og man staar ene. Hele Livet skal forandres og lægges om, og hele Ansvarer hviler paa en selv. I saadant et Øjeblik er det godt at erfare, at man ikke er ene, og det var, hvad Einar Prip hjalp mig til at forstaa, og derfor fik hans Venskab saa stor Betydning for mig.

V.

SOMMERLEJRE OG SØNDERSKOVHJEMMET

Sommerlejre.

En svær Tid gik jeg i Møde med alle de Forpligtelser og hele det store Ansvar. Men en rig Tid blev det ogsaa, og jeg har meget at takke for, selv om jeg har haft store Skuffelser. En ny Periode af mit Liv begynder nu, og jeg synes at kunne se, at jeg Skridt for Skridt er ført ind i den. Jeg prøvede at kaste mig ud i noget nyt Arbejde for at faa Indhold i mit Liv, og Trangen til at »gøre noget for nogen« laa dybt i mit Sind. Det er aldrig svært at finde et eller andet Omraade, hvor en Indsats kan gøres, og saa fik jeg da gjort Begyndelsen.

Jeg har altid hadet ubenyttede Muligheder, og jeg begyndte nu at kaste mine Øjne paa en stor, gammel Lade, som laa nede ved Guldborgsund, og hvor Kornet i sin Tid blev samlet fra Godsets Fæstere for derfra at udskibes paa Pramme. Broen over Guldborgsund eksisterede endnu ikke. Kunde denne Lade ikke komme til at gøre Gavn? Jeg havde altid interesseret mig for at faa Børn ud paa Landet om Sommeren, og vi havde haft mange Feriedrenge baade hos os selv og omkring i dertil egnede Hjem. Hvad om nu Laden kunde benyttes til Feriehjem eller Sommerlejr og i Stedet for at staa og forfalde og se mørk og skummel ud

kunde fyldes med Liv og Sol og bruges til Drengene fra København?

Der blev talt med en Tømrer, men han rystede paa Hovedet og sagde, at det var umuligt og alt for dyrt. Men jeg gav heldigvis ikke op, støttende mig til det herlige gamle Egetømmer, som bar Bindingsværket. Mere lystseende Haandværkere kom til, og i 1917 stod Lejren færdig, pudset hvidt og med Tømmeret tjæret sort, en Sovesal ovenpaa til ca. 50, et Lederværelse, og nederunder en mægtig Spise- og Opholdsstue, hvor Stolperne stod som Søjler og gav det hele et morsomt Præg. Saa var der et stort Køkken, og det blev forsynet med alt, hvad der hører til af Gryder, Pander o. s. v. samt Spisegrejer til 60. Senge blev tømret og malet blaa, Madraser stoppet og Knager sat op.

Selv var jeg som Fisken i Vandet under alt dette, og Fuglsangs Gæster blev smittede og hjalp med at sætte paa Plads. Jeg ser endnu for mig min kære Fætter, Overlæge *Hartmann*, bære den ene Madras op efter den anden paa sin Ryg. Forinden Lejren var færdig, havde jeg, paa Einar Prips Raad, henvendt mig til K. F. U. M. i København og givet dem Dispositionsret over den. Vi gik sammen op til nuværende Provst Hee Andersen, som dengang var Sekretær, og forelagde ham Sagen. Det var meget spændende, hvordan det vilde gaa, og dengang tænkte jeg næppe, at Tilslutningen vilde blive saa stor, som den er bleven. Ja, den blev saa stor, at jeg 3 à 4 Aar senere indrettede en Lejr Nr. 2 paa Priorskov, hvor det samme var Tilfældet, at et Hus laa hen uden at blive benyttet. Det var et udmærket, ret stort, grundmuret Hus, oprindeligt indrettet til Polakker i den Tid, da Landbruget maatte indkalde dem til Roerne.

De to Lejre har været til megen Glæde og forhaa-

Sommerlejren »Fuglsang«

bentlig til Hjælp for Tusinder af Københavnerdreng
og unge Mennesker, og Glæden har paa min Side ikke
været mindre ved at kunne hjælpe dem til Landophold
og god Paavirkning. Det er en Oplevelse at følge deres
Liv og føle den Tillid, de har til en. I de første Aar
havde jeg alle Holdene til Chokolade i Fuglsangs Have
og var selv meget ofte nede hos dem, og mange smukke
Minder har jeg fra Afskedsfester, naar der var pyntet
med Grønt og Blomster og kulørte Lamper. Forvent-
ning og Spænding var malet i alle Ansigter. Af og til
opførte de en lille Komædie til stor Fornøjelse for dem
selv.

Efterhaanden ser jeg dem mindre; det kniber med
at faa Tid, men jeg følger dem dog stadig med den
største Interesse.

Lejren ved Priorskov har ogsaa været benyttet af
min Ven *Falk Hansen* og hans Venner, de Arbejdsløse.
Det har været Fest, og særlig har Besøgene paa Fugl-

sang og en Aften i Thoreby Kirke, hvor Stiftsprovst Ussing har talt 3 à 4 Gange, præget sig i deres Sind, som har deltaget. Der har været Musik af gode Kræfter eller af et udmærket Mandskor »Brage« fra Nykøbing F. — Bagefter har vi været samlede til Kaffefest i mit lille »Menighedshjem«, en gammel Rytterskole, som ligger oppe i Thoreby lige ved Kirken. Saa kørtes der hjem paa lange Vogne fra Priorskov, men forinden havde der lydt mange gode Vidnesbyrd om Lejrens Betydning for den enkelte og mange rørende Taksigelser for den lille Fest.

Fuglsangs-Lejren ved Guldborgsund har ogsaa mange Gange været fyldt af smaa Børn fra Menighedsbørnehaver i København. De er under Skolealder, fra 2 til 6 Aar. Der blev givet Liv og røde Kinder til mange Smaafolk fra de mørke Gader.

I 1934 brændte den store Lejr ved Uforsigtighed af en farende Svend, der sandsynligvis har overnattet dér. Den blev saa bygget op igen, da det meste af det gamle Egetømmer stod som Støtter op af Ruinen. Men de var gode nok til atter at bære Byrden af Mursten og Kalk. Der blev foretaget enkelte Moderniseringer, og der blev sat et højt Straatag paa, hvad der gjorde Bygningen meget smukkere. Der blev nu ogsaa Sygeværrelse og »Tantestue«. De Kvinder, der fulgte med som Hjælpere, maatte før bo i Huse i Nærheden, hvad der ikke var saa godt. I Juli 1935 blev den atter indviet af Falk Hansen, og glade Drengene indtog den straks.

Johannes Munck.

I 1919 fik jeg Gang paa Gang Tilskyndelse til at gøre noget for dem, der intet Hjem har, de, som vandrer paa Landeveje, de, som kommer ud af Fængsler og som ingen tør tage i deres Brød, før de er prøvede. Min Interesse for dem, der lever paa Skyggesiden, var ikke af helt ny Dato; allerede som 10 à 12 Aars Pige fik jeg Lov til at gaa med en gammel Dame langt ude i Familien til Kvindefængslet paa Kristianshavn, hvor hun havde en Gerning. Jeg vilde saa gerne besøge nogle af de Kvinder, som sad dér for at sone; det var mig naturligvis ikke klart, hvorfor — jeg havde blot Trang til at være god imod dem. Vi besøgte bl. a. en yngre Kvinde, som var Barnemorderske, og jeg husker den Uhygge, blandet med Medlidenhed, jeg følte ved at være i hendes lille Celle, som var saa pænt holdt.

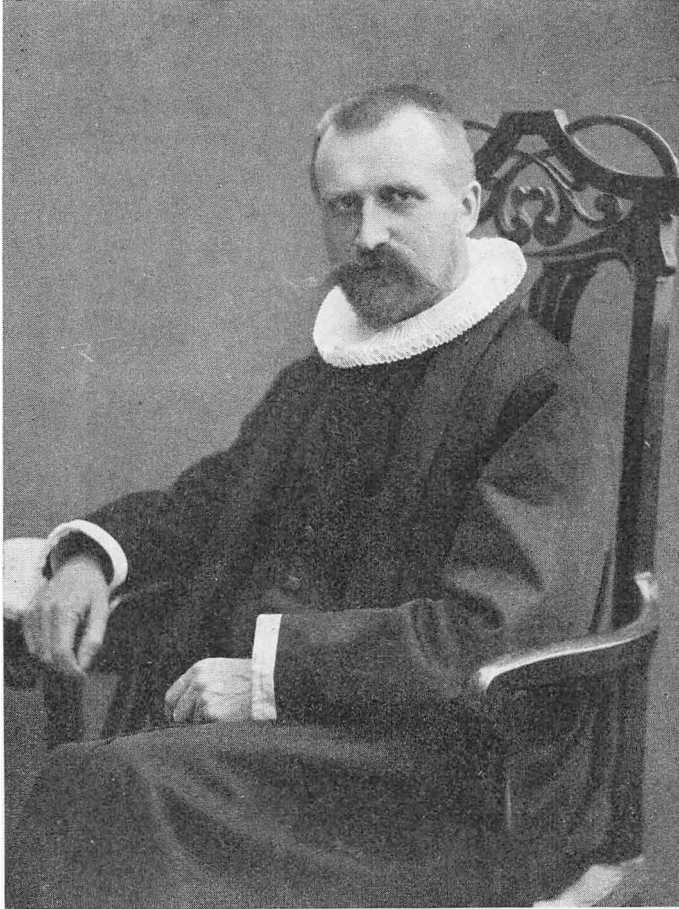
Det var en ringe Begyndelse, men vel dog et Fingerpeg. Mange Aar efter spurgte jeg engang Einar Prip, som paa Grund af Verdenskrigen var tvunget til at blive hjemme en Tid og som derfor rejste meget omkring og talte. »Hvor har der været størst Hørelyst, hvor var det rigest at tale til Folk?« Han svarede først: »I Horsens Tugthus,« men lidt efter sagde han: »Nej, paa Møltrup.« Han fortalte mig da om den velsignede Gerning, der øvedes dér af Pastor *Johannes Munck*, før Fængselspræst ved Vridsløse, og hans Hustru. I Grunden gjorde det ikke særlig Indtryk paa mig endnu, men det laa og ulmede, og mærkeligt var det, at jeg stødte paa Tanken om disse Hjemløse hvert Øjeblik, og det blev mig klart, at der laa en Opgave, som jeg ikke kunde være overhørig.

Jeg læste om al Slags Opfejningsarbejde blandt

dem, og Planen modnedes. Jeg vidste, den vilde vække megen Modstand, men jeg vidste ogsaa, at jeg vilde overvinde den. Endog Einar Prip, som dog var forstaaende overfor alt kristeligt Arbejde, syntes, Opgaven var for svær, og foreslog mig hellere at lave et Hjem for unge Piger, der var kommet paa gale Veje, men dertil følte jeg mig slet ikke kaldet. Jeg kendte ikke Joh. Munck, men skrev til ham og bad om en Samtale med ham, naar han kom til København. Dermed begyndte et Venskab, som har bragt mig uendelig meget og varede ved til hans Død. Han raadede mig til, før jeg tog nogen Bestemmelse, at komme til »Møltrup« om Sommeren og prøve paa at sætte mig ind i, hvad det var, jeg indlod mig paa.

Jeg tog imod Indbydelsen, og det var med mærkelige Følelser og stor Spænding, at jeg, efter en besværlig Rejse, naaede Bestemmelsesstedet og kørte ind paa den store Gaardsplads gennem Porten, som forbandt Længerne. Modtagelsen var hjertelig, og jeg blev straks betragtet som hørende til den »store Familie«. Indtrykket var et af de største, jeg har oplevet! At se Pastor Munck og hans Hustru, bogstavelig som Fader og Moder for hele den store, brogede Flok uden en Tanke paa sig selv, uden egentligt Familieliv! Dette kan kun praktiseres, naar Gud staar bagved og giver den fornødne Frimodighed fra Dag til Dag. Joh. Munck var en lys og frejdig Natur, som indgød den største Tillid, men ogsaa Respekt. Mærkeligt, hvor han forstod at vende selv de vanskeligste Situationer med en Spøg, saa det komiske i dem traadte frem.

Der var Plads til ca. 80, og der var samlet en Skare af alle Samfundslag og af de mest forskelligartede Typer. Jeg levede nu med dem i en Uges Tid, var med til

Johannes Munck

Morgenmaaltid og en kort Andagt, delte alle Maaltider med dem og gik rundt og gjorde Observationer og talte med en Del af »Sønnerne«, som de kaldtes. Ofte er de meget aabne og vil gerne fortælle; om man altid kan stole paa dem, er en anden Sag. Men man kan ikke andet end holde af de Mennesker, naar man giver sig

af med dem, det har jeg erfaret fremefter i Tiden, og den Følelse hænger ved. Er der saa en lille Overdrivelse eller en Løgn med i Fremstillingen, maa vi huske, hvorfra de fleste kommer, hvor belastede de er med Arv, hvor haardt Livet har taget paa dem, og saa maa vi ikke stille de samme Fordringer til dem som til os selv og dem, der har levet paa Solsiden.

At jeg fik mange dejlige Samtaler med Joh. Munck, behøver jeg næppe at anføre; og han gav mange Oplysninger og Idéer, selv om han bestandig stod med nogen Ængstelse overfor min Plan om at danne en Aflægger af Møltrup*). Paa Møltrup samledes alle om Aftenen paa Salen, hvor der blev sunget og holdt Andagt af Joh. Munck, klart, enkelt og varmt. Det var betagende at høre den store Skare synge og se de lyttendes Ansigter. Præstens Stue stod altid aaben for hans Venner, ja, selv om han laa til Sengs, var der »aabent Hus«. — Jeg mindes en Aften, jeg havde faaet Lov til at traktere Vennerne med Chokolade og Brød, dog skulde jeg ikke nævnes som Giver. Der blev dækket op i den pragtfulde, gamle Lindeallé i Haven, og vi samledes alle til Fest. Det var naturligvis Joh. Munck, som skabte den og ved Oplæsning af et dertil passende, smukt Digt og

*) Jeg anfører her et Brev, som han skrev senere (1917), da min Beslutning var taget. Det viser, at han ikke tilskyndede mig til Foretagendet, selv om han inderst inde frydede sig ved Tanken om, at et saadant Hjem skulde opstaa: »Jeg tror, at jeg nøje ved, hvad det er, De ønsker: En Plantning, som De kunde tilse og glæde Dem over, som De kunde hegne og skærme og give saa gode Vækstbetingelser, som et kærligt Hjerte formaar, — men tror De, at De kunde taale at se, at Halvdelen af Træerne gaar ud og alle de visne Blade og tørre Grene? »Vore« Mennesker er ikke som Træerne i Fuglsang Strøvs! — Imidlertid — inderlig velkommen paa Møltrup, og vi glæder os til Deres Komme!«

ved sin Tale satte Stemningen op, saa et uforglemmeligt Minde knytter sig til hele Scenen.

Jeg spurgte ham en Dag, om han havde oplevet, at der var fuld Redning for hans »Sønner« uden gennem en Omvendelse. Han svarede, at det mente han ikke, i ethvert Tilfælde ikke noget, der holdt; selv om de kunde blive dygtige og faa en Gerning, laa Faren for Fald altid og lurede.

Jeg rejste fra Møltrup, optaget af alt, hvad jeg havde set og erfaret. Først og fremmest dette, at Mennesker kan glemme sig selv og alt, hvad der hører til Livets Bekvommeligheder, for at gøre ulykkeligt stillede delagtige i det, som bærer i Liv og Død. — Men inden jeg fortæller videre om mine Planer, maa jeg have Lov at tilføje endnu nogle Erindringer om Joh. Munck. — Det var ikke sidste Gang, jeg besøgte Møltrup. Jeg var der flere Gange, og vort Venskab blev fastere og fastere knyttet. Ogsaa til Fuglsang kom Muncks adskillige Gange.

Efter Muncks Sølvbryllup, som jeg fik Lov til at være med til, bad de, om de og deres Børn maatte besøge mig lige efter. Det var en Fest, men den sidste! Ikke længe efter blev Joh. Munck syg og lagt ind paa Herning Sygehus. Jeg stod stadig i Forbindelse med Sygehuset og fik Hilsener fra ham gennem hans Datter, som plejede ham. »Sig, at jeg gerne vilde have, at det var Petersen, der kom med min Mad,« var noget af det sidste, han lod mig sige, ægte Muncksk, altid parat til en Spøg. Petersen var den gamle Tjener paa Fuglsang. Af det sidste Brev, jeg fik fra ham, gengiver jeg et Stykke, som giver et levende Indtryk af ham: »— — Jeg er nu oppe den halve Dag og befinder mig ganske vel —

saa jeg kan vel vente Operationen en Gang i næste Uge. — Jeg er blandt gode og kærlige Mennesker, og jeg faar mange Beviser for, at mine gamle Drengene gerne vil glæde mig og sige mig Tak, saa jeg kan jo sagtens. En af dem skriver, at han, da han fik Efterretningen, lagde sig hen paa sin Seng og gav sig til at græde, saa hans Kone spurgte ham. »Men hvorfor græder du dog?« Min kære Jens Banker sender mig et Brev med Overskrift: Kære Ælskede Fader! Han har vist ikke skrevet et Brev i mange Aar, men nu maatte han til det. Og saadan kunde jeg blive ved. Man har let til Taarer overfor sligt! Ser du, Bodil, jeg er mange Gange blevet overvurderet, særlig har de senere Aar været rige paa den Slags, og du har jo forresten ogsaa været med i Koret. Du synes jo, at jeg ofte undervurderer mig selv, men det gør jeg nu ikke. Dog er der een Ting, jeg ikke vil undervurdere, og det er den Naadegave, som Gud har givet mig, og som jeg gerne vil bruge i hans Tjeneste: Letheden til at kunne vinde Mennesker og derved Lejligheden til at kunne være noget for dem...«

Det var nok Galdesten, der gav Anledning til, at han kom paa Hospitalet, men Dødsårsagen var ligefrem et sprængt Hjerte! Det maatte bære paa altfor mange Byrder og Synder. Jeg syntes, Verden blev fattigere, da Meldingen om hans tidlige Død indtraf; han var ikke langt over de 50.

Joh. Muncks Begravelse, som jeg naturligvis tog over til, var en Fest, trods den store Sorg og Vemod. Det var en smuk, sen Efterårsdag, Baaren blev sat ud i Haven ved Begyndelsen af den gamle Lindeallé, og Blomsterdækkede som et Tæppe Plænen og Gangene. En meget stor Sørgeskare strømmede til fra alle Kanter, og efter Højtideligheden bar Muncks »Sønner« Baaren hen til

den pyntede Vogn. Vi fulgte saa alle til Fods, syngende hele Vejen op til Timring Kirke, hvor Møltrup's Gravsted laa. Han kom til at hvile ved Siden af sine to først afdøde »Sønner«. Hele Dagen var præget af Højtid! Underligt saa fredfyldt en virkelig kristen Begravelse kan være i Forhold til en konventionel eller en, hvor Sorgen tager Magten. — Dog, det er maaske ikke saa underligt.

I Forbindelse med Møltrup og Joh. Munck maa jeg endnu nævne hans Søster, *Charlotte Munck*, som blev min meget gode Veninde. Hendes store Stilling paa Bispebjerg Hospital, hvor hun var Forstanderinde, krævede meget og gav hende ikke Tid til at være sammen med sine Venner, men hvor var de Stunder festlige, naar vi mødtes; altid var hun den Ydende, og ved Siden af beskæmmede hun en ved sin Ydmyghed. — Et Besøg hos hende betød altid noget, og man blev Vidne til hendes paa én Gang kærlige og myndige Færd, naar hun færdedes som en Dronning paa det store Hospital.

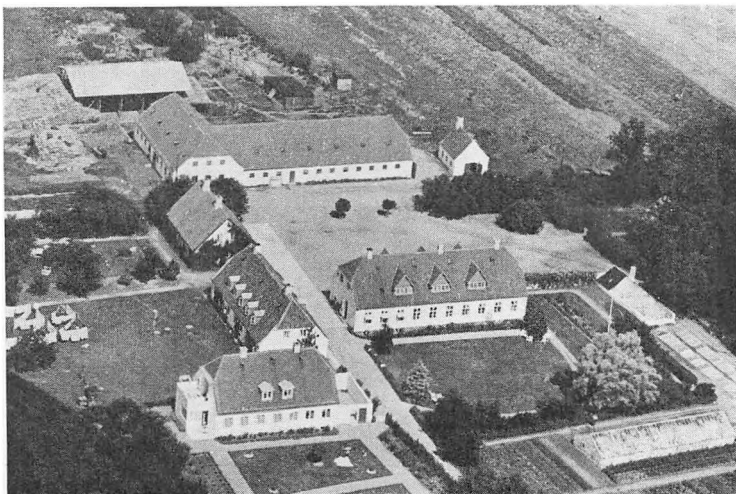
Sønderskovhjemmet.

Ikke længe efter min Hjemkomst fra det første Besøg paa Møltrup begyndte jeg at søge efter en Plet, hvor Hjemmet kunde rejses. Det blev da til, at et nedlagt Skovfogedsted toges midlertidigt i Brug, medens en Hovedbygning blev opført med 17 Enkeltværelser, en ret stor Spisestue, Dagligstue, Køkken og to Værelser til de Ledende. Beliggenheden var ideel mellem 3 Skove, der indrammer Gaarden. Lederspørgsmaalet var jo en Vanskelighed, men to Damer, som havde ledet et Fritidshjem i Nykøbing F., vilde gerne paatage sig Ger-

ningen. De var lige saa interesserede som jeg selv og meget dygtige; særlig stod Haandværk og Træskæreri den ene nær, og den anden sørgede for Husførelsen. Vi havde nu en dejlig Tid med Bygningsopførelse og Indretning og Planlæggelsen af hele Arbejdet. Vi fik straks en 4—5 Mand, saa mange den gamle Bygning kunde rumme, og de hjalp med, saavidt de kunde.

Den 14. Maj 1918, min Bedstefaders Fødselsdag, blev det saa indviet efter en meget travl Tid. Men hvor var det smukt med alle de friske Møbler og Gardiner: i Spisestuen blaat, i Dagligstuen rødt. Værelserne var i 3 Farver, grønt, blaat eller rødt, hvor Møblernes Maling svarede til Gardiner og Sengetæpper. I hvert Værelse var der anbragt et smukt Billede, mest gammel Kunst. Dagligstuen var møbleret med Møbler fra Fuglsang, men de er senere erstattet med smukke, røde Træmøbler med lidt Dekoration, hvad der er mere praktisk. Paa Festdagen, som jeg til mine Venner kaldte min »Glædesdag«, var Pastor Munck og Einar Prip tilstede, og Biskop Wegener foretog Indvielsen. Det var et herligt Vejr, og den unge Bøg omkransede hele Ejendommen saa festligt. En Kreds fra Egnen var indbudt, og alt forløb, som vi havde ønsket.

Jeg skal ikke her fortælle Sønderskovhjemmets Historie; den er i mange Kredse kendt, men jeg vil sige, at Gud har været med i denne Sag fra hin Dag. Det er vokset, og der er nu udvidet til 25, hvilket Tal jeg hele Tiden havde ønsket maatte blive naaet. Der er bygget Stald, Økonomibygning med 8 Soveværelser ovenpaa og sidst en smuk Forstanderbolig. Efter ca. 4 Aar viste det sig, eftersom de Optagnes Tal steg, at der maatte en mandlig Leder til med en mere fast Haand, og vi fik saa, gennem Pastor *Fibiger* ved Eliaskirken i

Sønderskovhjemmet

København, Sekretæren fra Mændenes Hjem i Eskildsgade, *Melchior Jensen*, og Hustru til at bestyre Hjemmet. De blev ikke alene mine, men hele Egnens gode Venner, selvforglemmende, dygtige, altid glade og helt gaaende op i deres svære Gerning. Seks prægtige Sønner er vokset op omkring dem. Jeg kan ikke lade være med at indflette et Par Ord om Pastor Fibiger, som blev mig en saa god Ven, og som jeg meget ofte har savnet. Man skulde kende ham for at forstaa ham; ofte kunde et lidt afmaalt, selvbevidst Væsen skræmme, men indenfor denne Skjalpe skjulte der sig et varmt og forstaaende Hjerter. Han brændte for at være noget for Mennesker og sled sig selv op i et utrætteligt Arbejde for sit Sogn og for Menighedslivet Landet over. Det førømtalte lidt selvbevidste Væsen betød intet, han var en meget ydmyg Mand, altid parat til at gøre en Undskyldning, om han havde saaret. Han har mange Gange hjulpet mig med sin praktiske Sans og sin sunde Dømmekraft.

Sønderskovhjemmets Betydning har været stor for mange, men maaske allermest for mig selv. Særlig i de første Aar fulgte jeg den enkelte Mand og hans Skæbne, talte med dem og færdedes ud og ind. Det gav en Rigdom, selv om Sorgerne og Skuffelserne virkede meget stærkt. Men det betød ogsaa et stærkere Bønsliv og den dermed følgende Velsignelse. — Formaalet med det hele var jo at drage Mennesker opad, ikke alene i time-lig Betydning, men ogsaa aandeligt, da jeg og de, som havde med det at gøre, ansaa det for den eneste Redning. — Efterhaanden kan jeg ikke deltage saa meget i det daglige Liv dernede, da jeg har saa mange Opgaver, der kræver min Tid, men jeg savner det, og hver Gang jeg er der, kommer de gamle Følelser op i mig af Glæde over dette Sted og en varm Sympati for de famlende Sjæle, som der har til Huse. — Beboerne har forøvrigt skiftet noget Karakter, idet Landevejens Sønner ikke eksisterer mere. Det er vel nok rigtigt og godt, men det var en Art Mennesker for sig; afvænte med enhver Bekvemmelighed og alle faste Former, gav de sig ganske deres Trang til den ubetingede Frihed i Vold og havde ofte et meget aabent Blik for Naturens Skønhed, hvad der altid er tiltalende.

Mathilda Wrede.

Man kan næsten sige, at det er for begunstiget, at jeg har lært saa mange aandeligt rige Personligheder at kende. Jeg selv maa undres, men ogsaa takke for, hvad det har betydet i mit Liv. Det falder naturligt i denne Sammenhæng at omtale mit Bekendtskab med Mathilda Wrede.

Mathilda Wrede

En gammel svensk Fængselspræst, Salvén, besøgte mig engang for at se Sønderskovhjemmet, ligeledes havde han besøgt Møltrup. Han blev nogle Dage, og vi talte godt sammen. En Dag spurgte han: »Skulde De ikke havde Lyst til at invitere Mathilda Wrede for en Tid? Hun trænger til at blive plejet og til at komme lidt bort fra sit anstrengende og tunge Arbejde.« Jeg blev forbavset og sagde: »Hvorledes kan det dog lade sig

gøre?» »Jo, De skal blot skrive ganske naturligt til hende.« Ja, det gjorde jeg saa og fik straks et meget elskværdigt Svar, at det vilde hun gerne. Og lidt senere, det var vist en Dag i November, stod jeg paa Nykøbing Jernbanestation for at modtage hende. Hvorledes skulde jeg kende hende? Det var ikke svært. En høj Dame med et Udtryk som talte om Herskerve, med dejlige, lysende, graa Øjne, med Adel og medfødt Fornemhed i hele sin Optræden, gjorde mig straks klar over, at hende var det. Vi hilste paa hinanden og kørte ud til Fuglsang sammen.

Vi fandt hurtigt hinanden! Jeg havde jo forinden sat mig ind i den Litteratur, der fandtes om hende, saa jeg var fyldt til Randen af Beundring over et saadant Liv og af Spænding over at skulle komme i nær Berøring med en saa fremragende Personlighed. Alt gik meget let; naturlig og elskelig var hun, og dertil fuld af Lune. Det er i det hele taget meget ofte Tilfældet med betydelige Mennesker, at de har Sans for det komiske i de mest forskelligartede Situationer. Det havde Joh. Munck ogsaa; og det hjælper over mange Vanskeligheder og tager nemt en Brod bort, som ellers kan trænge dybere ind og nage og blive siddende.

Jeg gaar ud fra, at Læserne kender Mathilda Wredes Historie og Arbejde blandt Finlands Fanger*). Naturligvis besøgte vi flere Gange Sønderskovhjemmet, og hun udtalte sig om det og syntes nok, at der blev taget lidt for varsomt paa Mændene dér. Hun sagde en Gang: »I Finland er man enten et hæderligt Menneske eller For-

*) Vi har Livsskildringer af Mathilda Wrede ved Evy Fogelberg, Ingeborg Maria Sick og H. I. F. C. Matthiesen. Mest betagende er den førstnævnte paa Grund af hendes nære Samliv med Mathilda Wrede. B. N.

bryder! Her i Danmark er Folk mere slappe, der er mange Mellemstadier, og det gør Sagen vanskelig.«

Mathilda Wrede lod sig i en sjælden Grad lede af, hvad man maaske nu til Dags vilde kalde »Førelser«. Det kom saa pludseligt og ofte imod, hvad hun selv var indstillet paa. Hun kunde forlade en og sige: »Jeg føler, at der er nogen, der vil tale med mig nu. Det viste sig for det meste, at der virkelig var Brug for hende, og aldrig var hun gladere, end naar hendes Hjælp blev paakaldt, uden at det blev til Føleri. Naar nogen havde faaet en Tilskyndelse eller Hjælp ud af noget, som vi ikke forstod, var hun meget bange for en Kritik, som kunde gøre Vedkommende tvivlraadig. Hun gik langt for at komme i Møde, selv om det var i sekterisk Retning. Hun regnede sig selv nærmest til Kvækerne. Hun var Foregangsmand i dette, »at vi alle maatte være eet«.

Paa den anden Side var hun meget ensidig i politisk Henseende. »Selv er jeg opvokset i de Hvides Kredse, og alle mine Kære hører til det Parti«, sagde hun; »men jeg er drevet ind i de Rødes Kredse«. Ved at se al den Uret, som de Ledende havde paaført dem, forstod hun dem bedst.

Vi kom i en ret omfangsrig Korrespondance, ligesom hun besøgte mig flere Gange paa Fuglsang. Flere af hendes Breve til mig forekommer i H. I. F. C. Mathiesens førnævnte Bog, derfor anfører jeg ingen her. Det ene Aar var hun med til et Nyborgmøde, og det var en Oplevelse for alle, som deltog. Hun var stærkt søgt og virkede mægtigt, da hun en Aften, uden at være forberedt, talte til Forsamlingen. Hun sagde forresten, at det altid var improviseret, hvad hun drog frem, »min himmelske Fader giver mig det«.

Desværre fik jeg aldrig Lejlighed til at besøge hende i Finland; hun rejste meget omkring, og hendes Hjem var ikke egnet til at modtage Gæster i, meget lille, uroligt og med den stokdøve Frk. Fogelberg som Værtinde var det ligesom om hun holdt lidt igen. Kræfterne var smaa i de senere Aar, og dette gjorde sig ogsaa gældende.

Om Livet i Terioki, Grænsebyen til Rusland, fortalte hun med Begejstringens Varme. Der havde hun efter Verdenskrigen et stort Arbejde for de landflygtige Russere, hvad der beviser hendes vidt favnende Kærlighed. Hendes Død kom som en Befrielse for legemlig Lidelse, men for os, der elskede hende, var det et haardt Slag. Maaske har jeg bredt mig for meget i Beskrivelsen af de Mennesker, jeg mødte, og med hvem jeg delte de specielle Interesser for »Mennesker i Nød«, men de har betydet saa meget for mig, at jeg synes, Udviklingen i mit Liv fordrer det.

VI. ARBEJDE I THOREBY

Menighedsarbejde i Thoreby Sogn.

Fuglsang ligger i Thoreby Sogn, og efterhaanden blev mine Øjne aabne for, at der ikke alene trængtes til et Oprejningsarbejde paa et dertil indrettet Hjem, men i lige høj Grad til et forebyggende Arbejde for de Unge. Gennem K.F.U.M. og særlig gennem Ricards Indsats følte jeg mig stærkt tiltrukket af denne Bevægelse, og det faldt da ganske naturligt for mig at prøve paa at gøre noget for den stedlige Ungdom, baseret paa Erfaringer høstet gennem Sommerlejrene. Det er maaske saa stort at sige, at det var Gud, der førte mig. Men hvem ellers? Jeg havde, saa vidt jeg husker, ikke talt med nogen derom.

I 1918 blev den gamle Rytterskole i Thoreby, som jeg før har nævnt, ledig, og jeg købte den, idet jeg tænkte, at den skulde der nok blive Brug for. Den var lejet ud, og i de Aar kunde man ikke opsigte Lejeren; men Skolestuen forbeholdt jeg mig. Den blev ikke benyttet, og den blev saa gjort i Stand og indrettet til *Søndagsskole*. De to første Ledere af Sønderskovhjemmet og Stedets Gartner hjalp mig, og efterhaanden fik jeg selv Mod til at tage et Arbejde op dér. Det var en Glæde at se de mange søde Børn, som efterhaanden samledes, og adskillige af de første er jeg endnu gode Venner med. Salen fyldes den Dag i Dag, ja, ikke helt,

for den er ret stor; men der er dog ca. 50 Børn indskrevet. Aflæggere har Søndagsskolen ogsaa faaet, idet det blev os klart, at den ene ikke var tilstrækkelig for det store Sogn, og der er i Øjeblikket fire foruden. De fleste Somre samles alle Børnene en Eftermiddag i Fuglsang Have, hvad der er meget festligt; de beløber sig vel til 150, og naar Foraaret sætter ind, begynder de forsigtigt at spørge, om der mon skal være Fællestur til Fuglsang i Aar. Ligeledes samler vi dem til Julefest; men den maa hver Søndagsskole holde for sig, da Pladsen ikke vilde slaa til i den oprindelige Mødesal.

Efterhaanden saa jeg, at uden en bestemt Leder af dette Arbejde kunde det ikke føres videre, særlig da Søndagsskolen fordrede en Fortsættelse gennem K. F. U. M. og K. F. U. K. Jeg fik da knyttet en ung Kvinde til Gerningen som Sekretær, foreløbig bosat paa Sønderskovhjemmet, indtil vi kunde faa Skolen fri. Endelig lykkedes det i 1922, og saa begyndte et Oprensnings- og Istandsættelsesarbejde, indtil dette lille »*Menigheds-hjem*« stod færdigt og monteret i den smukke, gamle Have. Nu blev det ikke alene Børnene, der havde til Huse, men der dannedes en K. F. U. M. og en K. F. U. K., der, omend vekslende, har bragt megen Velsignelse med sig. Sekretæren, Frk. Else Nielsen, som flyttede ind i Huset, blev min gode Ven, med hvem jeg har delt Sorger og Glæder, og som har været mig en stor Støtte i alle disse Aar. Hendes Gerning er ogsaa at besøge Hjemmene i Sognet og prøve paa at være noget for de Syge og Gamle. Sammen med hende bor vor ene Sygeplejerske.

Ogsaa her udviklede Arbejdet sig efterhaanden i flere Retninger. Der blev holdt Fællesmøder for Ungdommen, Samfundsmøder og Missionsmøder.

Jeg har en Østerlandsmissionskreds; mit Venskab

med Pastor Prip gjorde det ganske naturligt, at en saadan dannedes, ligesom Thoreby er blevet Samlingsstedet for to aarlige Møder for alle Stiftets Østerlandsmissionskredse, til hvilke en af Missionærerne kommer tilstede.

Noget, som i høj Grad har min Interesse, er Møder udelukkende for Mænd. Der afholdes 6 af dem hver Vinter, hvor Foredrag over aktuelle Emner, som dog altid fører hen til det centrale, holdes, og der er Diskussion bagefter. Der er samlet indtil 60 Mænd af alle Aldre og Samfundslag. I mange Aar har jeg ogsaa lønnet en mandlig Sekretær, men det har jeg maattet opgive nu, da Tiderne blev vanskelige for os alle; men det er et stort Savn. Naar der ikke er en bestemt Leder, falder Arbejdet let fra hinanden. Maalet er jo at arbejde hen imod at faa nogle af Sognets Unge i Gang, saa de kunde lede Gerningen, men de er saa vekslende, at det ikke er let at faa faste Rammer.

Hvad der har slaet godt an, er Møder for Kvinder fra Egnen omkring Fuglsang. Vi samles hos mig hver 14. Dag, og Tilgangen er vokset stærkt i de Aar, Møderne har været holdt, saa vi nu kan regne med mellem 50 og 60 Deltagere. Et Levnedsløb, f. Eks. Kagawa, Elisabeth Frey, George Williams, Mme Curie, Sundar Sing o. s. v. bliver taget frem, og det er efterhaanden en hel Række, af hvis Liv vi har prøvet paa at give dem et Indtryk i de ca. 20 Aar, vor Sammenslutning har varet. Jeg søger altid at faa det kristelige som Midtpunkt. Vi har ogsaa aktuelle Emner fremme, alt naturligvis i en meget populær Form, men det er en stor Opmuntring at se, hvor de udvikles, og hvor meget mere de kan »tage« end fra Begyndelsen. Sekretæren hjælper mig ogsaa i dette Arbejde. I en Pause drikkes der Kaffe, og vi taler utvungent sammen, og til Slut

holdes Andagt. Et Par Fester har vi om Aaret, Julefest i Salen paa Fuglsang og en Udflugt om Sommeren, ofte til fjernere Egne.

Møderne for Koner har sat en Aflægger i et lille *Rekreationshjem for gamle, ensomme Kvinder* fra København. Der er 18 hvert Aar, inddelt i tre Hold fra de Sogne, i hvis Kirker jeg har hentet mest: Vor Frue, Garnisons, Sct. Johannes og Eliaskirken. De bor paa en af Gaardene her, »Flintingegaard«. Mange kære gamle Venner har jeg faaet derinde i Københavns mørke Gaarde og Gader. Jeg har da ogsaa plejet at samle dem til en fornøjelig Vintersammenkomst i København. Mange Taksigelser er regnet ned over mig derigennem, og jeg bevarer mange Minder om kære, fromme Sjæle og ogsaa om ægte Københavnerne med Lune. Da de ofte er op imod 80 Aar, kan man forstaa, at mange har lukket deres Øjne.

Naar jeg nu har omtalt disse smaa Arbejder for Guds Riges Fremme, er det ikke, fordi jeg tror, at der dermed er udrettet store Ting. Det er faldet mig saa ganske naturligt; jeg kunde simpelthen ikke lade være. Men gerne vilde jeg have givet Læserne et Indtryk af, hvor rigt Livet derigennem er blevet for mig, og jeg vilde, om muligt, give andre Lyst til at tage Mod til sig og »forsøge«. Der hører et Spring til, og advarende Røster er der nok af, men »Springet« lønner sig.

Nyborgmøderne.

Jeg vil gerne i Tilslutning hertil nævne Nyborgmøderne, som har haft saa stor en Betydning for mange Mennesker Landet over og ogsaa for mig. I

1915, da jeg var blevet ene, spurgte min kære, gamle Svigerinde, Marie Neergaard, mig om jeg ikke havde Lyst til at deltage i »Nyborgmødet«. Jeg havde ikke før været med til den Slags Forsamlinger; dels var jeg ret bundet, da min Mand saa' saa daarligt, og dels var Tanken derom ikke kommet mig nær. Nu sagde jeg Ja, og næste Aar drog jeg derover. Det blev en stor Oplevelse for mig, og om jeg end følte mig noget ene den første Gang, fik jeg dog en Hjælp. Aanden og Tonen var saa betagende, Folk var Venner, idet de samledes med samme Formaal, og gennem mine siden da aarlige Besøg dér har jeg fundet mange Venner for Livet, hvilket betyder mere, end Ord kan sige.

Som tidligere anført var det Ricard, der først vakte den slumrende Trang i mig til Bevidsthed, saa blev jeg ført ind paa andre Omraader og fik Øjnene op for meget, som før var skjult. Stiftsprovst *Ussing* og Domprovst *Skovgaard-Petersen* stod jo som Ledere i de mange Aar for Nyborgmøderne, og det var en Rigdom at faa Lov til at sidde under Talerstolen, naar de havde Ordet, hvad enten det var Bibeltimer eller andre Foredrag, vi lyttede til. Mange andre traf jeg og blev Ven med, og Einar Prips Medvirken i de Aar, da han var tvunget til at blive herhjemme paa Grund af Krigen, lyste da ogsaa op og satte uudslettelige Spor. I mange Aar, vistnok siden 1927, har jeg haft den Glæde at have Stiftsprovst *Ussing* paa Besøg i Juni Maaned, og det har betydet meget, ikke alene for mig, men for hele vort lille Samfund. Et varmt Venskab har knyttet os til hinanden i Aarenes Løb.

VII.
I KØBENHAVN

Det gamle Hjem.

I alle de Aar, jeg har haft mit Hjem paa Fuglsang, har en Tid af Vinteren været tilbragt i København, dog sjældent mere end en Maaned. Min Moders Hjem stod altid aabent for mig, og min Mand boede paa Hotel. Vi deltog saa i Musiklivet og var i Forbindelse med Slægt og Venner. Moder førte et smukt Hus i sin dejlige Bolig i St. Kongensgade 77, som stadig var et kært Samlingssted for Familien. Hendes Kærlighed til os Børn var uudtømmelig. Hun var stærkt interesseret i Kunst og Litteratur og fulgte godt med; hun saa skarpt og klogt og kunde godt skære igennem, naar der var Tvivlsspørgsmaal; dertil havde hun Lune og kunde være meget morsom. Den største Del af Sommeren tilbragte hun hos mig og ligesom hørte til dér. Da hun i 1929 døde, 85 Aar gammel, efterlod hun et stort Savn, selv om vi maatte takke for hendes Bortgang, da de allersidste Aar var hende en Byrde, og hun var træt af Livet.

Venner i København.

I de senere Aar var jeg jo ad forskellige Veje kommet i nærmere Forbindelse med Menighedsliv og Arbejde i København, Det vil bl. a. efter mine særlige

Interesser let forstaas, at jeg kom i nærmere Forbindelse med Falk-Hansen og Kordegn Kofoed.

Et Venskab, som jeg maa sige lidt mere om, er det, der havde udviklet sig med Griegs, og særlig efter Edv. Griegs Død blev det inderligere og inderligere, da Nina Grieg og hendes Søster, Tonny Hagerup, levede sammen i København om Vinteren. Som før omtalt havde Nina Grieg hjulpet mig med min Romancesang, hun var lutter Fyr og Flamme og var en udmærket Lærerinde for den, der i Forvejen sad inde med lidt Viden. Vi begyndte medens Grieg levede. Efter hans Død kom Nina kort efter ned til mig en Tid. Hun var aldrig vant til at staa ene og selv disponere, saa Slaget var forfærdeligt for hende. Nogle Aar efter Griegs Død flyttede Frk. Tonny Hagerup sammen med sin Søster, og det var dejligt at have de to kære Mennesker paa Besøg, ligesom det var rigt at besøge dem i København eller paa »Troidhaugen«, Griegs Villa ved Bergen. Griegs Navn og Musik var jo fløjet Verden over, og utallige var de Henvendelser, der kom til hans Hustru om Autografer, Oplysninger om hans Liv og Virke og om hans Syn paa Musik. En stor Korrespondance opfyldte hendes Tid, og myreflittig var hun. Alle tilreisende Kunstnere søgte hende og spillede for hende, og hun hjalp Tidens Sangerinder uden Vederlag. Det var, som om hun udfoldede sig yderligere efter Griegs Død, i Sammenligning med hvem hun jo let kom til at staa i Skygge; men de færreste tænker maaske paa, hvor stor en Andel hun havde i hans Sangproduktion og dennes enorme Succes. Den, der har hørt hende synge, glemmer det aldrig! Der var et Liv, et Lune, en Vemod og en Hengivelse i Emnet, som var enestaaende. Utrolig megen Charme havde hun, og med de dejlige

Øjne og det impulsive Væsen kunde hun lægge alle for sin Fod.

Hendes Søster var en stærk og retlinet Karakter, dertil klog og afbalanceret. Ofte kunde hun være Nina til stor Hjælp og Støtte. De var uadskillelige, og vi elskede dem alle. Ved Ninas Død fik Tonny da ogsaa at mærke, at det ikke blot var som Fru Griegs Søster, hun blev taget med og værdsat. Saa utrolig beskeden, som hun var, kunde hun slet ikke fatte det, men hun var til sin Død omgivet af stor Kærlighed. Hun blev 95 Aar, var klar til det sidste, men meget svag.

Hvor er der efterhaanden en stor Skare af Venner, som er gaaet forud. Mange flere havde jeg Lyst til at tale om, men jeg tør ikke trætte Læseren, og desuden tror jeg ikke, jeg skal omtale Venner, som er i Live.

VIII. TIL ØSTERLAND

Paa Vej til Syrien.

I mit lange Liv har jeg foretaget adskillige Rejser; Italien har været en Oplevelse, hver Gang jeg gensaa det, og jeg synes, det er det smukkeste af, hvad jeg har set. Men det mest fremmedartede er dog Indtrykkene fra en Rejse til Syrien og Palæstina, som jeg i mange Aar havde ønsket at gøre, men ikke ret turde indlade mig paa, saa længe Moder levede. Fra Pastor Prip manglede det ikke paa Opfordringer til at komme derned. Og i Sommeren 1934 skrev Prip, at hvis jeg vilde besøge dem, maatte det være snart, da han paa Grund af svigtende Helbred maatte forlade Syrien for bestandig den følgende Vinter. Da Dr. Fox Maule og et Par Missionærer vilde rejse derud i September, beredte jeg mig altsaa til at slaa Følge. Vejen gik, som saa ofte før, ned over Belgien, hvor jeg besøgte min Broder, før den egentlige Rejse begyndte. Om denne vil jeg nu lade min Rejsedagbog tale.

Den 16. September forlod jeg mine Kære i Gent. I Bryssel traf jeg Ingeniør Budtz, som havde meldt sig til Østerlandsmissionen, og med hvem jeg skulde følges paa den lange Rejse. Efter en god Nat i Sovevogn kørte vi ind til det dejlige, friske Schweiz, hvor Bjergene endnu var dækkede af store, hvide Skyer, der

yderligere forskønnede Landskabet. Desværre er man for hurtigt ude af Landet, men ruller saa ind i Italien. Vi overnattede i Milano. I Toget paa Vejen til Triest mødte vi Dr. Fox Maule og Hustru, med hvem vi straks følte os som eet, og hvis Rejsevanthed, Ro og store Omhu littede mig alle Rejsens Besværligheder. I Triest traf vi flere af den danske Østerlandsmissions Arbejdere: Pastor Alfred Nielsen og Hustru og Frk. Skule. Og den 19. September gik vi — gennem en Spidsrod af Told- og Pas-Vrøvl — om Bord i det smukke, hvide Skib, hvis Navn var »Gerusalem«. Officerer og Mandskab var alle klædt i Hvidt, hvad der tog sig ud og fremhævede de mørke Typer. Der var ogsaa gode Kahytter og fortrinlige Senge. Elektriske Køleapparater var anbragt i hver Kahyt. Her skulde jeg nu tilbringe 6 Døgn. Forplejningen var nærmest overdaadig. Det var en herlig Sejlads; Vejret var straalende og stille. Vi gjorde Ophold i Brindisi og gik senere mellem de græske Øer. De var maleriske, særlig Kreta, som med sine hvide Skrænter styrtede sig ned i Havet, som var saa blaat, som kun Middelhavet kan være det.

Vi gik ind til Cypern, og Baade kom ud med Grækere og Italienerne, der solgte smukke Broderier. De var livlige og gestikulerede; men det var intet imod den Støj, der var, da vi laa ud for Jaffa. De ligefrem brølte i Munden paa hinanden, og det var utroligt at se den Maade, hvorpaa de kanede Bagagen ned ad Faldrebstrapperne. Araberne er meget stærke, jeg har f. Eks. set en Mand med et Klaver paa Ryggen, og de bærer de største Kasser, saa de selv helt skjules.

Ja, det var saa fremmedartet altsammen; men det, der optog mig mest paa Rejsen, var en Mængde Jøder

fra Polen, der var med som Udvandrere til Palæstina. At se disse Folk i alle Aldre vende hjem til deres gamle Land efter Forjættelsen, var egentlig betagende. De Unge var frimodige og glade, anede vist ikke, hvad de gik ind til, de Gamle holdt Bedetimer, klædt i Kaffan med lange Krøller og Skæg og med Bederemme. Børnene legede og var yndige. De sang alle hebraiske Sange, temmelig ensformige og med underlige fremmedartede Intervaller. Der var nok 3—400 med det Skib; der kom 1000 hver Uge over Triest.

Da vi naaede Jaffa, blev Jøderne sat i Land, men det foregik just ikke med Ro og Orden. Araberne, som kom ud i Baade for at hente dem, skreg, som gjaldt det Livet, og det gik ikke venskabeligt til. Jøderne stod ikke tilbage, hvad Skrigen angik, og der gik flere Timer med. Men efterhaanden trættede al den Uro, og vi var glade, da vi naaede *Beirut* tidligt om Morgenen.

Dr. Fox Maule var bleven syg af et Galdestensanfald, og det satte vort Humør noget ned, dog slap han gennem Kontrollen. Han frygtede for Karantæne, da der vaages strengt over mulige Smittebærere. I Beirut gik vi ind i et hyggeligt Hotel, som blev drevet af en tysk Familie. Det var helt bygget i arabisk Stil med store, tæppebelagte Rum og en lille, lukket Veranda med Planter.

Fra Beirut til den danske Missionsmark.

Afsted gik det saa Kl. 10,30 pr. Biler i en trykkende Hede. Byen Beirut er halvt orientalsk, halvt europæisk præget. Dejlige Sager fra Syrien og Palæstina eller Indien stod Side om Side med engelske og tyske Mode-

varer. Vi saa dog ikke nærmere paa dem, men fik fra Bilen et Indtryk af det brogede Liv. Vejen steg hurtigt op over *Libanonkæden*, og der var vidunderlig smukt, naar man saa tilbage ned over Byen og det blaa Hav. Men Svingene var bratte, Vejen stejl og Farten 80 Kilometer, saa mine Nerver kom noget i Oprør, og jeg maatte bede om, at vi maatte fare med lidt mere Lempe. Vi steg 4000 Fod, og man mærkede nok lidt til den bratte Overgang.

Mange Villaer var bygget paa Skraaningerne; ikke hvad vi tænker os ved Villaer, men grimme, høje Huse uden Haver. Atter gik det nedad til Dalen mellem Libanon og Antilibanon: »Hulsyrien«. Der var vildt og øde, enlige Kameler mødte vi, elendige smaa Flækker med mange Børn og Geder. Egnen gjorde et trist Indtryk, og jeg var næsten søsyg af Heden, den hurtige Kørsel og Spændingen ved hvert Vejsving. — Dog, alt det glemtes hurtigt, da vi kom ind i en kølig Port-hvælvning i *Damaskus*, hvor der var en Kolonialforretning en gros, og hvor man ved smaa Borde kunde faa et Maaltid Mad.

Alt dette satte mig straks i Humør igen, særlig da nogle af Missionærene fra Kalamum lidt efter mødte op. Det var vore gode Venner Fru Prip, Frk. Prip-Olsen og Frk. Lauritzen, der tog imod os med den største Kærlighed. Der var stor Gensynsglæde, og jeg blev hurtigt indlemmet i Familien. Vi spiste en gemytlig Frokost som paa en Skovturspicnic: Brød, Smør, dansk Skinke, Leverpostej og Ost. Det gjorde godt efter den 100 Kilometer lange Tur.

Vi saa meget lidt til Byen, hastede kun »hjemad«, fordelt i tre Biler efter de Hjem vi skulde til. Og nu først begyndte Alvoren, syntes jeg. Jo nærmere vi kom

Missionsstationen, jo trangere syntes jeg Egnen blev. Et Øde, en Haardhed i Landskabet, som vi slet ikke kan tænke os. Ikke en Plante, ikke et Træ, bare nogle smaa, graalige Vækster, som de samler og brænder for at udvinde Kali af. Det er svært at se saa meget uopdyrket Land, særlig naar man hører, at det kunde blive frugtbart ved Brøndboring, og det er konstateret, at der er meget Vand i Grunden. Men Syrerne er uendelig fattige. For to Aar siden døde to Trediedele af deres Geder af Sult, og disse er vel en af deres vigtigste Indtægtskilder. Franskmændene har heller ikke Penge til Forbedringer, kun er der lagt gode Veje mellem de vigtigste af Ørkenbyerne. Undervejs holdt vi i en lille By, *K teife*, der ligger omtrent midt mellem Damaskus og Nebk (den største af de Byer, Missionen arbejder i). Folk strømmede til og bød os ind. De kyssede Fru Prip og var henrykte for at se hende, og da Doktorens Bil kom, blev de helt overstrømmende; dem havde de jo ikke set saa længe.

Første Indtryk af »Huset paa Højen«.

Videre frem gik det, og stadig tiltog Alvoren i Landskabet, selv Ing. Budtz var bleven helt tavs. Endelig ved 5-Tiden kørte vi gennem Nebk over Stok og Sten ud til Hospitalet. Der var festlig Modtagelse med alle Sygeplejerskerne paa Trappen og alle de Danske undtagen Frk. Svanenskjold stod nedenfor denne. Pastor Prip var den første, vi mødte, han stod ventende helt nede ved Porten, svag men elskelig; han stod saa paa Biltrinet op til Hospitalet. Der var Sang og megen Glæde. Man følte rigtig, hvor elsket Dr. Fox Maules

var. Han stod dér i sit hvide Tøj med et Smil som en Fader for dem alle. Mange Koner med deres Smaa paa Armene var ogsaa mødt op for at vise, hvor store de var blevet under hans Fravær.*)

Kl. 6 Aften. Ja, saa er jeg i »*Huset paa Højen*«.**) Æresport var der lavet, og mange Flag dekorerede. To smaa sekstenaarige Piger modtog os, og Chaufføren Abdallah, som havde kørt for os, var stolt og faderlig. Han har været her i 28 Aar, er smuk og prægtig og bor nede i Byen med Kone og Børn. — Det var med underlige Følelser, at jeg gik ind i det Hjem, som jeg i Tankerne har levet med i saa mange Aar. Det er en Blanding af Dansk og Arabisk, der mødes her. Mit Værelse er ovenpaa, og under mit Vindue ligger Byen gul og solbagt. Flade Tage, ingen Vinduer, snævre Gader, hvis

*) Her vil jeg gerne indskyde et lille Rids af det danske Hospital og dets Tilblivelse. — Det var allerede i Begyndelsen af vort Aarhundrede, at Dr. Fox Maule havde indledet Forhandlinger om en Byggegrund og om Tilladelse til at bygge. Men det trak i Langdrag, som alt i Østen, og en grænseløs Taalmodighed hørte der til for at faa gennemført Sagen. Endelig stod den fuldt ud moderne Bygning færdig med Plads til henimod 30 Patienter, Røntgenafdeling, Poliklinik og alt, hvad der kræves i Vesten for at være et anerkendt Hospital. Missionen maa ikke staa tilbage for Regeringens Hospitaler. Bygningen er smuk, ganske i Stil med sine Omgivelser med en meget stor Grund med Have, Vandværk, Gaardsplads, Kirkegaard og 2 Boliger for Lægerne ved Indkørselen samt Portnerbolig. Der er, som overalt i de Lande, en høj Mur omkring hele Grunden. Næppe havde Indvielsen fundet Sted, før Verdenskrigen i 1914 begyndte, og dermed de store Trængsler for Østerlands-Missionen. Hospitalet blev taget i Brug til Lazaret, Ødelæggelser skete rundt om, og i flere Aar var Missionærerne afskaaret fra deres Gerning. Dog led Hospitalet ikke synderligt under Krigen og det derpaa følgende Oprør af Druserne, og Gerningen kunde fortsættes til Velsignelse for mange Mennesker.

**) Pastor Prips Hus i den lille Ørkenby *Deir Atiyeh*.

Missionær Prip og Hustru sammen med to af Menighedens Ældste udenfor Kirken

man kan kalde dem saaledes; det er kun Støv og Sten. Børn leger der, Geder og Svin drives ind om Aftenen, Æsler bærer store Byrder, indtil tre Mennesker. I et lille »Gadekær« vandes Kameler, vaskes der, og Vand hentes af den pludrende Befolkning.

Deir Atiyeh ligger paa en Højslette omgivet af bølgeformede Bjerge, graagule som alt her. For hver Dag ser jeg bedre, hvor vidunderlig smukt her er. Særlig ved

Solnedgang, naar Bjergene farves rosenrøde og de lange Skygger tegnes, er her betagende. Stjernehimlen er pragtfuld, og vi har haft Maaneskin, saa her er aldrig mørkt. Byen er bygget paa dette Sted, fordi der løber en lille Bjergflod; det er altsaa en »Oase« som alle de smaa Ørkenbyer. Man regner med, at der er 4—5000 Indbyggere her, i Nebk 6—10,000. Det er meget vanskeligt at konstatere nøjagtigt. Befolkningen er næsten udelukkende Muhammedanere; der er vel 500 Kristne, deraf de fleste græske Katholiker, faa Protestanter. I Deir Atiyeh er der to Moskéer og en græsk-katholsk Kirke. Et Par af de mindre Byer er helt »kristne«.

Men tilbage til Vandforholdene! Man er meget afhængig af det lille Vandløb, som kun er en Meter i Bredden; derfra føres Vand ind i Frugt-, Vin- og Urte haver. De ligger langs Bækken og er altsaa ikke i Forbindelse med Husene. Man betaler for en Vanding; en lille Barrikade af Træ tilmuret med Ler stopper for Bækken. Naar Turen kommer til Havejeeren, fjernes Barrikaden, og Vandet strømmer ind i de dertil gravede smaa Render. Man betaler, som man har Raad til, deraf afhænger Vandmængden. Bækken eller Floden løber mellem høje Lermure, og der er en meget smal Sti paa den ene Side, saa man maa være glad, naar man ikke møder Æsler eller Mennesker paa denne Sti

Af Træer er her Poppel og Pil, som benyttes til Lofter. Raa, som de er, lægges de op med et lille Mellemrum, derover lægges Tjørn og til Slut det stampede Tag af Ler æltet i Vand. Her fra Vinduet ser jeg Folk færdes paa Tagene, tørre Druer og Tomater, eller byggede paa Husene. Om Aftenen sidder de paa Jorden i »Gaden« langs med Murene. Sommetider er der en lille

Forhøjning af Sten, som en Bule paa Husvæggen, hvor de sidder. Jeg maa fremhæve deres Venlighed og Gæstfrihed, alle raaber de: »Kom indenfor«, og smiler og hilser. Blot man kunde tale med dem! — Hele Byens Ydre er meget fattigt, men naar man kommer ind i Gaardene, hvor det egentlige Liv foregaar, forandres ens Syn noget. Der er ofte meget malerisk med Søjler og Trapper, Planter, Buske og Blomster i Midten, dog aldrig med den Vækst vi kender. Der er Hynder langs Væggene, og sommetider er der bredt Tæpper ud.

Indtryk af Missionærernes Liv.

Nu har vi altsaa et lille Billede af Rammerne, saa skal vi se lidt paa vore Venner, Missionærernes Liv. Det er en alvorlig Tilværelse, og jeg er egentlig saa betaget af Forholdene, at de lammer mig. At tænke sig at disse Mennesker har levet saa mange Aar af deres Liv her i denne Ørken uden den mindste Bekvemmighed — i ethvert Tilfælde til at begynde med — maa tage Vejret fra en. Nu er det jo lettere paa mange Maader end for 30 Aar siden. Det er baade spændende og betagende at høre Pastor Prip fortælle om Turene paa Hesteryg fra Sted til Sted, altid udsat for Røveroverfald; og hans Ord om Griseriet, Behandlingerne af de Syge o. s. v. vilde forekomme en utroligt, hvis han ikke stod bagved. Nu er her Biler, og Røveriet er næsten forbi under Franskmandenes Overhøjhed.

Her raader den smukkeste Aand iblandt Missionærerne og en fri og munter Tone trods det, at her er store Skuffelser just for Tiden. Pastor Prips hele Personlighed er saa gudpræget, at man beskæmmes ved

at være Vidne til hans Færd. Han lider meget, Ryggen er stiv. Han kan kun gaa faa Skridt og har ondt ved at finde Hvile. I Gaar skulde her være Gudstjeneste og Konfirmation af fire unge Mænd. Pastor Prip sov ikke om Natten, og hans Kone spurgte henad Morgenens bekymret til ham, hvorpaa han svarede ved at synge »Min Sjæl Du Herren love«. Det er et godt Billede paa, hvordan han tager sin Sygdom, aldrig Klage, men Opmuntning til de andre. —

Den ventede Konfirmation blev en stor Skuffelse, for to af Konfirmanderne udeblev. Det opklaredes dog senere, at de var blevet forgiftede paa Vejen til Palmyra af Uddunstninger fra Bilen. De var paa Tur med Familien. Ingeniør Budtz og jeg overværede Gudstjenesten og Overhøringen af de to andre. Det var ejendommeligt og højtideligt og foregik i et stort Kælderrum, hvortil der var direkte Indgang ude fra. Folk kom og gik, og der var mange smaa Børn med, saa der hører Taalmodighed og Øvelse til for ikke at lade sig forstyrre. Det varede to Timer, saa det virkede noget trættende for os, som ikke forstod Sproget. Men den Alvor, der prægede Tilhørerne, var noget af en Oplevelse. Der var vel ca. tyve Voksne og lige saa mange Børn.

Jeg har talt med Pastor Prip om »Menigheden« her, og jeg maa sige, det betog mig, at her faktisk kun er en Mand, Chaufføren Abdallah, og nogle Kvinder, der kan regnes med. Det er mest græske Katholiker her kommer. Man lærer at se større paa Forholdene herude, tror de blot paa Gud som Fader og Jesus som Frelser, tages de forskellige Spørgsmaal om Konfessioner ikke saa nøje. Vi kan vel nok lære noget af det hjemme, hvor vi er tilbøjelige til at indordne i Baase. — For

nogle Aar siden kom en af de ledende Grækere til Pastor Prip og sagde: »Vi vil gerne træde over i din Kirke, vi staar rede, om du vil«; d. v. s. 40 Familier her i Byen, hvilket vel betød 150 Individuer. Til hans umaadelige Forbavselse svarede Pastor Prip: »Hvor kan du dog tro, at jeg vil det? Ikke Tale om! Jeg er ikke kommet her for at drage jer bort fra jeres Kirke, men for at forkynde Gud og Hans Naade ved Jesus Kristus. Det kommer ikke an paa, om I hører til den eller den Kirke, men om I har Ham i jeres Hjerter.« Naturligvis har Pastor Prip følt, at det var noget i de ydre Forhold, de var misfornøjede med, og at det ikke var af Overbevisning, de vilde gøre dette Skridt.

Her er hver Morgen Andagt, hvortil de mest trofaste af Menigheden kommer fra den nærmest liggende Bydel. Der er enkelte Beduiner, blandt andet en forhenværende Røver, med. Der er stor Andagt, og de deltager i Oplæsningen og gør Spørgsmaal. De har en medfødt Frimodighed, som jeg vilde ønske, vi havde mere af.

Fru Prip er saa kærlig og god mod alle, hun er, som jeg sagde hende i Gaar, som en Fisk i Vandet herude. Hun staar parat Dagen lang for enhver, hvad Pastor Prip ogsaa gør. Her kommer mange, og Samtalerne med Præsten er lange, ofte flere Timer. En lille, sød Beduinerpige ved Navn Nora kommer daglig for at faa Behandling for sine Øjne. De ser forfærdelige ud, men hun finder sig i alt med Taalmodighed af Drypning og Vask. Naar det er overstaet, faar hun en vældig Skaal Mad udleveret, kogt Hvide med Kartoffler og lidt Tomatsauce eller andre arabiske Retter. Siddende paa en Skammel langer hun til Fadet og faar hurtigt Maden til at forsvinde. Jeg sagde i Gaar til Pastor Prip: »Kan hun

mon spise saa meget?» Hvortil han svarede: »Hun kan spise fem Gange saa meget.« Nora er vel 7 Aar, meget tynd med store, sorte Øjne, meget snavset og med to smaa bare, brune Fødder, dog i Trætøfler naar hun gaar. I Dag er Fru Prip kørt ind med hende til Hospitalet, for at hun kan faa den rette Medicin for Øjnene. I den Anledning fik hun et nyt Bomuldsforklæde paa, og al Pine var glemt af Henrykkelse.

Man kan vist forstaa af min Beskrivelse af Huset, at her er meget uroligt, og man kan intet bestemme forud. Missionærerne fra Nebk kommer ofte ganske pludselig. Fox Maules virker beroligende, hyggeligt. Frk. Svanenskjold kommer som et Stormvejr med hundrede Idéer og fuld af Problemer. Men hun er enestaaende, vel nok den der sætter Fut i dem alle. Og saa er hun alles Tjener. Enhver Vanskelighed kan hun overvinde, alt det praktiske tager hun paa sig. De andre anser hende for »Hovedet« iblandt dem. Hun er meget kærlig og indtagende, men naturligvis nervøs. Jeg var forleden med hende i Jabrud for at besøge Pastor Geleffs og for at se Jabrud; den lille Ørkenby ligger vel en halv Snes Kilometer fra Deir Atiyeh og er kendt for sine smukke Omgivelser. Der er mærkelige Bjergformationer med en stærk Indsnævring, som saa pludselig aabner sig til en Højslette, hvor der er rindende Vand, og hvor man har anlagt lidt Have. Folk fra Damaskus og andre Steder tager derop om Sommeren og betragter det som en Slags Forlystelsessted, idet Købmænd har slaet Boder op, og der er en Art Dyrehavsbakke i det meget smaa. Dog, alt det var nu borte.

Frk. Svanenskjold spurgte mig, om jeg vilde se en muhammedansk Landsby, hvad jeg var med paa. Den var yderst forfalden og lugtede ligefrem af Snavs. En

Flok Børn, hvis Mage jeg aldrig har set, vrimlede om Bilen, men man turde ikke røre ved disse Børn, da Utøj vel nok vilde være den sikre Løn. Vi besøgte en Kone, som var henrykt for at se Frk. Svanenskjold. Hun tager af og til derned og taler. Vi blev vist ind i en stor Stue med Tæpper paa Gulvet og Hynder langs Væggene. Der var en Art Niche i Væggen, hvor der var opstallet en Mængde Sengetøj, en almindelig Skik herude i de mere velhavende Hjem. To mægtige, forgyldte Spejle stod paa Gulvet og virkede som fremmede Fugle i disse Omgivelser. I Opholdsstuen stod en meget smuk Valnøddetræs Kiste, indlagt med Perlemor; den skulde Datteren have med i Udstyr, naar hun skulde giftes. Jeg har beskrevet dette Hjem lidt udførligt for at give et Billede af, hvordan der kan se ud i de bedrestillede Huse. Pastor Geleffs bor i et arabisk Hus med høje Trapper og en Gaard med Planter, og de modtog os meget elskværdigt. Ligeledes den nyindsatte indfødte Præst, Habib Daud, og hans Hustru besøgte vi og fik et godt Indtryk med os.

Med Fru Prip gaar jeg daglig Ture henad Aften, om Dagen lister jeg lidt rundt paa egen Haand og har Følelsen af at være mellem Venner. Vi har været paa Besøg flere Steder, drukket arabisk Kaffe, været i Vinhaverne og set dem høste; og i Gaar var vi i den græske Kirke, som har været her i 700 Aar, men som en Tid har været benyttet til Moské. Præsten var venlig og meget smuk med sit lange Skæg. Men Vejen dertil var forfærdelig. Gyden var opfyldt med Sten. Jeg bad Præsten om et Fotografi af ham selv, til Fru Prips Forfærdelse. Han sagde, at han kun havde Ungdomsbilleder, saa det lykkedes ikke at faa ham ind i min Samling Billeder fra Rejsen. —

Den Dag, jeg kom (25. Septbr.) begyndte Vinhøsten, og vi var bedt ud Dagen efter for at se den og smage. Det var ret langt udenfor Byen. Vi kørte et Stykke af Vejen og vandrede saa gennem mange Vinhaver og fik stadig Druer, Granatæbler eller Valnødder. Folk var saa venlige, og vi maatte sidde paa deres dertil medbragte Tæpper; de spredtes ud paa Jordvolde, som hele Terrænet er opfyldt af, for at Vandet kan løbe ind i Forsænkningerne, naar Tiden til Vanding er inde. Vi saa dem ogsaa lave Rosiner. De puttes i en Opløsning af Kali og Olie, og deres just ikke rene Fingre rører rundt i denne Suppe. Saa spredes Druerne direkte paa Jorden. De siger, at Støvet drysser af, men jeg synes dog, efter at have set Fremgangsmaaden, at man helst maa skylle Rosinerne inden Brugen.

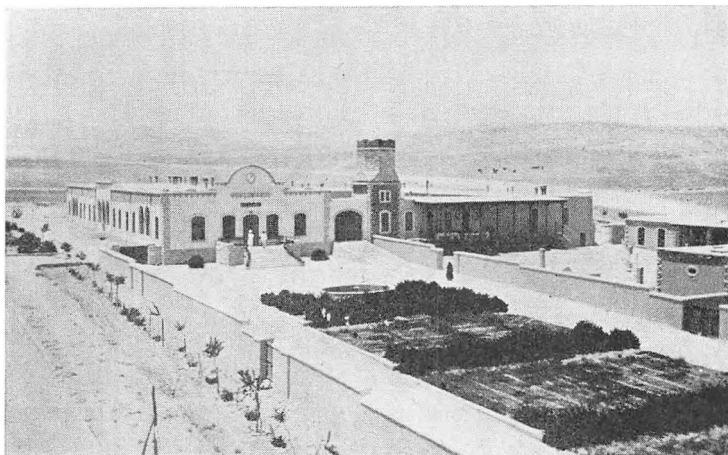
Brød har jeg ogsaa set blive bagt. De forskellige Familier bringer Dejgen i Form af Boller, og Bagerkonen Fatme tager den under Behandling. Der er en dyb Ovn muret i Bunden af en lang, smal Passage eller Gaard, usigelig snavset og fattig. Ildstedet eller Ovnen er i Bunden af Gaarden. Bollerne tages i Hænderne og slaas fra den ene til den anden, til en stor, flad, rund Kage danner sig. Den klaskes saa ned paa Ovnens Side, hvor den sidder, til den næste flade Kage er dannet og afløser den, der nu anses for færdig og gennembagt. Brødene ligner Fladbrød eller de store, runde Knækbrød, og Araberne vil kun spise dem. Da jeg fik at høre, at Pigen — Datteren, der hjalp med Dejgen — var tuberkuløs, kneb det med at spise deraf om Aftenen, og jeg fik et Stykke mere europæisk Brød.

Hvor er Pastor Prip elsket; alle spørger til ham og er fortvivlede over, at han maa rejse hjem. »Gud gøre Præsten rask!« eller »Gud forlænge dine Dage!« høres

idelig. Fru Prip har meget at gøre med Skolen og Sykklassen og er afholdt af dem alle. Frk. Helga Prip-Olsen bor i et arabisk Hus lige i Nærheden, og der er virkelig nydeligt. Stuerne ligger omkring en aaben Gaard med Planter i Midten. Hun er meget optaget af Skoleplanterne; nu kommer alle Børnene en af Dagene og begynder Skolegangen efter Ferien. Jeg glæder mig meget til at se Arbejdet blandt dem. I Forgaars opdagede jeg fra mit Vindue flere Flokke Kameler ude i Ørkenen, der var vel hundrede. Det er saa fremmedartet for os, og jeg vilde gerne have set dem paa nærmere Hold, men Vejen var ikke god at køre paa, og de flyttede sig, saa de vilde være borte, inden vi naaede Stedet.

I Nebk.

4. Oktober. Ja, saa er jeg her som Gæst paa Hospitalet hos Dr. Fox Maules. Jeg gik rundt med Doktoren og Frk. Lauritzen (Oversygeplejersken), senere med Doktor Christensen og saa det hele i Formiddags. Her er fuldt belagt, og det var dejligt at se dem ligge saa rene i de udmærkede Senge, af samme Slags som findes paa Bispebjerg Hospital i København. Vi talte med mange af Patienterne, og de saa tilfredse ud, især Kvinderne. Der var nydelige Pigebørn og unge Koner. En Beduinerkone kom spadserende paa bare Ben med lange, sorte, pjaltede og lasede Klæder. Ansigtet var helt tatoveret og Hovedet indbundet med sorte Klæder i mærkelige Slyngninger. Vi hilste paa hende; hun er Moder til 20 Børn, hvoraf kun én lever, en Datter, og det var hende, hun vilde se til. Hun var opereret Dagen i Forvejen — Æggestokken fjernet —

Fot. B. Hjerl-Hansen

Østerlandsmissionens Hospital i Nebk

men laa smilende med sit tatoverede Ansigt, talte og led tilsyneladende ikke. Jeg tror, de er langt mere haardføre end europæiske Mennesker; eller er de vant til Lidelse? De kommer sig ogsaa hurtigere. Forresten var der nok ikke meget Haab om nævnte unge Kvindes Helbredelse! Man kom virkelig til at holde af de to, Moder og Datter; det gjorde en saa ondt for dem.

Forleden kom her en Mand ind, som havde faaet bidt Øret af af en anden. Regeringslægen havde syet det paa Dagen efter, da de først maatte i Retten, inden Syningen kunde foregaa. Man kan tænke sig, i hvilken Tilstand det var nu. Det maatte sprættes af, og Manden spadserede af efter denne Omgang. — Det første, der skete, da jeg kom her, var, at der blev sendt Bud til Dr. Fox Maule fra en Mand, at hans Ko havde faaet Tvillinger, men den ene maatte de dræbe; hvad skulde han nu gøre? Ja, det er ofte, at han har optraadt som Dyrslæge; han og Frk. Svanenskjold fortalte adskillige

dramatiske Optrin, de havde været ude for i den Retning. Fru Fox Maule fortalte mig i Gaar om deres første 18 Aar herude og om de vanvittige Forhold, der herskede ved Fødsler, f. Eks. intet Vand i Huset, det maatte de selv hente; de kom ofte ridende i Nattens Mulm og Mørke til en Landsby, hvortil de var kaldt. Intet Bord, Fødslen maatte foregaa paa Gulvet ved en elendig Praas. Man begriber ikke, at de har kunnet bevare Modet i alle de Aar, kun Gud kan gøre dette Under.

7. Oktober. Jeg bor nu hos Frk. Svanenskjold, som lever midt i Nebk i et Hus, der er forbundet med »Skolehjemmet« ved mange mystiske Gange, Trapper, Gaarde, ja Tunneler. Byen ligger saa højt, og Huset er bygget i Terrasser; paa den ene Side er man straks nede i Gaden, paa den anden er der en Højde som tre Etager. Jeg siger, som Prof. L. P. Larsen engang udtrykte sig: »Dets geografiske Beliggenhed kan jeg ikke klare.« Jeg sidder og skriver i en Slags Pergola, »Livan« kalder de det her, og ser ud over en af Terrasserne, hvor der vokser Blomster, højt over Byen. Terrasserne er sprængt ud af Klippen, og 5 Meter Jord er ført op til Planterne. Her er bl. a. Cosmedia, som er 3 Meter høje. Ellers vil jeg ikke rose Blomsterne her, det uendelige Støv dækker og hæmmer vel ogsaa Væksten.

Besøg i Karjatén.

8. Oktober. Saa gik Turen i Gaar til Karjatén. Jeg havde ventet mig meget, men fik det paa en anden Maade end tænkt. Belæssede med mange Tæpper, Kurve med Mad og med to Chauffører, hvilket Frk. Svanenskjold fandt det sikreste, hvis der skulde hænde

noget med Bilen, kørte vi ca. tre Timer ud i Sten-Ørkenen i det mest trøstesløse Landskab, jeg har set. Enkelte Gedeflokke med Vogter og en lille Flok Antiloper saa vi flyve hen over Jorden. Paa Vejen kom vi gennem en Landsby, det usleste man kan tænke sig, *Muhin* hedder den og har en helt muhammedansk Befolkning. Vi kom dertil ved Middagstid, og Drengene badede i et lille Vandhul, medens Dyrene blev vandede.

Alle de unge Fyre samlede sig om Bilen og fortalte, at der i Nærheden var Omskærelsesfest, og at vi endelig maatte komme derhen. Man mærkede, at man nærmede sig Biblens Land! — De stod nu paa Trinene af Bilen, gestikulerende og snakkende med Frk. Svanenskjold, som de alle kendte, til vi naaede Festhuset. Det gik over Stok og Sten. I Gaarden var der en Mængde Mænd og Kvinder, der dansede med hinanden under Armene, tæt sammen i en lang Kæde, først til den ene Side saa til den anden i langsom Bevægelse. Der blev spillet paa nogle forfærdelige Instrumenter, og en Mand fægtede i Luften med en lang Sabel for at animere dem. Kvinderne var delvis pyntede i sort Fløjl med brogede Blomster trykket paa, eller de var klædt i stærke, straalende Farver, alle med Sølvsmykker og Perler. De gav en Lyd med Munden, som hører med til Fest! Det er deres Maade at jodle paa. I det hele var Spektaklet øredøvende.

Vi blev saa ført op ad en høj Stentrappe til en Balkon, som dog ikke sad udenpaa Huset, men snarere var en Niche. Som Æresgæster blev vi bænkedede der og fik Kaffe i bitte smaa Kopper med meget Sukker i. De var uhyre venlige, men lidt anstrengende. De spurgte, om vi ikke vilde blive der, hvad vi høfligt afslog. Saa spurgte de, om vi ikke kunde fotografere dem, og det

Fra min Udflugt til Karjatén

var jo lige det, vi ønskede; men man tør ikke foreslaa det selv. Frk. Svanenskjold hentede Apparatet i Bilen, og jeg skulde staa midt iblandt dem. To mægtige Muhammedanere bemægtigede sig hver en af mine Arme, men saa greb Frk. Svanenskjold ind og fik dem bort og anbragte mig mellem to Kvinder. Det var et morsomt Minde at tage med, men vi var glade ved at slippe derfra. Blandt Deltagerne i Festen lagde jeg Mærke til en Mand, som stor og statelig gjorde et mere

civiliseret Indtryk; han ligesom tog mig under sin Beskyttelse, da Frk. Svanenskjold en Tid var ude for at hente Fotografiapparatet. Jeg omtalte det til hende, og hun sagde: »Ja, det er den eneste Kristne af Nabo-byerne.«

Paa Vejen mellem Muhin og Karjatén passerede vi en Beduinlejr. Det var en Afdeling af en meget stor Stamme. De deler sig for at søge de græsrigge Steder, som i Abrahams og Loths Tid. De lever mest oppe i Højderne, hvor der er Kilder, som gør, at Græsset er frodigere. De kan have i tusindvis af Kameler og Geder, det er deres Rigdom. Nævnte Lejr gjorde paa flere Maader Indtryk af Rigdom; særlig tænker jeg paa de store Beholdninger af Sengetøj, der var stablet op, paa de smukke Tæpper og paa Kvindernes Dragter. De bar Slør for Ansigtet lige til Øjnene. Mærkeligt midt i en Ørken at have et Slags Harem! Dette var Rigdommen; men saa paa den anden Side var der i høj Grad snavset og fuldt af lasede Børn, næsten nøgne og med en blaa Perle i Næsen, der skal beskytte dem mod onde Aander! Flere af dem var sorte, og jeg fik at vide, at de var Negre og Slaver. Det er forbudt af Regeringen, men gaar hemmeligt i Svang. Gribes de, betaler de en Bøde. Slaverne kan købes paa Torvet i Damaskus. Høvdingen, som var Søn af en af de store, gamle Beduinhøvdinge, kom os venligt og værdigt i Møde og beklagede, at han ikke havde vidst om vort Komme, saa han kunde have hentet et Faar og slagtet det til vor Ære! Vi priste os lykkelige over, at dette blev undgaaet.

Endelig Kl. 1,30 naaede vi Karjatén og kørte til Skolen, hvor Pastor Prip i en Portbygning havde et Værelse i de Aar, han boede derude. Altsaa her var Øster-

landsmissionens Vugge. Mange Tanker gik igennem en ved at se de Kaar, hvorunder han havde levet. En lille Dør fører ind til et højloftet Rum med to smaa Vinduer, som Pastor Prip havde ladet indsætte — utæt og koldt og et yndet Sted for Rotter. Midt paa Gulvet en lille Kakkelovn med et langt Rør, ellers en skrøbelig Divan, et Bord, og et Skab til Kopper og andre Rekvitter. Hvad han og senere Missionærer har døjet af Kulde er nok fantastisk. Vi havde Frokost med og fik dækket op i en Fart. Særlig nød vi Stilheden efter al den Uro, Støv, Varme og saa den virkelig meget trættende Biltur.

Vi passerede over 60 Lejer, som er dannet efter »Sejler«, d. v. s. de Floder, der til Tider flyder ned fra Bjergene, hvor den evige Sne smelter og styrter ned, rivende alt med sig og foraarsager de største Ulykker i Byerne, paa de smaa Marker og i Vinhaverne. De er ofte dybe og stejle og er hverken behagelige for Bilen eller Passagererne. Hovedet er unægtelig noget forstumlet.

Efter at have spist besøgte vi de venlige Lærerfolk. De boede paa Terrænet indenfor den omgivende Mur. Efterhaanden kom mindst tyve Mennesker tilstede for at hilse paa Frk. Svanenskjold. Der var unge Koner med Børn paa Armen, større Børn og velvoksne Mænd. I en Krog sad en meget tyk og værdig Mand. Han var Sheik og viste sig at være den Jæger, som Pastor Prip i sin Tid frelste ved Bøn og kærlig Pleje, da han var sindssyg og af sine Bysbørn var indespærret i et Kastel der i Nærheden, som jeg senere paa Dagen ogsaa fik Lejlighed til at se. Han er nu meget afholdt og anset. Han græd, da han talte om Pastor Prips Beslutning om at forlade Syrien.

Vi besøgte derefter et typisk Muhammedanerhjem,

som ejedes af Sønnen af en ond Sheik, som i sin Tid lagde Hindringer i Vejen for vore Missionærer. Vi fik dog ikke meget ud af det, da alle Kvinderne var ude at græde over en afdød Slægtning. Der var en meget smuk overdækket Gaard med Springvand og Søjler og Relieffer, taget fra Palmyra og sat ind i Muren her. Ved Siden af var en stor Modtagelsesstue, hvortil Glasdøre førte ind. Der stod Møbler indlagt med Perlemor langs Væggene, og paa Gulvet var smukke Tæpper. Det gjorde altsammen et rigt Indtryk; blot Manden var sjusket og ubarberet, hvilket hører med, naar man har Sorg! Denne trykkede ham dog ikke synderlig.

Endelig ved 4,30-Tiden skulde vi køre hjem, medførende en lille Karjaténpige ved Navn Nuhr; hun skulde til Skolehjemmet. Da vi kom ud til Bilen, var Gaden imidlertid spærret af 6 eller 8 Kameler, som var stærkt belæssede. Nogle fandt det ønskeligt at lægge sig ned, og der opstod højroset Skænderi mellem Driverne. Endelig fandt de paa at drive dem ned ad en Sidevej. Kamelerne saa meget overlegent paa os alle, og bort fo'r vi ind i Ørkenen og naede forstødte og unægtelig trætte hjem efter en indholdsrig Dag. Vi passerede nogle Ruiner fra Romertiden. Romerne erobrede Palmyra ca. 150 Aar før Kristi Fødsel og drev Dronning Zenobia ud, og en Del Levninger findes endnu fra den Tid. — Karjatén er den vanskeligste af alle Missionsstationerne, men den har Tiltrækningskraft for dem alle med sin smukke Beliggenhed. Forholdene er efterhaanden meget bedre, eftersom Kristendommen er begyndt at faa Indpas. De er glade for de Besøg, Missionærerne gør derude; de bliver ofte flere Dage, tilser de Syge, taler med dem og besøger Hjemmene. Men i

det hele og store er Karjatén fanatisk muhammedansk; Usædeligheden er stor, og Piger kan absolut ikke færdes ude. — Der er en yndig Flok Børn i Skolen, og noget præger Kristendommen da efterhaanden Byen.

De sidste Besøg paa Missionsmarken.

Her i Nebk har jeg paa Skolehjemmet deltaget i en Sangaften for de unge Piger. Der var mange, og de sang med Glæde deres Sankeys Sange, dels arabiske, hvad der interesserede mig mest. De er for os svære, med mange underlige Intervaller, og de har 5 Toner mere end vi. Saa har jeg været i Skolen, hvor alle Klasserne blev forevist, og hvor de ogsaa sang og legede for mig. Det er mest muhammedanske Børn, dog gaar der ogsaa nogle Katholiker. Af evangelisk Kristne er der kun nogle faa, men de er alle paavirkede! Dog, det er svært for dem at bekende Kulør i Hjemmene, der for det meste er meget fanatiske. — Her er en hel blind Familie i Nebk, tre af dem er Lærerinder, og de gør et prægtigt Indtryk og er til stor Støtte for Missionærerne. Deres Hjem var nydeligt og velholdt af en seende Søster. Vi besøgte dem og fik saadan et godt Billede af et kristent syrisk Hjem. De talte Engelsk og var meget dannede.

12. Oktober. Den Dag sagde Frk. Svanenskjold: »Jeg har nu stævnet Syklassen herop i Dag for at de skal hilse paa Dig!« Der kom vel 26 søde, kønne og glade unge Piger. De sang og pludrede og skulde høre om vort Arbejde hjemme. Hvor vilde man gerne have talt med dem, men det blev jo kun ved Hjælp af Tolk. Man

føler sig saa dum og hemmet, naar man ikke kan deres Sprog. Det var heller ikke saa let at fortælle dem om Arbejdet hjemme, da Forholdene er saa forskellige.

Nogle Dage senere blev Lærerinderne ogsaa samlet hos Prips for at høre noget herhjemme fra. Dér fortalte jeg en hel Del, og Fru Prip oversatte. De var meget interesserede og gjorde mange Spørgsmaal. De bad mig hilse enhver hjemme, som interesserer sig for Arbejdet her.

13. Oktober. Ja, saa har jeg set *Hafar* og besøgt forskellige dør, bl. a. Drengeskolen. Den ældre Lærer her, *Hralil Musa*, er en Fremskridtsmand; han har bygget en stor Vandbeholder paa sin Grund udenfor Byen for altid at have Vand til sine Dyr og Vinhaver eller Urter. Dette er kommet ham dyrt at staa, da hans Bysbørn har forfulgt ham derfor og endogsaa har ødelagt Ledningen. De er saa konservative, og saa længe de er saaledes indstillede, kan der aldrig komme Gang i Landbruget. Det er meget primitivt; de bruger endnu gamle Træplove, og hertil svarer alt det andet.

14.—15. Oktober. Saa synger jeg paa det sidste Vers her paa Østerlandsmissionens Mark. Vi var i Nebk i Aftes for at sige Farvel til alle de kære Venner dér, som var forsamlede hos Dr. Fox Maule. I Dag var der Gudstjeneste her i »Huset paa Højen« med Konfirmation af de to før omtalte unge Mænd. Det var smukt at overvære Højtiden og deltage i Altergangen. Men desværre faar man jo ikke saa meget ud af Talen, da man intet forstaar. — Tre Ord tager jeg med: »saïdi«, god Dag, »marsalami«, Farvel og »chøj«, Vand. Det sidste er ikke saa smukt, de to andre er kønnere, særlig naar de udtaler dem med straalende Ansigt. — Nu synger Muezzinen sin ensformige Sang fra Mina-

reten! Det gentager sig tre Gange om Dagen, eller snarere fem. Den første Gang $1\frac{1}{2}$ Time før Solopgang. Da jeg hørte det første Gang, troede jeg, det var en Flue, der var kommet ind i en Flaske, saaledes var Indledningen; senere kommer der Tremulanter, og det varer længe. Han synger til alle fire Verdenshjørner. — I Morgen gaar det til Damaskus, i Overmorgen til Jerusalem.

Saa er da et Afsnit af mit Liv forbi! Det var en stor Oplevelse, og jeg ønsker, at alle Indtrykkene maa bundfælde sig, saa de bliver til Velsignelse. Landet her omkring er haardt, men skønt; Befolkningen er haard paa nær de faa Kristne eller de, som er berørt af Kristendommen. Kvindernes Stilling er forfærdelig. — Jeg rejser med en Følelse af Beundring for Vennerne her, der i de mange Aar, trods de tilsyneladende smaa Resultater, trofast har holdt ud. Dog er jeg sikker paa, at Jordbunden er beredt gennem det trofaste Arbejde. Naar man lever her, mærker man det; men vi maa aldrig glemme, hvor svært det er for en Muhammedaner at bekende sig til Kristendommen, det bliver Forfølgelse, Udstødelse, ja maaske Død. Mange gaar med en Overbevisning i deres Hjerter om Sandheden og sukker under Aaget og Manglen paa Frimodighed til at give sig over.

Saa kom Afskedens Stund den 15. Oktober om Morgenen — en underlig Følelse at rejsæ fra det Sted, som jeg sandsynligvis aldrig mere faar at se! For hver Dag har jeg fundet Landet smukkere og opdaget nye Skønheder. Jeg har faaet det og Befolkningen kær og vil altid bevare hele denne Periode i Erindringen. — Vejen ned til Damaskus forekom mig langt smukkere, end da jeg for tre Uger siden kørte herop. Farverne

lyste i den klare Sol, og jeg saa mange Enkeltheder, som Øjnene skal vænne sig til at opdage, særlig de smaa Landsbyer, som næsten gaar i ét med Naturen. Fru Prip og Frk. Skule fulgte mig, førstnævnte for at vende tilbage med Bilen samme Dag, Frk. Skule for at blive hos mig til næste Dag og sørge for at faa mig anbragt i en Bil til Jerusalem.

I Damaskus.

Da vi nærmede os Damaskus, begyndte Frugthaver og Vin at se frodigere ud. Byen selv er meget morsom, ægte østerlandsk med det brogede Folkeliv. Alle Nationer mødes her, og Dragterne er lige saa variable. Europæerne tager sig absolut ikke ud i deres noget udfordrende Dragter, jeg tænker her paa Damerne. Naar man kender lidt til Muhammedanernes Syn paa Kvinden, gør det en ondt, at man ikke tager lidt mere Hensyn til det Land, hvis Gæster man er. Missionærerne siger, at de Kristne er en Hindring for deres Arbejde i den Maade, hvorpaa de ofte optræder. Det er værd at tænke paa.

Vi havde en indholdsrig og dejlig Dag i Damaskus. Vort første Besøg gjaldt den storslaaede Umajade Moské, som oprindeligt var en kristen Kirke. Dens Indre med det mægtige Hovedskib flankeret af de skønne Søjler, som er taget fra hele Syrien, minder om de romanske Kirker. Gaardspladsen, som omkrandses af Moskéen og dertil hørende Bygninger, er mægtig, og der er mange Indgange derfra til selve Moskéen, hvilken er helt belagt med Tæpper. Der var en Del bedende Mennesker derinde og Smaagrupper af diskute-

rende Mænd, Kvinder med Børn o. s. v., enkelte Sovende var der ogsaa, som sandsynligvis ventede paa den reglementerede Bedetime, som ingen Ikke-Muhammedaner maa overvære. Vi blev iført Sivsko, da vi gik ind fra Portalen, og da Klokkeren slog 11, maatte vi forlade Moskéen og hele dens Omraade, efterladende Sivskoene hos Vagten.

Fra denne store, stille Verden for sig kommer man ud i de smalle, overdækkede Gader, hvor alt foregaar, Snedkeren saver, Skomageren slaar Saaler paa Sko, Drejeren lader Hjulet løbe, Barberen klipper, Skrædderen prøver Tøj, alt for aabent Tæppe. Der sælges alt, lige fra Frugter til pragtfulde Silkestoffer. Man spiller Kort, ryger Vandpibe eller støder Kaffe i Mortere, laver Sukkergodt eller bager Brød. I Gaderne vrimler der af Børn, Geder, Katte o. s. v. Der er tilslørede Kvinder og Mænd i alle Slags Dragter efter deres Hjemstavns Skik. Æsler og Muldyr, Kaniner, Køer og Høns færdes omkring en, og der kommer saa en lang Række Kameler, belæsset med Brænde, saa de næsten spærrer al Trafik. Efter dem gaar en Mand med Sav og Økse for straks at skære Brændet til, naar nogen køber. Vi saa naturligvis Ananias' Hus og Stedet, hvor Paulus blev hejset ned i Kurven (Apostl. G. 9, 23—25), men det gjorde ikke det Indtryk, man kunde vente — det er jo saa usikkert, om just det er Stedet, men hele Jordbunden brænder af Minder, og man drømmer sig ind i en Verden for sig og ser de bibelske Fortællinger med andre Øjne her paa hellig Grund. »Den lige Gade« er en af de mest trafikerede. Vi kørte den op og ned i Bilen.

Hvad der gjorde et pinligt Indtryk paa mig, var en stor Tæppefabrik, d. v. s., det var ikke Maskiner, men

Mennesker, der arbejdede. Smaa Piger fra 6—7 Aars Alderen sad der Dagen lang over det støvede Arbejde, Væven gik flittigt, men det var svært at se de alvorlige, gammelkloge Ansigter. Det var for største Delen Armeniere. I samme Fabrik lavedes der indlagte Møbler, Messing- og Kobbirting. Damaskus er vel nok det interessanteste Sted, jeg har set, smukt med dejlige Haver, Bjerge omkring med vid Udsigt, et broget Folkeliv og ægte østerlandsk Tilsnit.

IX.

FRA MIT BESØG I PALÆSTINA

Fra Damaskus til Jerusalem.

Næste Dag skulde jeg skilles fra den sidste af mine Venner fra Missionen, Frk. Skule, og hun havde været en storartet Cicerone. I Hotellet, hvorfra Bilen var bestilt, sagde man, at den, med hvilken jeg selv 3die eller 4de skulde køre til Jerusalem, vilde komme Kl. 9. Vi sad og ventede, og den blev 9,30; endelig kom Chaufføren, en Araber med andre Arabere eller Syrere, som skulde være Passagerer. Jeg havde betinget mig Pladsen hos Chaufføren. Men saa opstod der et uundgaeligt Skændsmaal om Betalingen, og den ene Passager forsvandt, en anden hoppede dog paa undervejs, og efter en Standsning paa Grund af Paskontrol susede vi endelig ud af Damaskus, som laa saa smuk og smilende i Solskinnet.

Vejen er god, og det første Stykke er frugtbart med Rismarker, Vin- og Oliehaver. En stor Flyveplads er der ogsaa. Saa begynder en vældig Transport af alt muligt Materiel: Kanoner og alt til Krigsfaget hørende. Negre fra Marokko og andre franske Kolonier med uhyggelige, dyriske Ansigter red og kørte, overvaaget af franske Soldater og Officerer. De saa saa hvide og rare ud paa Baggrund af de Farvede, at

jeg var lige ved at nikke til dem som Landsmænd. Der skulde være Terrænøvelser i Ørkenen, som vi nu havde naaet. Transporten blev ved meget længe; i hundredevis af Ryttere og Vogne. Jeg beklagede i mit stille Sind Europæerne, som skulde mase og strabad-sere i den bagende Sol.

Endelig havde vi passeret dem; de drejede ind i Ørkenen. Jeg saa med mere end to Øjne til alle Sider for at indprente mig det hele. Der mødte os Kameler i store Flokke, sorte, meget langhaarede Geder, Beduin-lejre, alt saa fremmedartet som muligt. Enkelte Æsel-ryttere med Turban og lange Skørter sad og dinglede med Benene. Men pludselig blev vi revet ud af Even-tyret ved at vi punkterede. De tre Passagerer hjalp Chaufføren, og det viste sig, at det ene af de Dæk, de afslørede, var ødelagt. Altsaa havde vi kun det ene at stole paa. Efter en halv Times Forsinkelse fortsatte vi et Par Timer. Men bums, dér stod vi atter et lille Stykke fra Grænsen mellem Syrien og Palæstina.

Her ved Jordanflodens Udspring var der en lille Eukalyptus-Oase med Træer paa bratte Skraaninger ned til Floden, og her var Geder, Faar og forsultne Hunde. Der var meget malerisk: Sceneriet med de hvilende Arabere, Børnene og de smaa Telte; det hele mindede meget om gamle Malerier, saaledes som en Maler tænkte sig en Oase. Vi havde spist Frokost med-bragt fra Damaskus, og der var Toldeftersyn og Pas-revision. Der havde været rigelig Tid til at faa Benzin, men det havde Chaufføren ikke villet, idet Benzinen var billigere i Palæstina, og dette var den syriske Grænse. Altsaa vi stod bumstille et Par Kilometer fra nærmeste By, og vi maatte sidde dér i den brændende Sol en hel Time, medens Chaufføren gik dertil for at hente Ben-

zin. Ventetiden var lang, og man følte sig usikker overfor det hele, men endelig kom han da tilbage med en modgaaende Bil, staaende paa Trinet med den dyrebare Vædske i en Dunk.

At faa Vognen i Gang igen var et Kunststykke, og kun ved de fire Mænds forenede Kræfter lykkedes det efter endnu en halv Time. Fyren var nu ganske overmodig, sang og traliede og lugtede frygteligt af Benzin. Det var lidt af en Prøvelse at sidde og høre paa, da vi kørte ned til Genesareths Sø i store Svingninger med skarpe Hjørner. Man vilde helst sidde i Stilhed og nyde det skønne Syn! Himmelblaa laa Søen mellem hvide Bjerge med fine Skygger i lilla. Da vi kom nærmere, fuldendte to Fiskerbaade Billedet. Øde var der omkring, kun var der enkelte Beduiner, som kogte Mad i det Fri eller samlede Urter til at brænde.

Jeg skulde ikke faa Lov til at nyde Stemningen ret længe, for midt paa Søens Længdeside gik Bilen atter i Staa, denne Gang af Mangel paa Olie. Der var ikke andet for, end at Chaufføren maatte gaa til nærmeste By, Tiberias, for at købe denne. Atter en Ventetid paa en halv Time eller mere. Det var altsaa tredie Gang, jeg sad ene med de tre Rejsende; de bebrejdede mig, at jeg havde betalt min Billet forud, for nu vilde de ikke køre mere med ham. Med den ene, som kunde lidt Engelsk, forhandlede jeg saa, og vi blev enige om at tage en anden Bil i Tiberias; de skulde saa betale Resten af Turen for mig, eftersom det, jeg havde betalt, gjaldt for os alle fire. Vi kom da op i Bilen, efter at den havde faaet Olie, og vi fortsatte. Jeg havde betinget mig, at Medpassagererne skulde afgøre Sagen baade med vor Araber og en ny Chauffør, medens jeg gik op til et lille tysk Hotel. Jeg vilde ikke høre paa Skæn-

deriet, som vel nok vilde opstaa; ligeledes skulde de omlade Bagagen.

Efter en halv Times Tid gik jeg saa ned i Byen; Hotellet laa højt, og jeg fandt virkelig, at alt var i Orden. Inden vi kørte, stak vor Ven Araberen Hovedet ind ad Vinduet og sagde smilende: »Er Du tilfreds? Vil Du anbefale mig?« Ja, de er som Børn, og man tilgiver hurtigt. Jeg har fortalt saa udførligt om denne Tur for at give et Billede af, hvordan Befolkningen er. Rasende havde han været, men det gaar hurtigt over. For mig er det en morsom Oplevelse at tage med, men for dem, der lever i det og daglig er udsat for den Slags Sjuskeri, er det trættende. — Vi kørte saa den vidunderlige Vej med det skønneste Bjerglandskab og med mere Farve end i Syrien. Vi passerede »Tabor«s Bjerg og Nasareth, som laa henrivende med en storslaet Udsigt bl. a. til det Bjerg, hvorfra Indbyggerne vilde styrte Jesus ned efter hans Besøg i Byen.

Om Aftenen ved ca. 7-Tiden naaede vi Jerusalem. Det var stjerneklart, og Himlen hvælvende sig blaa og høj over Byen, som laa med 1000 funkende Lys opad Bjergsiderne. En underlig Følelse betog én og en Trang til at se og opleve det mest mulige. Jeg tog ind i en Koloni, som oprindeligt var dannet af svenske Udvandrere. Selma Lagerløf har i Bogen »Jerusalem« fortalt om deres Liv i den hellige Stad. — Jeg oplevede rige Dage og prøvede paa at sætte mig ind i Byens Liv og dens historiske Baggrund.

Fra mit Besøg i Jerusalem.

Under de her fortalte Omstændigheder begyndte saa mit 3 Ugers Ophold i den hellige Stad. At det var med en usigelig Følelse, jeg begyndte mit Ophold dèr, er en Selvfølge. At vandre paa de Steder, som er mættet med Minder fra Jesu Tid, at gaa paa det samme Sted, hvor han har sat sin Fod, virker betagende. Jorden ligefrem brænder under en. Mit Hjerte blev fyldt med stærke Indtryk, og for mig personlig blev Besøget i Palæstina af dyb Betydning, som har baaret blivende Frugt i mit Liv. Jeg føler, at disse Indtryk forstærkes, jo mere de bundfælder sig.

Jeg har ført Dagbog over Oplevelserne dèr, men vil dog ikke følge dem, da jeg ikke tør tro, at de vil have Interesse for en videre Læsekreds. — Der er skrevet saa meget og saa godt om Forhold og Oplevelser dér af Mennesker, som har et langt dybere Kendskab til Landet, end jeg er i Besiddelse af. — Jeg vil derfor kun fremdrage enkelte spredte Stykker af min Dagbog, som ligger lidt udenfor Rejsebeskrivelser i Almindelighed.

Den svenske Missionsskole.

Det første Sted, jeg besøgte, var den svenske Missionsskole, som ledes af Frk. Ekblad. Pastor Alfred Nielsen*) tog mig derhen, og det interesserede mig meget at se det ægte palæstinensiske Hjem. Der er høje, store Rum, Flisegulv og en dejlig Have bagved, hvor

*) Pastor Alfred Nielsen hører til Østerlandsmissionen, men arbejder ved Sprogskolen i Jerusalem. B. N.

Børnene leger. Senere har jeg faaet Lejlighed til atter at besøge dette Sted og se Arbejdet dér blandt de mange søde Børn, som kommer fra arabiske og jødiske, kristne og armeniske Hjem. De var meget frimodige og fortalte, sang eller legede, altsammen for at glæde mig. Der er ca. 200 Børn; men Skolen er nu ved at blive udvidet. Frk. Ekblad og Lærerinderne, som for største Delen er Armeniere, har et stort Arbejde ved Siden af Skolegerningen med at besøge Børnenes Hjem og at bringe dem Fødemidler, hvad der i disse Aar er til megen Velsignelse, da Nøden er stor.

Spedalskhedsasylet.

Sammen med Fru Pastor Nielsen fandt jeg ud til Brødremenighedens (Hernhuternes) Hjem for de Spedalske. En sønderjydsK Kvinde, *Oggeline Nørgaard*, har ledet det i 30 Aar. Der er nu ca. 28 Patienter, hvoraf kun 4 er Kvinder. Der er Plads til 60, men heldigvis er Sygdommen i Tilbagegang i Palæstina, dels paa Grund af Indsprøjtninger af en Plantesaft, dels fordi de Syge ikke faar Lov til at færdes saa meget ude omkring og bringe Smitte. Dog kan man ikke undgaa at møde eller se dem; de sidder især paa Pladsen udenfor *Den hellige Gravs Kirke* og rækker deres stakkels lemlæstede Hænder frem for at faa nogle Skillinger, eller de viser Benstumper og Saar frem for at vække Medlidenhed. — Jeg vil ikke prøve paa at beskrive de Angrebnes Udseende og Tilstand, men kun sige, at det er forfærdeligt. Jeg synes, at de Spedalske maa være de allermost ulykkelige i Verden; alle skyer dem, de lider Smerter og véd, at de efterhaanden mister Lemmer, Syn og Høreevne.

Hospitalet var meget smukt og laa højt med en dejlig Have omkring. Patienterne har hver en lille Have, hvor de kan dyrke Urter eller Blomster. Saa længe de kan bestille noget, sørges der for at beskæftige dem. Men de fleste er meget medtagne, og det er med en dyb Uhyggefølelse, at man færdes iblandt dem, men frem for alt med en dyb Medfølelse.

Søster Oggeline fortalte rørende Træk om enkelte af Patienterne, blandt andet om den eneste Kristne, som er der, en ung Mand, der kom ind som Dreng. De underviste ham paa alle Maader, baade i Skolefag og i praktisk Arbejde. Hans Tilstand forbedredes saaledes, at han kunde tage en Plads, men Sygdommen brød ud igen, og nu er han blind. Hans Fortvivlelse kendte ingen Grænser, men i den senere Tid er han faldet til Ro og har bøjet sig. En Dag spurgte Søster Oggeline. »Kan du holde fast ved Guds Kærlighed?« Og han svarede: »Ja, somme Tider, men det gaar op og ned.« Det er et ærligt Svar. Trods alt er han til Hjælp for de andre. — Pastor Alfred Nielsen kommer regelmæssigt og taler med dem og holder Gudstjeneste.

Hos de russiske Nonner paa Oliebjerget.

En uforglemmelig Oplevelse var et Besøg paa Oliebjergets Top sammen med Pastor Alfred Niensens. Turen var vidunderlig skøn, vi passerede det *hebraiske Universitet*, som ligger paa den østlige Side med Udsigt ned over Judæas vilde Bjerge, til Øjet møder »Det døde Hav« helt nede i Dalbunden. Bjergets Sider gløder i Solen og viser de skarpe og forrevne Formationer. Til den anden Side, mod Vest, har man Udsigt over Jerusalem, som ligger terrasseformigt op ad Høj-

derne. Begge Udsigter er betagende. Ser man ned over Judæa Ørken, træder Profeterne frem for ens Tanker, og de store, haarde Træk i det gamle Testamente bliver levende for en. Og sidder man oppe paa Toppen af Oliebjerget og ser over mod Jerusalem, maa man tænke paa vor Frelsers Sorg, da han græd over Staden. — Ens Hjerter krymper sig, naar man ved om, og delvis bliver Vidne til den Splittelse, der er mellem Folkene, det dybe Had, der hersker mellem Jøderne og Moslimerne.

Paa »Himmelfartsstedet« er bygget et Kloster, som næsten udelukkende er beboet af russiske Nonner. Der er mange højtstaaende Damer, Enker efter Generaler og andre Embedsmænd, der her har søgt Tilflugt. Man fik et dybt Indblik i deres Fromhed og usigelige Beskedenhed. Man hørte kun Tak og Lovsang, fordi Gud havde ført dem til dette Fredens Sted under og efter den store Verdenskrig. De er meget fattige og tager med Tak imod enhver Gave. — Den meget store og høje Stue, som vi blev ført ind i, var betagende smuk paa sin Maade; alt var hvidt, Loft, Vægge og Møbler. Paa de hvide Overtræk var broderet store Motiver med Roser, det hele virkede meget enkelt. Den fungerende Priorinde, Søster *Mélanie*, var et ualmindelig fint Menneske, den nylig afgaaede Priorinde levede der endnu, men var svag. Hun kendte Danmark godt, idet hun havde levet her i to Aar, tildels som Gæst hos Kejserinde Dagmar.

I Bethania.

Af de mange Besøg, jeg gjorde i Omegnen af Jerusalem, staar det i Bethania, hvortil de mange bibelske Minder knytter sig, saa friskt. — Fru Nielsen og jeg

var indbudt til at besøge et Hjem, som nogle engelske (græske) Nonner har oprettet i et stort, men meget forfaldent Hus, som før har været Bolig for en rig Familie, men som Araberne under Oprøret har ødelagt. Nu tjener en lille Del deraf til Hjem for Søstrene. De har aabnet en Poliklinik for Egnens Syge, som hver Dag mellem Kl. 7 og 10 kan komme og blive hjulpet med Forbinding, Medicin og andre Goder. Hjemmet er stadig under Tilsyn af en Læge, og en velsignet Gerning øves der.

Om Eftermiddagen drager Damerne ofte ud i Egnen og taler med Mennesker og prøver paa at bringe dem Evangeliet. — Paa en af disse Ture havde Søster Alexandra, den Ledende i deres lille Samfund, fundet en stakkels lille Pige i en ussel Hytte. Faderen var Faarehyrde og Moderen meget fattig. Den lille Pige var pukkelrygget, Øjnene var stærkt angrebne og Arme og Ben ubrugelige af Tuberkulose. Søster Alexandra bragte hende til det lille Kloster, og hun blev renset, plejet og klædt paa. Hun var lykkelig trods det, at hun kun kunde krybe paa Knæerne. Senere har jeg hørt, at hun er død, men hun fik da nogle gode Maaneder at leve i, takket være Søstrene, hvoraf den ene var en dansk Dame; hun var dog ikke Katholik.

Tell Aviv.

En af mine sidste Dage i Jerusalem rullede Fru Nielsen og jeg i en saakaldt »Jødebil« til Tell Aviv, Zionismens Hovedcentrum, som ligger lige op ad Jaffa, kun adskilt fra denne ved et Parkanlæg. — Det er en ny By, som er vokset op efter Verdenskrigen, og

den er udelukkende beboet af Jøder. Alt bærer Præg af Arbejde og Fart! Der er smukke Boulevarder med Pebertræer eller Akasier og store Villakvarterer. Her ser man ikke de arabiske Klæder og tildækkede Kvinder, men alle er i europæisk Dragt. Man har en Følelse af, at der arbejdes med Lyst! Det er udelukkende de udvandrede Jøder, der har fundet hjem til deres eget Land. I det hele har de bragt Velstand med sig, Bankerne bugner af Penge, og der anvendes store Summer paa Landbrug og Byggeri; Handelen trives, og Frugtplantager anlægges. Byen rummer nu 100,000 Indbyggere. Langs Havet er der Badestrand og Boder med Forfriskninger og de til Tiden hørende Grammofoner. Man kører gennem store Citron- og Appelsinhaver eller Plantager, inden man naar de to Byer, og en herlig Duft slaar en i Møde. —

Langs Vejen op til Jerusalem arbejdes der med Nedlægning af store Rør, som skal føre Vandet op til den tørre By. Dette Arbejde udføres dog af Araberne; Jødernes Kræfter slaar ikke til overfor saa haardt Arbejde. Paa Hjemturen, da det var halvmørkt, straaede pludselig et Lys ud fra en stor, dyb Klippehule, hvor en Flok af de omtalte Arabere sad omkring en Ild og kogte Mad; det saa fantastisk skønt ud. Der er flere saadanne Klippehuler, hvor de bor om Natten, og man forstod bedre Skriften om Elias', Johannes' og andre bibelske Personers Ophold i Ørkenen. —

I det hele bliver det meget levende for en! Landet er bevaret ret uberørt, og man drømmer sig ind i Profeternes Tid. Endnu bæres de lange Dragter og Kapper og paa Hovedet et Klæde, som skal tage af for Solens Stik. Hyrderne lever med deres Hjord, og en underlig Stemning betager en.

Til Galilæa.

Da Tiden for mit Besøg i Jerusalem udløb, tilbød Frk. Ekblad at følges med mig til Galilæa og derfra til Haifa, hvorfra jeg skulde sejle med et fransk Skib til Marseille. — Det var med Vemod, jeg tog Afsked med den hellige Stad, der havde givet mig Oplevelser, som jeg først senere forstod. Saa rullede vi bort, jeg siddende baglæns for at faa det sidste Glimt med af Jerusalem. Vejen gik over Samaria til »Tabor«s Bjerg, hvor vi overnattede. Næste Morgen besøgte vi Nazareth, og ved Middagstid naaede vi Tiberias, hvor vi gjorde Ophold i det tyske Hotel, som jeg besøgte paa Udrejsen.

Hen ad Aften aabnede Portene sig for os ind til et lille Paradis. Det var Klosteret »Tabgha«s Have og Gæstehjem paa Nordsiden af Tiberias Sø, som vi vilde besøge et Par Dage. Her var ubeskrivelig skønt, en overvældende Rigdom af Blomster og den blaa Sø under os med de skiftende Belysninger. Klosteret ledes af en tysk Pater, og man følte sig rigtig paa et Fredens Sted.

En Udflugt til *Kapernaum* var interessant; de skønne Kapitæler og Søjler laa ordnede til at genrejse Synagogen, men dens Bygmester, en Pater, som havde ofret sit Liv for at rekonstruere den og andre Bygninger i Kapernaum, var død. Det var spaæet, at den, der vilde forsøge derpaa, skulde ikke leve.

X.

HJEM IGEN

Paa Hjemrejsen.

Saa forlod vi Tabgha en tidlig Morgenstund for at køre til Haifa. Alle de store og skønne Indtryk vældede ind over mig, og en dyb Taknemmelighed over at have faaet Lov til at se og leve en Tid paa de Steder, som rummer Oprindelsen til alt det, der giver Livet Værdi, og som der kan leves paa. — Det store Skib laa og ventede paa Passagererne, som efterhaanden strømmede til. Lidt ensom følte jeg mig efter Afskeden med Frk. Ekblad, men snart blev jeg optaget af at studere mine Medrejsende, som saa at sige udelukkende var Jøder.

Jeg blev ved Maaltiderne placeret ved et Bord sammen med fire kultiverede Repræsentanter for Racen. Der var en Dr. jur., bosiddende i Amsterdam, efter at Forfølgelserne i Tyskland havde drevet ham og hans Familie ud. Nu havde han været ude for at finde et Opholdssted i Palæstina. En anden var Professor ved det hebraiske Universitet i Jerusalem. Han var kaldt til London for at holde Foredrag om »Sandfluer«, og han havde en hel Del af disse smaa Kryb med i Glasbeholdere. De fodredes paa hans Arm, som han fremviste, og vi andre syntes, at det var lidt uhyggeligt.

Med de to Bordfæller kom jeg lidt i Berøring, og da vi laa et Døgn i *Alexandria*, fulgtes jeg med dem op i Byen. Det var interessant at sætte Foden paa Afrikas Jord, og Byen var meget præget af Østen, dog ogsaa af Turister. Tiggeriet overgik, hvad jeg havde været udsat for tidligere. Det sidste, vi saa fra Skibet, var en Tryllekunstner, som trak Kyllinger ud af Munden, alt sammen for at blødgøre vore Hjerter og faa »Baksjissj«. — Saa sejlede vi ud paa det store Hav, og fire Døgn laa for os.

Glad var jeg, da vi saa *Calabrien* dukke op, og i mange Timer kunde vi nyde det skønne Syn af de herligt formede Bjerge med smaa italienske Byer ved deres Fod, omgivet af Haver. Det forekom alt saa frodigt, frugtbart og venligt i Forhold til, hvad vi kom fra. Solen skinnede, og jeg nød at se alle de smaa Kirker; overalt, hvor der var Boliger, var der en eller to. Badersteder var der ogsaa og smaa »Legetøjstog«.

Vi naaede saa ind i Messinastrædet, hvor tusinde Lys tændtes op ad Bjergskraaningerne til begge Sider. Det var nu ganske mørkt, men det var som et storslaaet Illuminationsnummer, mens Himlen hvævede sig mørk derover med sin Stjernepragt. Gennemfarten her er ikke farefri, idet Klipperne strækker sig, usynligt, langt ud i det smalle Stræde.

Paa vor Fart kom vi forbi Sardinien, videre langs Korsika, der gjorde et vildt og øde Indtryk med sine mærkelige takkede Klipper og dybe Slugter. Ikke et Menneske saa vi, men den nedgaaende Sol farvede Sceneriet fantastisk.

En Nat til, og vi passerede den skønne *franske Riviera*, hvor frodige Vin- og Olivenhaver myldrede op. Det var saa hjemligt atter at være i Europa, og man

følte en uvilkaarlig Lykke ved at leve i et kristent Land, i en kristen Verdensdel. Selv om det ser ud til, at Menneskene er kommet langt bort fra Kristendommen og tildels selv har taget Styret, saa er dog hele Indstillingen i det sociale Liv paavirket af Kristendommens Grundsætninger, bevidst eller ubevidst.

En kold og lidt taaget Morgen løb vi ind i *Marseilles* Havn og gennemgik saa for sidste Gang Told- og Paskontrollens Spidsrod. — Vi rullede videre til *Paris*, hvortil min Broder fra Gent var kommet mig i Møde, og hos ham skulde jeg tilbringe en Uges Tid, for at samle mig lidt og hvile ud.

Efter en Uges Forløb, henimod December, vendte jeg hjem til *Fuglsang*. For mig er det altid en Fest at vende hjem, hvor alle de kære, kendte Ansigter møder mig, og at blive modtaget af en Flok glade Hunde, som ikke glemmer en, trods længere Fravær.

Slutning.

Selvfølgelig laa mit hjemlige Arbejde og ventede paa mig. Fra de Aar, jeg har faaet Lov til at staa midt i det, kunde der vel ogsaa være en Del at fortælle; men jeg føler, at jeg bør slutte og skal begrænse mig til nogle faa Bemærkninger.

Nogle vilde maaske spørge: »Hvad med Landbruget og Administrationen af den store Ejendom? Kan Interessen for det opretholdes ved Siden af alle de andre Ting, dit Liv har været optaget af?« Jeg maa sige Ja, for vel er jeg hverken landbrugskyndig eller stor Administrator, men min Interesse for alt, hvad der foregaar omkring mig, er stor, og den er snarere

vokset med Aarene. Jeg har haft dygtige Medarbejdere, og efterhaanden er mine Øjne lukket op for meget, som der skal Erfaring til at se. En stor Hjælp har jeg haft i Forpagter Sonne, som i mange Aar var vor Nabo paa »Rosenlund«. — I en vanskelig Periode bad jeg ham hjælpe mig, og det blev et rigt og godt Samarbejde med den noble og retfærdige Mand, som altid var rede med sine Raad, altid var forstaaende og fintfølende overfor mine Ønsker, hvad jeg skylder ham en stor Tak for. — Jeg er lykkelig over min Gerning og over at faa Lov til at følge med. At der har været store Svingninger og Vanskeligheder kan ikke skjules; men ogsaa dette har vel været med til at modne; og vi ser bagefter, at de trange Tider ofte er de frugtbareste i vort Liv.

Af de mange, som jeg har haft Forbindelse med i mit Liv, kunde jeg endnu have Lyst til at nævne adskillige for at give dem et Haandslag og en Tak. Men jeg maa begrænse mig til at sige, at jeg tænker med stor Taknemmelighed paa alle mine Venner og paa alle dem, som har været til Hjælp for mig saavel i praktisk Henseende som først og sidst i aandelig.

Jeg vilde saa gerne, om mine Læsere kunde se den røde Traad i mit Liv og følge den Skridt for Skridt. At Gud har ledet mig er klart for mig. Det varede længe, inden jeg forstod det, men fra det Øjeblik blev Livet rigere for mig. Mine Øjne aabnedes lidt efter lidt for Menneskets Nød og for min egen Nød. Begynder man først at forstaa lidt af Nødens Aarsag og hvorfra Hjælpen ene kan komme, er det uanede Dybder, man ser ned i.

Gennem det lidt nøjere Kendskab til Arbejdet for forkomne Mennesker, til Børns usle Kaar i Byerne, til

Gamles forladte og glædesløse Tilværelse er Hjertet ogsaa blevet opladt for al Missionsgerning ude i Verden; det ene *maa* være en Følge af det andet, og det har givet en Rigdom i mit Liv, som jeg ikke vilde undvære. Mange Venner har jeg ude blandt vore Udsendinge, og det giver Udsyn at følge deres Gerning, ogsaa gennem Læsning af den store Litteratur, som eksisterer om denne Gren af Guds Riges Arbejde. —

Det er næsten med Vemod, at jeg nu slutter disse Optegnelser; men jeg haaber, at de, selv om de hverken stilistisk eller hvad Indhold angaar er betydelige, *maa* kunne vidne om et langt Liv, som er blevet rigt ved alt, hvad jeg har mødt paa min Vej af Skønhed, Kunst og Menneskers Forstaaelse, men mest gennem, hvad Guds Aand har virket i mig, og den Rigdom, som derigennem har lukket sig op og givet Livet Indhold.
